

Egy családregény vége

*„És a világosság a sötétségben fénylik,
de a sötétség nem fogadta be azt.”*

János I. 5.

Orgonák és mogyoróbokrok között, egy bodza tövében. Nem messzire attól a fától, amelynek néha mozgott az egyik levele, pedig szél sem fújt. Hárman voltunk a család: papa, mama és a gyerek. Én voltam a papa, Éva volt a mama. A bokorban mindig este volt. „Mindig aludni! Miért kell mindig aludni?” A gyereket már lefektette a mama. „Papa, mesélj már valamit a gyerekeknek!” Ő a lábosokat csapkodta, mert mosogatott a konyhában. Én az íróasztalomnál úgy tettem, mintha tanulnék a Nyina Potapovából, de amikor ezt mondta, felálltam és átmentem a gyerekszobába. A gyerekszobát szénával béleltük, rendesen, puhára. Leültem az ágy szélére és az ölembe húztam a gyerek fejét. Ujjammal beletúrhattam vizes hajába, átöleltem. Mintha engem ölelné át az én anyám. Tenyeremet nyirkos homlokára simíthattam, s nem is tudtam, a tenyeremet érzem-e vagy a homlokát. A nyakán pedig látszott egy vastag ér. Ha ezt az eret elvágnám, kifolyna a vére. A konyhában mindig zörgette a lábosokat. „Siess azzal a mesével, papa, mert elkésünk az estélyről!” Ő mindig estélyre akart menni, de én nem siettem a mesével, mert jó volt így, a gyerek nedves fejével az ölemben. „Miről meséljek?” A gyerek kinyitotta a szemét. „Most megint a fáról akarok hallani.” Úgy nézett, hogy nem is a mesére gondoltam, hanem arra, milyen jó lenne, ha tényleg a gyerekem lenne, s itt feküdne az ölemben. „Jó, akkor mesélek a fáról, csak hunyd be a szemed és hallgasd. Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy fa. Ennek a különleges fának volt egy levele. Ezer. Persze ez a levél, amelyikről én mesélek, egészen különleges levél volt, mert nem olyan volt, mint a többi levél. A fa, amelyikről mesélek, elátkozott kertben állt. Nem ismerte senki ezt a kertet, csak tudták, van valahol egy ilyen kert. De hiába kutattak, nem találták. Pedig sok nyomozó szaglászott utána. És rendőrökkel is kerestették. Maradj nyugton! Az utcáról nem lehetett látni. Még repülőről sem. De mi tudtuk, hol kell bemenni. Egy bokor mögött volt a titkos alagút bejárata. Az alagúton, az utcáról, a kertbe! Ebben a titkos alagútban denevérek laktak. Azért voltak ott, hogy a kertet őrizzék. A denevérnek büdös a teste. Mi mégis elindultunk, mert tudtam, csak annyit kell kiáltani nekik: Denevér, denevér, zsákban van a böregér! Kiszórom a mákot, bevarrom a zsákot! Ettől a denevérek elrejtőztek az alagút legsötétebb sarkába. Mert elemlámpát is vittünk, fókuszosot. De akkor még nem volt szabad az út, mert jöttek a polipok. Reflektorból van a szemük. Ha valaki betévedt az alagútba, már úsztak is felé. Ezek kételtű polipok és nagyon gyorsan úsznak a levegőben is. Éjjel kijönnek a barlangokból, de akkor nem használják a szemüket, mert titokban akarnak maradni. Szóval, ha valaki betéved, akkor oda! és átkarolják, és addig szorítják, tekerik, amíg van benne élet. Ahogy mentünk a barlangban, teli volt a föld csontokkal. Mert sokan betévedtek már ebbe a barlangba, de a kertbe nem jutott ki senki. Erre nem számítottunk. Azt hittük, ha a denevéreket legyőzzük, akkor már szabad az út.” A nagymama egész nap feküdt az ágyon és savanyúcukrot rágott. A töltött savanyúcukrot kettő negyvenért vette a közértben. A savanyúcukrot én is nagyon szerettem, mert az ember szopogatta egy ideig, csúsztatta ide-oda a szájában; forgattam a nyelvemmel, aztán hirtelen ráharaptam, s akkor kibuggyant belőle a málnaízű töltelék. A nagymama mindig maga ment a boltba a savanyúcukorért. Hatszor tíz dekát kért. A hét minden

napjára, de pénteken böjtölt. A cukroszacskókat betette a párnája alá. A párna alatt elolvadtak a cukrok, és összeragadtak és beleragadtak a zacskóba. Ha azt mondta, vehetek belőle, néha hármat is sikerült kitépni. De volt olyan is, hogy hiába kértem. „Nagymama, adjál cukrot!” „Nem adok!” „Nagymama, adjál cukrot!” „Nincs.” „Nagymama, ne hazudj!” „Mondom, hogy nincs, elfogyott, de ha lenne is, akkor sem adnék. A cukortól tönkremennek a fogak. Nem teheted tönkre a fogaidat. A fogak életfontosságúak!” Az ágyon fekete ruhában feküdt, mert a nagypapa meghalt. Amióta a nagypapa meghalt, a nagymama nem főzött. Zsíros vagy mustáros kenyeret ettem, ő a cukrot rágta. De éjjel nem aludt, hanem az ablaknál állt, mert azt mondta, hazajön a nagypapa, de előre nem lehet tudni, mikor. A nagypapa sokat mesélt nekem. Nem igazi meséket, hanem az életről. „Most az életem boldogságáról fogok mesélni.” És elmesélte azokat az eseteket. Vagy azt mondta: „Most arról mesélek, hogyan menekedtem meg a haláltól. Egyszer, ezerkilencszáztizenöt január harmadikán járőrbe mentünk a huszárjaimmal. Aznap nagy köd volt Szerbiában. Ahogy mentünk, furcsa lódobogást hallok. Gondolom, ez a mi lovaink dobogása, de a vastag köd megkettőzi a hangokat, s ezért hallok úgy. Ám néhány pillanat múlva kibomlanak az idegen lovasok a ködből. Olyanok voltak, mintha csak árnyékok lennének, de aztán gondolkodásra sem maradt idő. Olyan közel kerültünk egymáshoz, hogy ha a ló nem lenne okosabb állat az embernél, bizony össze is ütközhattünk volna. Ágaskodtak, nyerítettek. Az a kutya szerb már elő is rántja a kardját. Kirántom én is! Összecsaptunk. De ő volt előnyösebb helyzetben, mert magasabban állt, valami emelkedőn. Én szúrok, ő suhint – s ha a nyeregben össze nem húzom magam, rögtön lerepült volna a fejem. Így a fővegemet vitte el. Na, gondoltam, most végem. De akkor odaszökkent az egyik huszárom. Mire a kutya szerb fölemelhette volna a kardját, hogy most felülről csapjon lefelé – bizony kettéhasított volna lovastul! –, már az én huszárom le is nyisszantotta a fejét.” A nagypapa, amikor ezt mesélte, úgy nevetett, hogy a műfogsora beleesett a szájába. Mindig visszatolta és rendesen a helyére igazgatta a fogát. „Ez volt az első megmenekülésem. Vagy az, hogy megszülettem. Megsegített az isten. Aztán Fiumében, éppen a születésem napján. Ezerkilencszáztizenhatban, ősszel, pontosan november tizedikén. Elöl ment a Prinz Eugen, mi meg utána. De alig haladtunk egy órácskát, egyszer csak lövés! A Prinz Eugen két léket kapott és szépen elsüllyedt. Mindenki belefulladt a tengerbe. Mi meg nyugodtan hajóztunk tovább, egészen addig, míg ki nem kötöttünk Durresiban. De végig az úton volt a hónom alatt egy csúnya kelés, nem akart kifakadni, és nem tudtam leengedni a karom. Ott meg várt a kolera, mindenki megkapta, de én abból is kigyógyultam. Pedig Fiumében én is a Prinz Eugenra akartam szállni. Bizony. És a kelés miatt még úszni sem tudtam volna, de még ha tudok is! Isten nem engedte, mert engem segített. Láthatod, itt vagyok. Nyolcvannégy éves. Nagy idő! De aztán még sok minden történt. A negyedik emeletről kidobtak egy káros gyertyatartót. Már harmadik napja hajtottak minket, pedig már akkor sem voltam fiatal. Erőltetett menetben, mert a sarkunkban jönnek az oroszok. Napjában ha kétszer kaptunk egy kis pihenőt. De még arra sem volt ideje az embernek, hogy szarjon. Mindenki ott dőlt össze, ahol éppen megállt. Egyszer, ahogy heverek az úton, a saalfeldi erdőben, nézem a földet, hiszen jártam én itt ifjúkoromban, milyen érdekes, mert akkor egész más járatban voltam itt, arra gondolok, milyen jó, puha föld ez. Éppen arra való, hogy visszavegyen engem, hiszen visszatértem. Itt maradok, itt a helyem benned, gondolom, innen nekem már nem szabad fölállnom, gondolom.” Nagypapa, amikor ideért a mesében, mindig fölemelte a fejét és úgy ordított, hogy fekete lett a szája. „Aufstehen! Schnell! Los! Schnell! Los!” Nagy szünetet tartott és visszasaadt. „Azt gondolom ott a földön fekve, ordítasz csak, nekem te már hiába ordítasz, én már visszaadtam magamat a földnek. Látod, ilyen hiú állat az ember. Azt hiszi, maga rendelkezik az életével. Mintha az élet az ő akaratának dolga lenne. Ó,

dehogy! Mert hiába gondoltam ezt, minden máshogy történik. Megáll fölöttem a német. Warum stehst du nicht auf mein lieber Jude? Nagy nehezen fölnézek rá. Látom, már kihúzta a pisztolyát. Na, akkor rögtön vége. De azt akartam, azt akartam, hogy ne az ő, az én akaratomból legyen. Kérlek szépen, lőjél le engemet! De nem lőtt. Visszatette a pisztolyát. Nézett. Okos, barna, szelíd szeme volt, mint egy kutyának. Leköpött. Aztán jól belém rúgott kérlek, és ment tovább. Isten így mentette meg az életem. Ott hagyott az úton, éljek.” Amikor a nagypapa már meghalt, a nagymama mindig eloltotta a villanyokat, leült az ágyamra és mesélt. Nem szerette, ha pazaroljuk az áramot. Egyszer azt kértem, az anyámról meséljen. De arra várt, hogy aludjak el. Jobban szerettem a kitalált meséket. Ha én voltam a papa és lefektettük a gyerekeket, mindig kitaláltam valamilyen mesét. Az a mese a fáról úgy folytatódott, hogy vettünk két botot. „De jöttek is a polipok! Száz. Minden polipnak ötven karja volt. Suhintottam! Látták, nem tudnak mit kezdeni velünk! És több se kellett, be a kertbe! Nézhettek utánunk! De mi is néztünk ám! Mert ez a kert teli volt fával. De egészen különleges fák! Volt ott mindenféle, ám egyikről se lehetett tudni, hogy milyen. Amelyikről azt hittük volna, hogy barack, arról lógott szilva, cseresznye, meggy és még szőlőfürtök is. Annyit ehettünk, amennyi belénk fért. De azt a fát, amelyikről mesélni akarok, csak később vettük észre, hogy van.” De nem meséltem tovább. Egy idegen fej aludt az ölemben. Magam sem tudtam, hogyan kerülök ide. Félig nyitott száján egyenletesen szívta a levegőt. Valahol, messze, megállt egy autó, de tovább járatta motorját. Mintha magamat láttam volna aludni az ölemben. Jó lett volna odahajtani a fejem a feje mellé, hogy én is aludhassak vele. Felemeltem a tenyeremet a homlokáról óvatosan. Megérezte, moccant, összecsucódott a szája. Most az orrán még hangosabban szedte a levegőt. Annak az autónak a motorja zúgott kinn az utcán. Szerettem volna, ha nekem is ilyen homlokom lett volna, de az én homlokomba mélyen belenőtt a haj, s ezt szégyelltem. Éva még mindig a lábosokat kaparásztta kinn a konyhában. A meleg megszorult, szellő sem mozdította. A fényfoltok mégis reszkettek, kiszámíthatatlan ütem. A homlokán is mozgott egy foltocska, belevilágított a hajába, aztán visszacsúszott. Már bántam, hogy elvettem onnan a kezem. Szerettem volna újra érezni, hogy kezem a homloka. „Miért nem mesélsz neki?” „Elaludt. Nem játékból, tényleg elaludt.” Éva a polcra tette a lábost. A polc egy deszkalap, két ág között, de konyhaszekrénynek neveztük. Ha megrúgtuk az ágat, a lukas lábosok leestek. Akkor mindig azt mondta: „Papa, leszakadt a konyhaszekrény, igazán itt az ideje, hogy megjavítsd!” De most nem estek le a lábosok, pedig amikor mellém csúszott, hiába vigyázott, megrúgta a bokrot. Érezhettem a szagát. Mintha nem is a fények, a bőre reszkedett volna. „Az estélyre kell mennünk!” Kis fürdőnadrág volt rajta és melltartó fodrokkal. De hiába húzkodta, a melltartóba még nem nőtt bele a melle. Az estélyre mindig kimásztunk a bokrok alól, a rózsaszín tüll földig lógott, és azt mondta, hogy ékszereket is visel. „Sok ékszert nem szabad. Mindig csak kevés ékszer legyen a nőn, de az drága legyen és legyen jól megválogatva, tudod?” Mindenki őt nézte. Hosszú szoknyáját két ujjával könnyedén fölcsipentve táncolt. „Csillárok világítanak! Kristálycsillárok!” De nem volt kedvem kimászni az estélyre. Most egyszerre érezhettem a két test érintését, súlyát. „Inkább szerelmeskedjünk!” És átöleltem. A számban éreztem a szagát; azt a szagot, amit a gyerek száradó hajában és a házukban is. „Hogyan?” Hanyatt dőltem, s velem dőlt a teste. Most meg kell csókolni, most meg kell csókolni. „Így.” Hasamon meztelen hasa. Ágyékomon a gyerek meleg feje. De fenn a kertben kiáltozni kezdett az anyjuk. „Gáboréva, kia vízből! Gáboréva, kia vízből! Gáboréva, kia vízből!” Mert az anyjuk azt hitte, hogy még mindig a medencében vagyunk. Éva beleharapott a nyakamba. Néztük egymást. Én megdörzsöltem a harapás helyét, pedig nem akartam és nem is fájt. Az anyjuk a teraszon állt, abban a pongyolában, amit egyszer levetett. És meztelenül átment a szobán, pedig ott játszottunk. Hiába vártam, mikor sétál meztelenül újra. Az volt az érdekes, ha

vártam valamire, akkor az soha nem történt. Játszottunk úgy is, hogy én voltam a gyerek, és akkor Gábor volt a papa. Ebben az volt az érdekes, hogy ő egészen máshogy viselkedett. De vacsora után, ha lefektettek, ő is mesélt. Ha szerelmeskedtek, akkor le kellett hunynom a szemem. Éva azt mondta, hogy Gábor jól tud csókolni. Úgy is játszottunk, hogy Éva volt a gyerek. Akkor én voltam a papa és Gábor volt a mama. Éva mindig a mamájához bújt. A papát nem szerette, mert nem jött haza Argentínából. Ha viszont én lehettem a gyerek, az jó volt, mert akkor ő volt az anyám. Amikor Gábor volt a papa, elutazott Argentínába. De mindig elmesélte, mi történik ott. Apám ritkán jött haza. Mindig tudtuk, hogy mikor, mert előtte táviratot kaptunk. Az utcán lestem. Amikor láttam, hogy jön, elébe szaladtam. Én szaladtam, ő pedig jött a barna aktatászkájával. Csak akkor tárta szét a karját, amikor már egészen közel voltunk egymáshoz. Az arca borostás, mert mindig éjjel kellett utaznia. És büdös volt a ruhája, mert a laktanyában lakott, ahol azokat a kihallgatásokat csinálják. De ezt a szagot azért szerettem. A nyakába csimpaszkodtam és így lépegetett velem tovább. Aztán lefeszítette a nyakáról a kezem és a fejembe nyomta a sapkáját. Amikor nem vettem észre, mindig úgy nézett, mintha nem tetszenék neki. De észrevettem. Az ujját végighúzta a számon. A sapkája is büdös volt. Nagymama benzinben mosta ki a zubbonyt, a nadrágot, a sapkát is, hogy gyorsan száradjon. A reggeli vonattal már ment vissza. Ilyenkor nem volt szabad cigarettára gyújtani, nehogy felrobbanjunk. A nagypapa köntösében ült a nagypapa foteljában. De hiába néztem, egyáltalán nem volt olyan, mint a nagypapa. Arra gondoltam, ha ő nem olyan lett, mint a nagypapa, akkor én sem leszek olyan, mint ő. Amikor elment, én még aludtam, de odajött hozzám és megcsókolt és a szájamon végighúzta az ujját. Az arca sima volt, csak a ruháján érződött még a benzin. Ha nagypapa beszélni kezdett, mindig ordított. Ha nem beszélt, akkor két térde között összekulcsolta a kezét, a fejét lógatta és meggörnyedt a háta. Nem lehetett látni, hogy olyan nagy. Ha sokáig nem beszélhetett senkivel, akkor elaludt a fotelban. Az apám keresztbe tette a lábát, könyökével a térdére támaszkodott, a másik kezével a cigarettát tartotta, de a következő pillanatban felugrott a fotelból, és jött és ment a szobában. Mindent fölemelt, megnézett, mintha most látná először. Az ételeket megszagolta. A bútorokon is végighúzta az ujját. Aztán ha eleget járt már a szobában, végigheveredett az ágyon, láttam aludni szeretne, le is hunyta a szemét, de felnézett és minden ok nélkül elnevette magát. „Miért nevezsz?” Összeráncolta a homlokát. „Nevetek? Nem. Semmi. Talán eszembe jutott valami mulatságos.” Néha én is kipróbáltam, mi történik, ha nevetek. Nevettem. De nem kérdezte, miért nevetek. Pedig, ha megkérdezi, megmondtam volna, hogy azért nevetek, mert kipróbálok, hogy milyen neki, ha nevet. Este befekhettem mellé az ágyba és megkértem, meséljen valamit. „Meséljek? Na lássuk csak! Istenemre, nem jut eszembe egyetlen mese, semmiről. Megvan! Meséljek a csizmáról? Rendben. Hol volt, hol nem volt, túl az Óperencián, volt egyszer két csizma. Az egyik csizma párja volt a másiknak. Barátok voltak. Olyan jó barátok, hogy már el sem képzelhette őket senki egymás nélkül. Ha az egyik lépett, lépett a másik. Ha a másik megállt, megállt az egyik. Ezért az egyik csizmát Egyiknek, a másik csizmát Másiknak hívták. De Egyik és Másik nemcsak nappal, éjjel is együtt voltak. Az ágy végében álltak éjjelente. Így, állva szerettek aludni. De nem fáradtak el nagyon, mert egymáshoz dőltek. Úgy szerették, ha egyik érezheti a másik bőrét! Tulajdonképpen nem is akartak mást, csak ezt. Így éltek. De lassan megöregedtek. Kidobták őket a szemétre. Az egyiket bal felé, a másikat jobb felé. Aztán, aztán nem tudom, mi lett. Itt a mese vége. Menj aludni.” De nem akartam elhinni, hogy vége van. Pedig vissza kellett mennem az ágyamba. „És a csizmák, mi lett a csizmákkal?” – kérdeztem, amikor újra eljött és ott feküdhettem a sötétben. „Milyen csizmák?” „A csizmák, akik barátok voltak.” „Ja! A csizmák. Nem tudom, fogalmam sincs, mi lett velük.” Amikor elment a reggeli vonattal, arra gondoltam, hogy jó lenne, ha olyan lennék, mint ő. Vagy

ha olyan lennék, mint a nagypapa. De nem tudtam dönteni, mert olyannak is jó volt elképzelni magam, mint amilyen az anyjuk, aki meztelenül átsétált egyszer a szobán és egyáltalán nem szégyellte magát. Ha ő lenne az anyám, akkor olyan homlokom lehetne, mint a Gábornak. Ha Gábor volt a papa, és a mama már lefektetett, akkor odajött hozzám a gyerekszobába az ágyamhoz. Nem vette az ölébe a fejem, hanem két tenyerét a nyakamra tette. Néha szorongatta, mintha meg akarna fujtani, s ilyenkor verekedtünk. Ha nem szorongatta, akkor mesélt. A nőről szeretett történeteket mesélni, akit Kleopátrának hívtak és benne van egy könyvükben a képe. „Egyszer egy nő, akit Kleopátrának hívtak, nagy melegben feküdt a szobájában. Megverjelek? Feküdt a szobájában az ágyán. Amint ott fekszik, se szó se beszéd, nyílik az ajtó. De nem jött be rajta senki. Ki az? – kérdezi a nő. Talán szellemek. De észrevette, hogy nem szellem nyitotta az ajtót, hanem a kígyó. Mit akarsz kígyó? – kérdezi tőle a Kleopátra nevű nő. Jöttem, hogy szolgálodra legyek – sziszegi a kígyó. Szép tőled – mondja a spiné –, de nekem már van szolgám, száz is! Olyan szolgát aztán nem találsz, amilyen én vagyok! Miért, mit tudsz te kígyó? – kérdezi a spinkó.” „Ne így mondd nekem, hanem rendesen, a nevén!” „Kuss! Szóval a csaj azt kérdezi, mit tudhat a kígyó, amit az ő szolgálai ne tudnának. De a kígyó csak nevetett. Ugye szenvedsz a melegtől Kleopátra? Bizony szenvedek. Ugye nem tudnak a szolgálid segíteni rajtad? Bizony nem tudnak. Én hideg vagyok, mint a jég! – mondta erre a kígyó. Rád mászom és lehűtöm a testedet. Akkor gyere! – mondta a nő. Több se kellett a kígyónak, felmászott a Kleopátrára. Végigmászott a hasán és felkapaszzkodott a cicijére, jól megnézett mindent. Közben megkérdezte a Kleopátrát: Almát akarsz-e? Jaj, még mindig melegem van, nem, most nem akarok enni. Ne menj el! Inkább mászkálj rajtam, mert tényleg jó hideg vagy. Több se kellett a kígyónak, mászkált, mászkált a Kleopátrán, míg be nem mászott a lukába. De nem tudott kimászni. Ott élt, éldegélt, a Kleopátrának is jó volt, mert nem volt többé melege. De közben nőni kezdett a hasa, mert azt hitte, hogy gyereke születik. Fel is vágták a hasát, és akkor kijött a kígyó a kis kígyókkal, mert nem a nőnek született gyereke, hanem az okos kígyónak. És a gonosz Kleopátra meghalt.” Meghallgattam, pedig tudtam, mi lesz a vége, és ha a végéhez ér, akkor verekedni kezdek. „Ez hülyeség, ez nem igaz!” De akkor is verekedtünk, ha én meséltem a fáról. Mert a mese úgy folytatódott, hogy amikor már jól telizabáltuk magunkat, akkor lefeküdtünk a före. „De annyira teli volt a hasunk, hogy még a szemünket se tudtuk becsukni. Amint ott fekszünk, észrevesszük, hogy fölénk hajlik egy fa ága, éppen olyan fa volt, mint a többi, és az ága éppen olyan, mint a többi fák ágai. Mégis, ennek a fölénk hajló ágnak a végén volt egy levél, és az a levél volt az a különleges. Megmozdul, bólogat. Mintha mondana valamit, amit mi nem értünk. A többi nem mozgott, csak ez az egy. Aztán már ez sem mozdult. Megijedtünk, ez biztosan jelent valamit, és mi lesz ha nem értjük, mit mondott a levél? Akkor megmozdult újra. De most nem így, hanem úgy, mintha valamit nem akarna, szóval nem bólogatott, mint az előbb. A többi levél meg mozdulatlan maradt. A leveleknek külön beszédük van, de azt csak egy varázsitaltól lehet megtanulni. Ám a levél szólt hozzánk harmadszor is. Lassan kezdte, felgyorsult, majd egészen lelassította beszédét, hogy jól megérthessük. De nem értettük. El kell innen menni, és meg kell keresni azt a varázsitalt. Ha értettük volna, ott maradhattunk volna a kertben, míg meg nem halunk.” Kinyitotta a szemét. Gondoltam, most verekedni fogunk. „Ilyen kert nincs, és a levelek sehol nem tudnak beszélni!” „Tudnak!” Ha ő kezdte, hagytam. Verhetett, ahogy akart. Ha én kezdtem, akkor is ő győzött. Nekem mégsem tetszett, amit ő mesélt a nőről. A lakás a mi kertünkben volt, de lyukat vágtunk a kerítésen, s így az ő kertjükből is be lehetett mászni. Ha nem jöttek, vártam őket. A rést a bokrok között ablaknak neveztük. Fürödtek a medencében. Csónakáztak a teknőben. Fölmentek a teraszra, ahonnan az anyjuk szokott kiabálni abban a pongyolában. Labdázta. De nem leselkedhettem

sokáig, mert ők is figyelték, ott vagyok-e. Aztán bementem a házba. Egyedül voltam. Tudtam, ma nem jönnek. Azt csinálhattam volna a lakással, amit akarok. Összedúlhattam volna. De nem csináltam semmit. Ha vártam, hogy történjék valami, de nem történt, akkor féltem. Féltem, hogy ez már mindig így lesz. A nagypapa két napig feküdt az ágyban, míg elvitték. Mindig ugyanúgy feküdt. Azt sem vette észre, ha szemére szállt egy légy. A nagymama nappal aludt. Én álltam, és néztem és hallgattam, hogy lélegzik-e. Ha eszembe jutott, hogy meghalt, akkor futottam haza. De a nagymama nem feküdt mindig az ágyán. Ha elment, felöltözött. Felvette a nagyvirágos selyemruháját. A fekete ruhát, amiben az ágyon feküdt, a nagypapa foteljára dobta. És ott volt a fehér kalapja, fehér táskája az asztalon. „Ne menj el sehová! Áthívtak ezekhez. Tanúnak!” Feltette a fehér kalapot a fejére és megnézte magát a tükörben. Hiába kértem, vigyen magával. Azt válaszolta, hogy ez rettenetesen komoly dolog, neki ott fontos feladata lesz. És titkos. Már tudtam, hogy a két vas között átfér a fejem. Hiába zárta be az ajtót. A teraszon, ahonnan az anyjuk szokott kiabálni a pongyolájában, két férfi állt. Cigarettaztak. A medencében ott úszott a vízen a teknő. Azt játszottuk, hogy kihúztuk a dugóját és elsüllyedt a hajó és a kalózok győztek. A nagymama kalapját láttam emelkedni a lépcsőkorlát mögött. Az egyik férfi bevezette a nagymamát a házba; a másik még cigarettázott és nézte a kertet. Jó volt, mert nem tudhatta, hogy ott vagyok és figyelem. Néha arra gondoltam, vannak olyanok, akik nem tudják, hogy én vagyok. Már sötétedett. Sokáig nem jött ki senki. Igyekeztem elképzelni a házkutatást. A padlást. A pincét. Ha a nagymama elment, kutattam a szekrényekben. Féltem, hogy a pincében felfedezik a másik lakásunkat, azt, amit télen csináltunk. De kijött a férfi és vitte a bőröndöket és csikorgott a kavicsos úton. Biztosan elköltöznek. De már jött a másik is. Együtt mentek vissza a házba. Vagy visszajött az apjuk Argentínából. A teraszra kihoztak egy asztalt. A nagymama még mindig nem jött ki. Bementek. Ketten hoztak egy fotelt. A székeket csak úgy kilökték, és a székek hosszan csúsztak a sima kövön. Az egyik szék megakadt és fölborult. Egy hangos szót lehetett hallani, de aztán megint csend lett. Csak arra tudtam gondolni, hogy elköltöznek vagy nyaralni mennek. Mégis tudtam, hogy nem. Éjjel azt álmodtam, hogy a nagypapa áll a szoba közepén, mert el kell mennie. Mégis azt hiszem, ha átölelem, ha sírok, ha kérlelem, hogy ne menjen el, akkor itt marad. De ahogy az arcához szorítom az arcomat, érzem, borostás, mert csak másnaponként szokott borotválkozni. Amikor a nagymama hazajött, azt mondta, hogy nagyon fáradt. Elfáradt. Letette a fehér táskáját és a fehér kalapját az asztalra. „Tíz kiló cukrot találtunk, két bödön zsírt és harminc pár nylonharisnyát. Harmincat. És azok az ékszerek!” Az ablakot becsukta, ne repüljenek be a fényre a bogarak. Megígérte, ha rendesen lefekszem, elmeséli a Genaéva legendáját.

Amikor a nagypapa meghalt, a nagymama megtöltötte vízzel a mosófazekat, és a tűzhelyre tette melegedni. Két marék sötét és fekete port szórt a vízbe, kavargatta. Ebben feketére főtt a barna, a szürke és a sötétkék ruhája. Pedig a szürke ruháját szerettem, ha aranylepkét tűzött a gallérjára. Csak a nagyvirágos selyemruháját nem főzte, az olyan maradt – fehérben fekete virágok. Otthon abban a fekete ruhában feküdt az ágyon, amelyik barna volt, de ha elment, akkor egy másik fekete ruhába öltözött, a szürkébe. Az aranylepkét vasdobozban tartotta és a kulcsát mindig vitte magával. A szobám ablakából látni lehetett a kertkaput. Nagyon magas ablakok voltak és széles párkány, mert régi ház. Ha a nagymama elment, mindig az ablakhoz szaladtam, onnan lestem, amint eltűnik az utcán a fák között. Néha visszajött, mert valamit elfelejtett. Attól félt, a ház kigyullad, s miközben ő a közérben nyugodtan sorban áll, én benne égek. Elgondoltam, mi

lenne. A rács két középső rúdja között éppen átfért a fejem. Kinyitnám az ablakot, és kibújnék. Vagy nyitva lenne az ablak, ha nyáron gyulladna ki a ház. Gábor azt mondta, hogy az ő apja azt mondta, ha valakinek egy résen átfér a feje, akkor nem kell félnie, mert átfér ott a teste is. De ezt biztosan csak kitalálta, mert az apja Argentínában van és onnan küld csomagot. A csomagban csokoládét és fügét is kaptak. Hosszú ideig kellett az ablaknál állni. A nagymama néha félútról is visszafordult, megnézte a gyújtólángot a fürdőszobában. A gyújtóláng meggyújthatta a házat. Két doboz gyufánk volt a pincéjünkben, de azt ők szerezték. Ha a nagymama elment, bezárta a ház ajtaját és a kertkaput is. Azt mondta, ne engedjek be senkit, akárki jönne. „Csak apádat!” De soha nem jött senki. Elképzelttem, hogyan gyűjtánám föl a házat. Ha lenne két kovakövem, összedörzsölhetném, szikra pattanna belőle, és meggyújtaná a száraz mohát. Így csinált tüzet a nagypapa, amikor az erdőben egyedül maradt. De nem tudtam, melyik kő a kovakő. Moziban láttam, ahogy a tűz terjed. Előbb a függöny, aztán a padló, a bútorok. Lángoltak. Az ablakból a tetőre csapott. A tetőn pattogtak a cserepek. A kéményen egy német macska. De akkor újra találatot kapott a kastély, és a német macska elégett. Az utcán nem jártak emberek. Ha mozdultam, recsent a padló. Ezt szerettem hallani, mert tudtam, hogy csak én hallom, ha recsegettem. Elképzelttem a nagymamát, amint megy az utcákon. Vigyázni kellett, ne képzeljem túl gyorsan. Inkább elképzelttem kétszer is, teljen jó hosszú idő. A romos ház majdnem olyan volt, mint a filmen a kastély. A meredek utca tetején. Ahonnan a szánkóval lecsúszunk. Ha nagymama a romos házig ért, akkor már biztos volt, hogy egyedül vagyok. Ha nem recsegettem a padlót, akkor olyan volt, mintha még lenne valaki a szobában. De akárhová néztem, mindig a hátam mögül figyelt. Lehet, hogy nem is az én szobámból figyelt, hanem átlátott a falon. Benéztem az ágy alá is. És ha kinyitottam az ajtót, mögötte valaki megbújhatott. Ezért az ajtók mögé is be kellett nézmem. A nagymama azt mondta, hogy az ő nagymamája mesélte a fehér falikígyót. Ez a kígyó a falban él. Ha éjjel nagy csend van, akkor hallani lehet, amint mászkál, eszi a falat. Ha a falból kibújik, akkor tudni lehet, hogy abban a szobában valaki meghal. Minden házban él egy falikígyó. Nem zöld és nem barna és nem tarka, hanem teljesen fehér, mint a fal. Nappal nem mozog, csak a padló recsegett, ha léptem. Az előszobában nagy tükör lógott a telefon fölött, és ebben a tükörben láttam, amint telefonálok magamnak. Az előszobából egy sötét szoba nyílt, teli szekrényekkel, nem volt ablaka. És itt is lógott a falon egy nagy tükör. Ebben megnézhettem magam, ha felöltöztem a különböző ruhákba. A zöld bársonyruhát Évának akartam adni, viselje ha estélyre megyünk. Ennek a ruhának a derekánál, a bélésben, kis zacskóba varrva, kemény valamik fityegtek. Azt hittem, pénzt rejtettek a ruha alá. Amikor ollóval felvágtam a zacskókat, szürke korongok estek ki belőle. Megmutattam nekik és elmeséltem, hogy ezeket az aranyakat az ősök hagyták nekünk, de befestették szürkére, ne tudja senki. Gábor a fogához kocogtatta az egyiket. Azt mondta, nem arany, hanem ólom és fel lehet olvasztani. Mielőtt felolvasztottuk volna, hívott, menjek vele, de Éva maradjon itt, mert ez nem rá tartozik. Éva nem akart a szobában maradni. Egy olyan szobába mentünk, amit még nem ismertem. Éva kiszaladt a kertbe, sírt, mert Gábor megverte. Zongora volt a szoba közepén, egy rúddal feltámasztották a fedelét. A zongorához mentem és belenéztem, mert azt hittem, ezért jöttünk. Nagymama mesélte, hogy volt egyszer neki egy gyereke, aki meghalt, mert rosszul támasztották ki a gabonásláda tetejét és a fejére esett. Nagyon tetszett a belseje, mert rendesen voltak a drótok. De ő nem a zongorát akarta megmutatni, hanem a szekrényből egy üveget, ami tele volt fehérrel. Azt akarta, hogy megszagoljam. Elég büdösnek éreztem. „Nem tudod, ugye nem tudod, mi ez?” Löttyögtette az orrom előtt és nevetett. „Ide nyomják a tejfölt, hogy a mamának ne legyen gyereke!” A szekrény aljában találtam egy nagy papírdobozt. Ebben a dobozban sokáig lehetett kotorászni, mert rengeteg dolgot tartottak benne. Sálakat selyemből.

Egy bársonytáskát, ami gyöngyökkel volt kihímezve és belül jó puha bőr. Két legyezőt. Barna fényképeket. Leveleket, rózsaszín béléssel. A fényképeken emberek voltak, akiket nem ismertem. Egy nő teve hátán ült és mögötte látszott két piramis. A másik képen ez a nő nekidőlt egy korlátnak és a vizet nézte és nagyon szomorú volt. Olyan kép is volt, ahol ez a nő nagy kalapban nevetett. Ezt a nagy kalapot is a dobozban tartották, összehajtva, de a képen szebb volt a kalap és a nőnek nagy volt a hasa. A dobozban volt egy melltartó, amibe két mellet tömtek bele, gumiszivacsból. Nyomogattam. A gumiból ki lehetett tépni darabokat, de nem volt jó radírnak. A dobozban találtam egy szerszámot is; fekete, hosszú, kemény; és a végén egy luk; a másik végén ennek a fekete hosszúnak, volt egy labda piros gumiból. Ezt a labdát leszedhettem a feketéről. Ha megtöltöttem vízzel és visszaraktam a fekete hosszúra és megnyomtam, akkor a végén kispriccelt a víz a lukon. Néha felálltam egy székre és belepisiltem a mosdókagylóba is. A fürdőszobában találtam egy titkos ajtót. A szekrényben, a pongyolák mögött, volt egy nagy, fehér gomb. Először nem tudtam, mire használják. De addig ráncigáltam, csavargattam, amíg kiderült. Ha bementem a szekrénybe, behúztam magam mögött az ajtaját. Sötét lett és meleg. A pongyolák furcsa szagában. Kitapogattam a gombot. Ha jó erősen megrántottam, akkor a szekrény hátsó falában kinyílt egy kisajtó, és kibújhattam a lépcső alatt. Tudtam, ha üldöznének, ezen a titkos ajtón megmenekülhetnék. Egyszer kinyitottam ezt az ajtót, de nem a lépcső alá jutottam. Innen már mindenki elment. A falon hosszú tükröt hagytak, aranykeretben. Az ablakon sötét függönyök. Nem lehetett kilátni. Amikor még itt voltak, egyszer azt mondta valaki, hogy a függönyt nem szabad félrehúzni. De az ajtó nyitva volt és átmehettem a másik terembe. Elindultam a tükörben és láttam magam, amint megyek. Néztem magam, mert azt hittem, hogy nem is én vagyok, hanem valaki hasonló helyettem. Mégis én voltam. A cipőt megismertem a lábamon, magas sarkú arany cipő a dobozból, amit elfelejtettem visszatenni. És látni lehetett a termeket, egyik üres termet a másik után, és mindenütt a sötét függönyök. A csillároknak már nem égtek a gyertyák, de nem volt sötét. Valahonnan jött a fény. Nem féltem, a nagymama nem vehet észre itt, de rossz volt, mert csak előre mehettem és minden teremből nyílt egy ugyanolyan és abból is egy másik, és nem tudtam, meddig kell mennem, míg elérhetek oda. Valahová küldtek. Ha kileshetnek a kertbe, akkor tudnám talán! Csak megmozdulnak a függönyök. A függönyök mögött nincsen ablak! Miért? Mégis emlékeztem, hol álltak régen a bútorok; hiszen itt laktam, hiszen ide csak visszaküldtek. Közben minden megváltozott. Poros. Ki kell takarítani. Söprűt nem láttam sehol. Akkor hirtelen eszembe jutott, hogy az utolsó teremben minden úgy maradt, a legutolsó teremben, és futni kezdtem át a termeken, a tükör jött velem, láttam magam, amint futok. És a legutolsó teremben valóban minden úgy maradt. És ott volt az ágy. És mintha most keltek volna ki belőle, a nagy dunyhák félrehajtva, és a vánkoston meg a lepedőn a gyűrődések nyomták a testemet. A karosszéken egy hálóing csüngött, alatta egy bili, tele pisivel. Feküdtem az ágyban, a nyitott ajtón át láttam a termeket, egyik üres termet a másiktól nyílva. Az éjjeliszekrényen ott volt az a gyertyatartó és egy könyv és egy pohár víz. A víz tetején vastag porréteg aludt. Gyorsan kinéztem az ablakon. Esett az eső. Megérintettem a vánkost, de kemény. A titkos ajtó félig nyitva maradt a karszék mögött. Gyorsan kinyitottam. Egy pincében álltam és fölöttem még mindig csörömpölt a szék. Mindenhol csövek jöttek itt. Hosszú, kanyargós csövek. Belementek a kútba, de olyan mély és sötét a kút, hogy az alját nem lehetett látni, hiába hajoltam fölé. A lépcső alatt is sötét van, de nem annyira, mint a szekrényben. Ide toltunk egy régi fotelt, aminek eltört a lába, amikor Frigyes bácsi beleült. Talán egy vaslétrán mégis lemehettem volna abba a kútba. Beszéltek valamiről, de nekem nem mondták meg. Csak a nagypapa hangja volt hallható. „Frigyes!” Hallgatóztam, de nem értettem. „Frigyes!” És bőröndök teliragasztva színes cédulákkal. Ha a tenyeremmel ütögettem a bőröndöket, úgy szólt,

mint a dob, mindegyik a maga hangján. Itt volt a partvis, a lapát, a söprű és a bambuszból font poroló, a prakker. „A prakkerrel verjelek el?” Az egyik cédulán pálmafák, kék ég alatt. És volt olyan cédula is, amin csak a kék tenger látszott, és kék az ég. Fehér madár röpült. „Teljesen kék volt a tenger, mert nem volt felhő az égen, és mi nyugodtan hajóztunk.” Ha én voltam a gyerek, Gábor a vihart is szerette mesélni. „Néha láttunk egy bálnát. Felmerültek a vízből és fújtattak. Az éhes bálna megvadul, zabálna. Jöttek a hajó körül, mert a bálnák, ha akarnak, gyorsabban úsznak, mint egy hajó. Az emberek meg azt hitték, hogy nyugodtan nézhetik. Ez nagyon nagy hajó volt. Volt benne mozi, színház és teniszpálya. Körülbelül száz vitorlával és száz pótvitorlával. Amint ott állnak az utazók a korlátnál, egy bálna nagyot fújtat, földobja magát a vízből és leharapja az egyik nőnek a fejét. Csak úgy ropogtatta a nagy fogaival. A nő meg ott állt a korlátnál, mintha nem történt volna semmi, csak nem volt feje. Erre mindenki lerohant, be a hajóba. Csak én maradtam kinn. Felmásztam az árbocra és megadtam a jelt. Ezt senki nem vette észre, szerencsére. De a messzeségben feltűnt a mi hajónk. Nagyon gyorsan jött. A kapitány nem mert kijönni a bálnák miatt, hanem csak egy kis ablakon nézte. Jön a kalózhajó! Kalózok! Mit tegyen? A kalózhajón fekete zászló. Én egy fehér zsebkendővel adtam a jeleket. Az ég is besötétedett. Mire a kalózhajó a közelünkbe ért, már dörgött. Villámlott. Az égből békák estek. A kapitány nem látott még ilyet. A hullámok átcsaptak a hajón és a hullámok tetején a bálnák. Megadtam az utolsó jelt. A kapitány kirohant és le akart löni, de abban a pillanatban egy hullám: zutty! és belelöktem a tengerbe. Akkor a kalózok odakormányozták a hajójukat és átugráltak. Engem megöleltek, megcsókoltak. Ezt a nagy hajót kiraboltuk. Mindent, ami kellett.” Az értékes cédulákat késsel feszegettem le a bőröndökről. A pálmafást és a kék tengert Csidernek adtam, mert ő történyt adott helyette. A történyeket az apjától lopta. A lépcső az emeletre vezetett. Amíg a nagypapa járni tudott, az emeleten laktak. A nagypapa lassan jött le a lépcsőn, a korlátba kapaszkodott. De nem akart lenni lakni, mert az emeleten az ablak előtt állt a fotelja, s onnan szép kilátás nyílt a kertre. Ebéd után a nagypapa elaludt a foteljában. Amikor már nem tudott lépcsőt járni, a másik szobában is az ablak elé állították a fotelt és délután itt is úgy aludt, mint fenn. Nyitva volt a szája és olyan hangosan lélegzett, mintha valami lenne a torkában. Mielőtt elaludt volna, a nagymama felébresztette. „Papa, ne aludj!” Nagypapa megpróbálta kinyitni a szemét, de megint elaludt. „Papa, tedd ki a fogadat!” Nagypapa belenyúlt a szájába és a fogát az ablakpárkányra tette. Néha a fűtőtest mögé esett. Akkor engem hívtak, keressem, mert ők nem tudtak lehajolni. Egyszer eltört. Amíg javították, nem volt a nagypapának foga. A fűtőtest alá féltem benyúlni, mert nem lehetett látni, mi van ott. A kezem puha porcsomóba ért. A nagypapa nevetett. „Ez csak az egyik fele! Keresd meg a másik felét! Nézd, mama, kétfelé tört a protézisem!” Amíg nem volt foga, úgy beszélt, mintha közben rágcsálna valamit. „Mindenkinek azt az életet kell élnie, ami adatott. Boldogtalanok a türelmetlenek. Jól jegyezd meg! De mi a boldogság? Ki tudja! A boldogság kérem, a legszebb asszonyhoz hasonlítható. Ha kívánod, ha azon vagy, hogy megszerezd, akkor kacérkodik, rázza a farát, de nem adja magát. Így van. Ha a lelkét kéred, a testét adná, ha a testére ácsingóznál, a lelkét teríti a lábához. Mindig azt, amit nem akarsz. Bizony. A türelmetlenek boldogtalanok, mert mindig akarnak valamit, s mindig azt kapják, amit nem akartak. Ezért a boldogság a legszebb asszonyhoz hasonlítható. Titok. Ész kell hozzá, ész! Mert ha úgy teszel, mint aki észre sem veszi, ha úgy teszel, mint aki nem gondol vele, lihegve veti magát elé. Ravaszkodni, az étellel ravaszkodni kell. Átejtteni, ahogy lehet. Átejtteni, becsapni, ha kell, akkor saját magadat! Én így csináltam! Mintha nem is kérnék, mintha nem is akarnék semmit. Csak múljanak az évek, s én az évek alatt gubbasztva várom az alkalmas pillanatot. Én így csináltam! Na és? Mit nyertem vele? Pedig mindig kinevettek. De hiába nevettek. Boldogtalanok. Barmok! Nem tudják! Nem tudják, hogy a boldogságot nem kívül,

hanem belül kell keresni. Belül. Érted? Benced! Magadban kell megérezned a boldogságodat, s ha megvan, nem! nem eresztani! Ha egyetlen pillanatra! ha egyetlen pillanatra elereszted, akkor kiröppen az átkozott boldogságod, s helyére becsordul a nyál és a takony. Akkor teli leszel kívánsággal, akkor türelmetlenül lesed, milyen élvezeteket kaphatsz még tőle, és nincsen vége, mert minden élvezetted eltölt egy másik élvezet hiányával. Akkor mindig hiányzik valami! Hiányzik! Hiányzik! Akkor még, még, habzsolni, zabálni, mert hiányzik! akkor töltekezni, te feneketlen bendő, te zsák, te végbél, mert hiányzik! mindig hiányzik! Akkor szenvedni fogsz. Akkor a legmocskosabb szenvedéssel szenvedsz, te kielégíthetetlen állat, aki mindent magába gyúrne, míg saját hányadékába nem fúl! Állat! Nem ember! Állat! Ó, pedig a szenvedés nem te vagy. Te elevenen élő boldogság vagy, aki akkor kap, ha nem kér, akkor élvez, ha nem akar. A manna lehull az égről. Vigyázz! Ha akarod, nem hull. Lesni. Ravaszul. Várni. Nem szenvedni! Érted? Te nem szenvedsz! Érted? Boldog vagy, elégedett, te boldogságra született! Érted? Ha szenvedsz, akkor nem te szenvedsz, hanem a világ taknyos állata szenved benned. Űzd ki, menekül! Te boldog vagy. Neveessenek, boldogtalan barmok. Hiába nevetnek rajtad, csak a boldogságod hangjára figyelj. Belülre. Befelé. Ide! De akkor még nincsen vége, mert az ösztönök. A Magyar utcában voltak akkor a kuplerájok! Én kérem huszonnégy éves férfi voltam és szűz! Neveestetek! A boldogtalanok. Huszonnégy éves voltam, férfi és szűz. És telve az egészséges vágyakkal. De az ösztönök! Nem szabad! Ne engedj! Nem szabad, nem engedtem, hogy vágyaimat megtévesszék az ösztönök. Pedig este, az ágyamban, elsüllyedt, hiába kapaszkodtam ha végigment álmomban egy meztelen nő! De asszonyt mégsem érintettem soha, és a magam testén sem csapoltam le a vágyamat soha, mert arra a pillanatra tartogattam magam, amelyről tudtam, hogy el kell jönnie. Vártam! Noé mennyire vonakodott szüzessége elvesztésétől, hiába sürgették. Várt. Addig várt, míg Isten megtalálta Nahamát, Énókh lányát, az egyetlen nőt, aki Isztakar óta tiszta maradt ebben a romlott nemzedékben. Én vártam!” Ha a nagymama bejött a szobába, zörgette a székeket, hogy a nagypapa vegye észre, de ha nem vette észre, akkor a nagymama is ordítani kezdett. „Már megint? Már megint? Papa, nem veszed észre, hogy hangosan beszélsz?” „Hangosan? Mit hangosan?” – ordította a nagypapa. „A gyerek előtt! Ilyeneket?” De minél jobban akart kiabálni, a nagymama hangja annál halkabb lett, a nagypapáé pedig egyre hangosabb. „A gyerek előtt? A gyerek már mindent tud! A gyerekben már benne van az élet; ahogy a tenger egyetlen cseppje is a tenger!” „Ugyan! Hallgass már a tengereddel!” – suttopta a nagymama, pedig kiabálni akart, de köhögni kezdett. – „Tenger!” Ha a nagypapa nem beszélhetett, két tenyerét a térde közé szorította és elaludt. A foga az ablakpárkányon vagy az asztalon. Én szerettem ülni és nézni, amint alszik. Kinyílt a szája, hangosan lélegzett, mintha az egész szoba vele lélegezne. Megfigyeltem, ha sokáig ülök vele szemben és hallgatom a lélegzését, akkor nekem is olyan lassan megy be és jön ki a levegő és éppen akkor, amikor a nagypapának. Hiába próbáltam máshogy csinálni, mintha mégis az ő lélegzete vezetett volna. És elálmosodtam. És láttam, ha nagyon sokáig figyeltem és nem aludtam el, akkor összecsupkta száját és cuppogott és rám nézett. Szerettem, ha rám néz. Egyszer, délután, az ágyon nagyon sötét volt, de nem tudtam, hogy ébren vagyok-e vagy alszom, és tapogattam magam körül és kerestem, hogy hol vagyok. De hiába tapogattam, minden sötét volt és nem tudtam, hol vagyok. Sokáig tapogattam és még mindig nem láttam semmit, csak feketét, feketét, amiben nem lehetett látni semmit és nem lehetett tudni, hogyan kerültem én ide, ahol vagyok, és nem tudtam hol vagyok, és nem lehetett tudni, hogy alszom-e, mert minden forró volt körülöttem, és a feketében mintha egy másik fekete valami nyúlt volna, hogy megfogjon, és hiába tapogattam, mert tudtam, hogy olyan, mintha tapogatnék, a kezem érzett valamiket, de nem tudtam megállapítani, hogy mit érez a kezem és valaki, nem tudom miért, ordított is, borzalmasan ordított, de nem tudom,

hogy ki ordít, mert nem tudtam, hogy hol vagyok én, csak amikor felgyulladt, amikor világos lett, amikor valaki felgyújtotta a villanyt, akkor vettem észre, hogy az ágyamon ülök a szobámban és minden úgy van, ahogy volt, csak én nem tudom miért, ordítok, és kinn besötétedett. A nagypapa is úgy nézett rám. Ilyenkor a nagypapa nem kiabált, csak felemelte az ujját és mondott valamit. Aztán azt mondta, adjam oda a fogát. Odavittem a fogát és visszaültem a helyemre. Ő megint felemelte az ujját. „Figyelj ide! Jól figyelj! El kell mondanom neked, hogy tévedtem. Tévedtem. Ha akkor nem zúzzák szét az ajtót baltával, ha akkor sikerült volna, akkor most nem kellett volna fölébrednem. Egész életemben vártam valami pillanatot, ami talán most jön el. Ugye még mindig itt vagyok? A saját véremlenben ültem egy fürdőkádban és bezúzták az ajtót. Húszéves voltam és még nem tudtam ezt. Nem lenne apád és te sem lennél. Vagy lennél, de nem az, aki leszel. Mert a vérem, ami nem folyt ki a kádba, az átömlött belétek. Das ganze ist ein Dreck!”

Amikor a nagymama meghalt, megkerestem a mosófazekat. Megtöltöttem vízzel, de nem tudtam fölemelni. Nem találtam a fekete port. A konyhaszekrényben, a lisztes és a cukros zacskó mögött, volt egy kolbász papírba csomagolva. A nagymama, amikor hazajött a közértből, mindig máshová dugta, hogy ne egyem meg. És találtam gyertyát is. Paprikás krumplit csináltunk, kolbásszal. A hagymát kicsi kockára vágta és zsíron pirította. Én kavartam. Amíg a nagypapa élt, nem főztünk zsírral, csak olajjal, mert nem bírta a gyomra. A nagymama azt mondta, még a vett zsír is jobb, mert a zsír táplálja az embert. A szülői házuk a templommal szemben állt. Egy télen négy disznót is vágta, mindig volt elég zsír. A nagymamával meglátogattuk a rokonokat. Nagy húst meg kolbászt tettek az asztalra. Az udvaron sült a nap és azt mondták, amíg elmennek a templomba, ne csináljak semmit. Kavicsot dobáltam a kútba, de nem jöttek vissza. Amikor visszajöttek, benn voltam a kamrában és kolbászt ettem. Fel kellett mászni egy zsák tetejére, mert csak így értem el. Csirkét vágta, de a csirke elfutott és oldalt lelógott a feje. A kolbászt tányérra tettem, mellé a kenyeret és a nagy kést. Előbb csak egy kicsit vágta a kolbászból, de azt gyorsan megettem. Aztán vágta egy vastagabb karikát és nem ettem gyorsan. A rokonoknál közös ágyban feküdtünk a nagymamával. Éjjel hánytam, az ágyneműt kicserélték. Amikor vágni akartam még egy kis darabot, a kés az ujjamba csúszott. Be lehetett látni az ujjamba. De kibuggyant belőle a vér és folyt, és végigfolyt a kezemen és a tányérra is lecsöppent és még mindig folyt. Felálltam a székről, hogy bemenjek a fürdőszobába és úgy éreztem, hogy el fogok esni. De nem estem el, csak nem éreztem már a lábamat meg a kezemet, mintha nagyobb lett volna a fejem, és nem fájt az ujjam, hanem jó volt, mert kinyílt az ajtó és belém jött a kockás kő a fekete és a fehér kockák és szürke lett és mintha valami nagyon fehérben feküdnék ebben a nem tudom hol puhában. Jó hideg volt. Fekete meg fehér. Vártam, jöjjön a nagymama. Amikor az emeletről lecsúsztam a korláton, a nagymama vizes borogatást tett a fejemre, mert megdagadt. „Istenem, mit kell neked kiállnom veled? Ha még egyszer valamit csinálsz, intézetbe adlak! Esküszöm, hogy intézetbe adlak! Még szerencse, hogy nem törte be a fejét!” Az intézetben is olyan volt a kő, amikor a kórházba vittek. Eszembe jutott, hogy elájultam. És minden vérem kifolyik. Láttam, hogy ott a kő az én kezem. Nem jött senki. Néha elképzeltam, milyen jó egy ilyen háznak, amiben nincsenek sokan. De annak a háznak a legjobb, amelyikben senki nem lakik. Álltam a szoba közepén, nem mozdultam, ne zavarjam a házat. Ha sokáig álltam így, a ház kezdett mocorogni. Főleg a falépcső. És az emeletről is hallatszott. De ha fenn voltam az emeleten, akkor alulról hallottam a zajokat. Ha fölmentem, az egyik lépcső figyelmeztette a

másikat. Egyszer elmeséltem ezt a nagypapának. A nagypapa megdicsért. „A megfigyelés nagyon helyes és pontos. A megfigyelés minden megismerés alapja, de igyekeznünk kell rendszerbe szervezni megfigyeléseinket. Ifjúkoromban sok Hegelt olvastam, ez nálunk családi hagyomány. Nagypapámnak, a te ükapádnak, egyenesen Berlinből és Bécsből hozták a könyveket, pedig kocsmáros volt. Minden ami a világon van, él. Maga a világ is úgy képzelhető el, mint a leghatalmasabb élő állat, mert a ház is, mint minden, születik és meghal és ennyi az élet. Ez a gondolat persze inkább a panteistákra jellemző, Brunóra, Spinozára. De végső soron Hegeltől sem idegen, csak az ő világát nem a lélek, hanem az értelem hatja át.” „Már megint miért beszélsz neki hülyeségeket?” „Ezért lankadatlanul figyelj, de ne véssz el a részletekben, rendszerez. De rendszeredet soha ne hidd tökéletesnek, mert minden rendszer fölött ott van a mindenható Isten.” Amikor már nem laktak az emeleten, délután, a nagymama azt hitte, hogy a kertben vagyok. De fölmentem a padlásra. A padlásajtó vasból volt és nyikorgott. Itt laktak az ősök, akikről a nagypapa mesélt. Egyszer a Csider is feljött ide. Óvatosan lépdeltünk, nehogy lenn meghallják. Ha felmászunk a gerendákra, valahogy felhúzott egy cserepet és kinézhattunk a kertre. Én nem tudtam egyedül felhúzni a cserepet, ezt Csider találta ki. Azt mondta, meg kell nézni, mi van a ládákban. A ládák le voltak szögelve. Azt mondta, ha az ő apja kém és kapcsolatban van az én apámmal, és ezekben a ládákban tartják a titkos iratokat, akkor leleplezzük őket. A fák között a kutyám szaglászta a fűvet. Akkor még nem döglött meg. De az iratokat nem találtuk. Itt volt az a gyertyatartó, amelyik majdnem a nagypapa fejére esett, amikor ment az utcán. Megismertem, mert a nagypapa úgy mesélte, hogy a gyertyatartó nagyot csattant az orra előtt, és amikor felemelte, látta, hogy alaposan behorpadt, és amikor felnézett, a negyedik emeleten kihajolt az ablakon egy férfi. Azt kiabálta, hogy elnézést kér, sőt, ha lehetne, kérné a nagypapát, hogy menjen föl hozzájuk. A nagypapa felment, vitte a gyertyatartót és elkérte emlékébe. Azt, aki kihajolt az ablakon, Frigyes bácsinak hívták és a nagypapának nem csak az életét mentette meg az Isten, hanem megajándékozta egy jó baráttal is. Frigyes bácsi elmesélte, hogy ő most házasodott, de a felesége mindig úgy felbosszantja, hogy alig bír magával. Már a jegyességük idején is sokat veszekedtek, de azt hitték, a házasság majd segít. A gyertyatartót hozzá akarta vágni a feleségéhez, annyira elvesztette dühében az eszét, de szerencsére kirepült az ablakon és nem ütötte agyon a nagypapát. A felesége most bezárkózott a hálószobába és sír. Ám reméli, hamarosan megvigasztalódik, és mint a ház asszonya, meghívja a nagypapát ebédre. Ha a nagypapának nem lenne más elfoglaltsága. Frigyes bácsi elment megvigasztalni a feleségét, aki kijött, és nevetett a dolgon. Ebéd után pezsgőt bontottak és koccintottak, mert megmenekültek mind a hárman. A padláson volt egy rossz dívány is, azon ültünk. Én a viharról akartam mesélni, de Csider azt mondta, hogy hülyeség, inkább csináljunk mást. Neki nagyobb volt. Úgy hallottam, valaki jön a lépcsőn fölfelé. Ő előredőlt és kilógatta a nyelvét, mintha hányni akarna. De nem jött senki. Ő felállt az ágyról és elment, de én ott maradtam. Azt hittem, elbújt valahol a gerendák között és meg akar ijeszteni, de biztosan elment csendben. Félttem, hogy találkozott a nagymamával. De a nagymama nem szólt semmit. Sokáig esett az eső és az emeleten beázott az a szoba, ahol a rádiót hallgatta nagymama. A nagymama felment a padlásra. Nagyon megijedt. Valaki járt a padláson és föltolta a cserepeket. A nagypapának eszébe jutott a kéményseprő. Amikor már sokáig feküdtem a kövön, sírni kezdtem, jó hangosan, hogy a nagymama is hallja. De eszembe jutott, hogy meghalt. Felálltam, mert a kő hideg volt. Ott volt a kolbász. Visszacsomagoltam a papírba és betettem a konyhaszekrénybe. A nagypapa temetésén gyertyák égtek. Csak nem tudtam mit csinálni a vérről. Kivettem a gyertyát. Amikor a rokonoknál kimentünk a temetőbe, ahol a nagymama szülei nyugosznak, ott is gyertyákat gyújtottak. Már sötét volt. Megengedték, hogy a kéményseprővel fölmenjek a padlásra. A falban kinyitott egy

kisajtót, amit eddig nem vettem észre. „Na öcsi, most agyonverjük a szellemeket!” Fogta a láncot, aminek a végén egy nagy vasgolyó volt és beledugta a lukba. Hallani lehetett, ahogy a falban a vasgolyó lezuhan. „Ezeket a kis ajtócskákat csak nekem szabad kinyitnom, tudod? Itt a lukban laknak. Ugye látod, milyen sötét? Én járom a házakat és minden házban megölöm őket. Húzogatom ezt a vasgolyót. Így. És nagyokat csapok a fejükre. Majd meglátod! Ha megdöglenek, a rossz szellemekből nem marad más, csak piszok, fekete korom.” A nagymamának nem mertem megmondani, hogy Csider nyomta fel a cserepeket, mert féltem. „A harmadik roham biztosan elvisz! Papa, én nem akarom megérni, hogy te elmenj!” „Isten dolgába ne avatkozzon ember!” „Ha mégis úgy adná, ha előbb venne magához, akkor a fekete bársonyruhámba öltöztessetek, de adjatok rám fehérneműt! És cipőt! Mindig eszembe jut, szegény Lidire nemadtunk cipőt!” Amikor eloltották a villanyt, mindig hallottam, hogy beszélgetnek. Mielőtt felolvasztottuk volna, gurigáztunk a korongokkal, amiket a zöld bársonyruhából kiszedtem. Közben megkérdeztem Gábortól a szellemeket. A kéményseprő náluk is járt, de a szellemek nem feketék, hanem fehérek. Éva bejött a kertből és azt mondta, ha ő is játszhat, akkor nem mondja meg az anyjuknak, hogy a hálószobában megnéztük a tejfölt. Kileste. Este az anyjuk mindig elment, mert fellépése volt. Egyszer azt mondták, menjek át lefekvés után. Vártam, hogy a nagypapa és a nagymama elaludjanak. Az ablakon kellett kimásznom, mert a nagymama kivette a zárból a kulcsot. Az anyjuk otthon nem énekelt, csak zongorázott. Este autón jött érte a pasas. „Mindig valami külföldi autó áll a házuk előtt!” – mondta a nagymama. Ha beálltam az ablakkeret mögé, én is láttam, szépen világítottak piros lámpái a sötétben. A nagymamával bementünk a városba új szandált venni. Kinőttem a régit. „Menjetez taxival! Taxival menjetez!” – ordította a nagypapa. A nagymama nem akart. A nagypapa telefonon hívta a taxit. Nagyon meleg volt. A taxiban lerúgtam a szandált, ne nyomjon. De nagymama a saroknál megállította a taxit; az ülés alatt kerestem a szandálomat, és a sofőr ordított: „Mi az anyjuk picájának szórakoznak velem?” Ki kellett szállnunk. A nagymama pénzt adott az embernek, de az még mindig kiabált. „Vén kurva!” Autóbusszal mentünk a városba. Erről nem volt szabad beszélni. Az autóbusszon a nagymama veszekedett a kalauzzal, mert az nekem is jegyet akart adni. Én szerettem volna, ha ad. A kalauz megkérdezte, járok-e már iskolába, de nem tudtam válaszolni, a nagymama kiabált. Akkor a kalauz megfogott és egy rúdhhoz nyomott és azt mondta, éppen százhusz centi vagyok, mindenki láthatja. „De iskolába még nem jár, nem töltötte be még a hatot!” „Ez asszonyom, nem is fog, egy ilyen idióta!” Azt hittem, látják rajtam, mit csináltunk a padláson. Megnéztem, nem maradt-e nyitva a sliccem. Mindenki kiabált és bólogatott, hogy igaza van. Mégsem váltottunk jegyet. Egy fiú, aki hegedűt vitt tokban, úgy csinált, mintha észre sem venné az egészet. Kinézett az ablakon. A nagypapa azt mondta, a művészek nem törődnek a világgal. Én is kinéztem az ablakon. A nagypapa az életről szeretett mesélni. „Az Isten keresésének két véglete! Minden véglet hazugság! Ne fuss a végletek után, ha élni akarsz. Elvégzik azt más bolondok helyetted. A szerzetes és a művész, az örök keresők, akik előtt meghajtjuk tiszteletünk zászlaját, pedig hazug sarlatánok. A művész bezárkózik szobájába, behúzza függönyeit és lesi magát tükrében. De mit mutathat egy ilyen ócska tükör? A testet. Persze a testet. Ő meg boldogan felkiált, ő, aki oly boldogtalan, ő boldogan így kiált: az Isten a testben van! Minden test külön Isten! Az ember Isten! Hazudik! A szerzetes olyan szűkre építi celláját, hogy ne férjen be, és az ajtó előtt le kelljen vetnie önmagát, és kinn hagyni, mint durva gúnyait. És az elhagyott, a meggyalázott testecske helyén a határtalan lélek tapogat az úrben és amikor a semmi megleli a semmijét, a száj így kiabál: felettem van! Hazudik! Fölöttem! Hazudik! Hol van, ha nem a testben és nem a lélekben? Van-e?” „A nagymama azt mondta, hogy van.” „Á! Éppen a nagymama! Ő csak tudja! Kérdezd meg tőle,

beszélt-e vele? Egyszer, hosszú lelki szárazság után egy szent megkérdezte az Istent: hol voltál eddig, uram? az Isten így válaszolt: *Benned!* Igen ám, de ha benn keresed, akkor mindig kinn van, ha kinn keresed, akkor benn. Dazwischen, mindig dazwischen! Jól jegyezd meg! Nem test és nem lélek, de lélek is, test is. Az ártatlanságban keresendő Isten tekintete és nem gögben és nem az alázatban. Amíg őrzöd ártatlanságodat. Ha a testnek engedsz, elburjánzik, mint a rák, gögödbe fulladsz. Ha a léleknek engedsz, elburjánzik, mint a rák, alázatodba fulladsz. Én szabad vagyok. Azt mondom: éljen a test! De gondolkodó vagyok, és azt mondom, éljen a lélek! Vén fejjel, amikor testem és lelkem már túltette magát buzgalmain. Én szabadgondolkodó vagyok! Megtagadom, elátkozom, bemocskolom trágárságommal. Én nem hiszek. Mégis mindig itt van, mert gondolkodom. Minden, minden eltűnik, csak ez a szó marad. És a szó létezik, tehát létezik ő is, akit a szó jelöl. Ha képes lennék abbahagyni végre ezt a folytonos gondolkodást, eltűnne a szó, megszűnne ő is. De hová tűnne? És hol lennék akkor én? Hová kerülök a gondolataim nélkül? Hová menjek a te lelked elől, és a te orcád elől hová fussak? Ha a mennyekbe hágok, ott vagy, ha a Seholba vetek ágyat, ott is jelen vagy. Elmeséljem az öltönyt? Amikor elér az igazi kérdésekhez, amikor dolgoznia kéne, a gondolkodni képtelen elme kis anekdotákkal nyugtatná magát, látod? De azért elmesélem. Előrebocsátva, semmi tanulságot ne keress. A történetek egyszeri részletei az életnek, nincs bennük tanulság. Csak inzwischen, mindig két történet, két lélegzetvétel között: dazwischen!” Félttem, mert a nagypapa nagyon ordított. „Az öltönyöm története úgy volt, hogy nyáron Abbáziába készült a család. Nyár. Akkoriban a gimnazisták rövid nadrágot viseltek zoknival vagy térdharisnyával. Eltűnt. De ilyen szőrös lábakkal? És mi lesz, ha látogatóba megyünk? Nevetségesség tárgya legyen? Mert nekem bizony már jó szőrös volt a lábam, mert az Isten jó nagy természettel áldott meg, adja így neked is. De miért ne lehetnének nevetség tárgya? A bohócon is nevetnek. Soha ne félj, ha kinevetnek. Ha közöttük vagy, és nem velük, akkor nevetnek. Boldogtalanok. De ne félj. És ne szenvedj! Érted? Hol hagytam el? Amikor elvittek a szabóhoz, és kész lett az új ruhám, valami pepita anyagból, az Újvilág utcában volt az a szabó, és kiléptem az új ruhámban az utcára és boldog voltam. Még most is emlékszem a fákra, meleg szellő fűjdogált, nyárelő. És én úsztam a küllemnek ebben a hazug boldogságában. Eltűnt. Megsemmisült a boldogság is, nincs, és hiába mesélek róla. Mai boldogságomat igyekszem visszacsempészni abba a halott képbe. Amint megyek az utcán. Látom az utcát. A kirakatok fényes üvegei is engem, engem tükröznek! És a tekintetek! És a nők, akikre nem mertem ránézni, mert úgy érzem, mintha minden nőben anyám menne, én pedig teli vagyok ezzel a mocskos valamivel, amit bárki észrevesz ha rám néz, teli vagyok, érted? Tele vagyok halott képekkel!” A nagypapa sírt. „Figyelj, de felejts el mindent. Mindig mögé figyelj, és felejtse el a többit. Mire megöregszel, ne őrizz meg képeket. Csak a gondolat maradjon, a tiszta eszme!” A nagyamama nem mesélt, csak akkor kezdett a legendákról mesélni, amikor a nagypapa már meghalt. „Volt nekünk egy könyvünk, a pap jóbarátja volt édesapámnak, mert nekünk mindig jó borunk volt, tíz hold szántó, két hold homoki szőlő, a templommal szemben állt a szülői ház, és az édesapa nagy hívő ember volt, egészen a temetőig ment a kertünk, teli gyümölcsfával, korai cseresznye, meggy, dió, szilva, az édesapa sokat adakozott Isten egyházának, együtt kártyáztak esténként, mert odajárt a zsánli tanító is meg a patikus Bogdányból, nálunk nem volt patika, ha trágját kellett vinni a pap földjére, akkor az édesapa vitte, vagy ha vendége jött a tisztelendő úrnak, akkor ő hozta be a hintóval, olyan homokfutó volt, de mindenki hintónak nevezte, mert nemcsak kocsink volt, hanem ez a homokfutó is, azzal vittük a tejet meg a tejszint a Duna-palotába, pedig az édesapa még írni-olvasni sem tudott, mondták is, minek olvasol annyit? de amikor meséltem a legendákat, akkor szerették hallgatni, de gazdag, büszke ember volt, amikor halálán volt, hívatta a papot, meggyónt és panasz nélkül

ment el, azt mondta, hogy a legnagyobb szenvedést én okoztam neki, mert össze akartunk jönni a Zöld Bélával, de a Zöld Béla református volt és az édesapa azt kiabálta, az édesanyám szerette volna szegény, ha a Zöld Béláé lennék, mondták is a testvéreim, hogy ő szerelmes a Zöld Bélába, nem én, de az édesapa azt kiabálta, ha reformátushoz megyek, akkor keresztet éget a testembe, örökre tudjam, hová tartozom és meztelenül kerget végig a falun, de nem ezt akarom mesélni, pedig ebből származott minden, de nem ezt akarom mesélni, ebből lett minden bajom, hanem a könyvet, amit a paptól kaptunk és teli volt legendával, ami valóban megtörtént, ennek a könyvnek a tetején volt egy nagy angyal, széttárta a szárnyait, mintha éppen készülne felröppenni az égbe és ezeket a legendákat meséltem nekik.” A nagymama, amikor már azt hitte, hogy alszom, visszament a szobájába, de nem csukta be az ajtót. Éjjel, ha felébredtem, akkor is az ablaknál állt. Azt mondta, ha akkor éjjel nem aludt volna el, biztosan nem hal meg a nagypapa, és ezért most az a büntetése, hogy nem tud aludni, csak várni azt az órát, amikor a nagypapa meghal, mert minden éjjel neki is el kell mennie, visszahozni a nagypapát, mert néha azt gondolja, nem is halt meg, csak tréfa az egész. Egyszer éjjel felébredtem és a nagymama a szobám közepén állt a zöld bársonyruhában, amiből kiszedtem az ólmokat és a hajában valami csillogott. Jött felém, kinyújtotta a kezét, nagyon dühös volt és pofon vágott, amiből megéreztem, hogy a kezében valami kemény, csak nem látom, hogy mi, sötét van, de a pofon nem fáj. Benn a városban mentünk az utcán és a nagymama nagyon szép volt, mert a fehér kalapját vette föl és a selyemruhát, amin fekete minták voltak a fehérben. Azt mondta, hogy ezek a házak a háborúban romba dőltek, mind, és mindenki meghalt. Én megkérdeztem, hogy mi is meghaltunk-e, de azt válaszolta, hogy mi nem haltunk meg, hiszen élünk. De akkor hol voltam én, amíg nem éltem? A nagymama kiabálni kezdett. „Feri, Feri! Ott megy apád! Nem hallja! Feri!” Futottunk. Az utcán sok ember jött velünk szemben és sok ember ment előttünk. „Feri!” A nagymama elöl futott, én utána, de nem láttam, hol van az apám az emberek között. Megálltak, megfordultak, néztek minket, mi pedig futottunk közöttük. „Feri! Ferikém!” Nem ismertem meg a hátát, mert én katonaruhát kerestem. „Feri!” A sapka sem volt a fején. Mi is néztük. „Hogyan kerülnek ide, anyám?” De nem mosolygott, csak úgy kérdezte. „Kinőtte a szandálját!” Néztem a szandálomat, ami szorította a lábamat. Az apám megölelte a nagymamát és megcsókolta, aztán engem is. Sima arca volt és nem volt büdös. A tenyerét a nyakamra tette, a nagymama pedig megfogta a karját. Jó volt a tenyere a nyakamon. Így vártuk, hogy elmenjen egy villamos és két autó. Közeledett. „És itt vagy! És még csak nem is telefonáltál?” „Jöjjön, anyám, üljünk le ott a cukrászdában.” „Istenem, miért nem telefonáltál? Miért nem jössz haza? Papa megbántott valamivel? Vagy én?” A villamos csörömpölt és csengetett, mert mégis átszaladtunk előtte a másik oldalra. „Miért nem jöttél haza, ha itt vagy? Feri!” A cukrászdában fagyaltot kaptam pohárban. A nagymama is fagyaltot kért, de nem ette, hanem sírt. Ő pedig dühös volt. „Kérem, mama, ne csináljon feltűnést, nagyon kérem. Nagyon jól tudja.” „Igen. Mindent tudok. Mindent, mindent tudok.” „Mama, kérem, hagyja abba, tudja, hogy most ilyen. Soha nem tudhatom. Tudja. Tudja, hogy ilyen a beosztásom. Nem beszélhetek. Örüljön, hogy találkoztunk, én is szeretnék örülni.” „Örüljek.” „Kérem, törölje meg a szemét. Nincsen időm, sietek valahová. Elég baj, hogy találkoztunk.” „Baj? Még ez is baj?” „Azért baj, mert ahelyett, hogy örülne, sír itt nekem. Mama, inkább használjuk ki az időt. Meséljen, mi újság otthon? Papa jól van? Pénzük van még? Vagy küldjek? Most miért nem válaszol? Mama, nekem erre nincs időm. Most miért nem beszél? Mama, nekem éppen elég bajom van, higgye el, és erről senkivel nem beszélhetek. Képzelve el, milyen nehéz nekem. Legyen irántam némi könyörülettel és szólaljon meg végre, mama, tudja, hogy nem tudom elviselni, amikor hallgat. Mama!” De a nagymama sírt, és nem válaszolt. Én úgy csináltam, mintha enném a fagyaltot és nagyon örülnék a fagyaltnak, hogy ő

ne legyen dühös, de nem vette észre, hogy én így csinálom. A nagymama sírt, pedig abba akarta hagyni, láttam, és mondani akart valamit, és letörölte a kezével a könnyeket, de amikor mondani akart valamit, mindig újra sírni kezdett. Ő nézte a nagymamát és szomorú volt. Aztán felállt és odament egy nőhöz, akinek fizetett. Így szebb volt, mint a katonaruhában és szerettem volna megkérni, hogy vigyen magával. „Mama, nagyon sajnálom, hogy elrontotta ezt a véletlen találkozásunkat, de el kell mennem. Amint az időm engedi, hazamegyek. Nem tudom, mikor. Papát ölelem.” És megölelte a nagymamát, az én fejemet megsimogatta és kiment. A cukrászdába sokan bejöttek és sokan kimentek. A nagymama zsebkendőt vett elő a fehér táskájából, megtörölte a szemét. Kinn sütött a nap, de itt elég sötét volt. „Majd megveri őt is az Isten. Így, ahogy engem!” A kávéfőzőgépnél egy nő húzogatta a karokat és gőz szállt. Sokan cigarettáztak is. A nagymama azt mondta, menjünk, de én is sírni kezdtem és azt mondtam, nem kell cipő. „Nem tudok felállni.” A nagymama a mellére szorította a tenyerét. „Nem tudok felállni.” Megpróbált felállni, de nem tudott. A fagyaltom közben elolvadt. Megint mindenki minket nézett és mellettünk egy férfi megkérdezte: „Segíthetek valamiben, asszonyom? Rosszul érzi magát?” Megpróbáltam segíteni a nagymamának, de nem tudott felállni. „Félek.” A cukrászdában mindenki beszélt. „Félek. Nem tudom miért, félek. Félek. Semmi, semmi baj, csak félek.” Az a férfi megfogta a nagymama karját. „Rosszul van, asszonyom? Egy pohár hideg vizet, talán egy pohár hideg vizet?” Szólt a pincérnek, hozzon egy pohár jó hideg vizet. Amikor éjjel a nagymama úgy kezdett hörögni, mint a nagypapa, rögtön vizet vittem. A pincér hozta a vizet és azt kiabálta, hogy nincs-e orvos a tisztelt vendégek között, mert a nagymama közben kezdett lecsúszni a székről. „Én ápolónő vagyok!” Az a nő megfogta a nagymamát és a vízből a homlokára spriccelt és már mindenki ott állt körülöttünk. A nagymamának nyitva volt a szája. A nagymama felkötötte a nagypapa állát egy kendővel. Az ápolónő kiabált, hogy menjenek arrébb, mert levegő kell. „Ebben a pokoli melegben!” Mindenki mondott valamit. „Az előbb egy férfival veszekedtek.” Én arra gondoltam, hogy most megszököm innen. A testek közé dugtam a fejem, de valaki megfogta a nyakam. „Hová mész?” A nagymamát az utcán ültették egy székre, a villamosok lépcsőjén sokan lógtak. Az ápolónő azt mondta, hogy lélegezzen jó mélyeket. Az emberek megálltak és furcsán néztek minket. A nagypapának azt kellett mondanom, hogy nem kaptunk szandált. Amikor elaludtak, fölkeltem. Nagyon recsegett a padló. A nyitott ablak előtt vártam, hogy csend legyen. A nagypapa hangosan lélegzett a másik szobában. „Papa, ne horkolj! Nem hallod? Papa, ne horkolj! Nem tudok aludni tőled! Papa!” Éjjel a nagypapa vízbe tette a fogát. A nagymama mindig megvárta, amíg elalszom, akkor hozta a bilít és a bögrét a vízzel. De nem aludtam, hanem felugrottam és ugráltam az ágyon és kiabáltam: „Viszi a bilít! Viszi a bilít!” A nagymama egyszer rám öntötte a vizet. „Miért kínozol? Mondd meg, miért kínozol, amikor én mindent megteszek neked? Megmondom az apádnak, hogy adjon téged intézetbe, mert én nem bírom. Feküdj le azonnal, megértted?” A két vasrúd között tényleg átfértem. Gábor a szőnyegen feküdt, mert bort ivott és berúgott. Éva egyedül táncolt a szobában az anyja ruhájában. Párnával dobáltuk egymást. Kinyílt az ajtó és átment a szobán meztelenül az anyjuk. A másik szobában bekapcsolta a rádiót és pongyolát vett. Nézte magát a tükörben és hallgatta a rádiót. Azt mondta, hogy most biztosan felakasztják őket, mert ez az egész csak egy cirkusz. Amikor Évával abbahagytuk a táncot, nekem szúrt az oldalamban valami. Gábor nem tudott felállni. Belekapaszkodott egy székbe, de visszacsúszott és bólogatott közben. Éva nevetett. Gábor a szőnyegre hányt. Éva gyorsan levetette az anyja ruháját és kiszaladt. Bugyi sem volt rajta. Ha elment az anyjuk, besötétítették a szobát és meggyújtották a csillárokat. Éva felöltözött valamilyen ruhába. Gábor feltett egy lemezt és a lehangosabbra állította. A falról leakasztotta a kardot és vívott. Egyszer belehasított a fotelbe, a bársony kirepedt. Éva kitalálta, hogy akasszuk

fel a kutyámat. Gábor elment kötelet keresni. Mi hívtuk a kutyát. A kötél a ruhákat szárították a kertben. Levágta a karddal. Felállt egy székre és a kötelet a csillárra kötözte. De a kutya, hiába hívtuk, nem jött elő. A hányást nekem kellett feltörölnöm a szőnyegről. Minden benne volt, amit megevett. Azt mondták, felakasztanak engem. Amikor lekaszálták a fűvet, össze kellett gereblyéznünk, boglyába. Felmásztunk a boglya tetejére. Gábor játszotta az Eugénie Cottont, én voltam a Pak Den Aj. Birkóztunk, és hagytam, hogy megverjen, mert az Eugénie Cotton volt a Nőszövetség elnöke. Szaltóztunk. Éva visított és rácsimpaszkodott a kötéltre. A csillár leszakadt. Nem mertem hazamenni. A bokrok között vártam, hogy történjen valami. Csider áthívtott hintázni, mert új hintát kapott és az apja fölszerelte. Azt mutatta, ha állva hintázik, akkor egészen magasra föl tud menni. De kirepült a hintából, az üveget betörte és az ablakon át bezuhant a szobába. Az anyja átjött a nagymamához és hiába bizonyítottam, hogy nem én voltam. A nagymama kiabált a kertben. Azt hittem megtalálta a Nyina Potapovát, amit a lakásunkban tartottunk. De a kutyámat találta ott. Együtt vittük be a házba. „Biztosan megmérgezte valaki.” A nagymama ásott egy mély gödröt. A nagypapa is kijött, amikor eltemettük.

Másnap, amikor fölbredtem, kimentem a kertbe. Fújt a szél, hajlította, tépte a fákat. A kutya háza üres volt. A kutya az eresz alatt szeretett feküdni, a virágok között. Egészen kemény volt már ott a föld. Hívtam a kutyát, jöjjön velem, de nem mozdult. Feje két elülső mancsán pihent, pislogott rám, és a farkával lustán csapkodott. Letérdeltem, hogy megsimogassam, de a fejem fölött kinyílt egy ablak és a szél belekapott, nekivágta a falnak és valaki, akit nem láttam, kiabált: „Ne ásd föl a földet! Ne ásd föl a földet!” Repítette a szél a hangot. Pedig a földet már ásni kellett, ősz volt, a virágok elszáradtak és a kutyám sem feküdt ott már; de a föld kemény, zsíros volt a helyén, s maradt utána néhány szőrszál, szőrscsomó, amit föltétlenül bele kellett volna ásnom a földbe; de a valaki még mindig kiabált. „Ne ásd föl a földet!” Repítette hangját a szél: „Ne ásd föl a földet!” Én az ásót vissza akartam tenni a helyére. Az ablak csapkodott. Futni kezdtem, de nagyon nehéz volt a vastag hóban, futottam a ház falánál, de nehéz volt emelni a lábamat a vastag hóban, és hideg volt, nagyon hideg, és a szél beleverte a havat az arcomba. Szerettem volna felnézni, hogy lássam végre, hol vagyok, de nem tudtam felnézni, mert olyan világos volt az ég! Egészen sötét. Ha fel tudnék nézni a világos égre! De le kellett hunynom a szemem. Sötétben. Ha tudnám! Mit kell csinálnom? És akkor már besötétedett. Másnap, amikor fölbredtem és kimentem a kertbe, éppen két káposztalepke kergetőzött. Futottam a lepkék után, látni, mit csinálnak a lepkék. Villogtak egymás körül, villogva szálltak előre, s én futottam utánuk, át a sövényeken, bokrokon, ki a gyepre, ha lenne lepkehálóm! aztán eltűntek egy bokor fölött. A bokor fölött már nem lehetett követni őket, az ég kék volt, tiszta, és elvakított a fény, mintha a fény itta volna fel a káposztalepkék fehér villogását. És a csönd. Ott voltak a bokrok, nehézkesen. Galagonya. Orgona. Bodza. Mogyoró. Nem messzire attól a fától, amelynek néha mozgott az egyik levele, pedig szél sem fújt. A titkos járaton bemásztam itt a bokrok alá. A gyerekszobában az ágy szénával vetve, rendesen, puhára. A konyhában a lábosok a polcon. A rozzant kerti széken a könyv. Hallottam a saját lihegésem. Úgy csábított a puha szénaágy, feküdjek le aludni, mintha én lennék a gyerek, s ők estélyre mentek volna, de nem tudtam lefeküdni, mert hallottam a saját lihegésem, mintha egy állat, valamilyen állat lihegett volna a bokorban, aki nem én vagyok, akit látok. És megfogtam a polcot és kirántottam a lábosok alól és a lábosok szétzörögtek a bokorban, s akkor egy pillanatra nem hallottam a lihegésem; de aztán hallottam újra. Ez az állat itt liheg a bokorban. Kutya. Ugatott. A kutya feltúrta, összerontotta az

egész lakást. Széttúrtam a szénaágyat, a lábosokat áthajigáltam a kerítésen, és minden puffanást jó volt hallani; a kerti széket kivonszoltam a gyepre, ráugrottam, reccsenjen a nádfonat! beroppant, összetöredezett; a Nyina Potapovának kiteptem a lapjait és a kemény borítót behajítottam a bokrok közé; fennakadt egy ágon. És visszamásztam, és a kutya ugatott és lihegett. A kutyának lógott a nyelve. A kutya örült, hogy végre tönkretette a lakást és körülszaglászott. De mintha azt a szagot éreztem volna, amit a hajukban, a bőrükön, amit a lakásukban is. A kutya szimatolt, orrát a szénába fúrta, kereste a szagot, amit egy pillanatra megéreztem, de a kutya elvesztette a szagot. A föld itt a bokrok alatt puha volt és nedves. Figyeltem a kutyát, milyen lehet a kutyának, ha orrát a földbe túrja. A rothadó levelek szaga. A szájamba vettem és beharaptam a földet, de ki kellett köpni. Vicsorított a halott kutya. Leereszkedtem, karomat és lábamat mereven kinyújtva, érzem, mit érzett, de lihegett, és igyekeztem visszatartani a levegőt és nem szívni be új levegőt, mozdulatlan lenni, mint a halott. A beszorított levegő tágult és felforrósított, kipukkant. Lassan lélegeztem. És senki nem tudhatta, hogy itt halódom, mint a kutyám. Lágyan ringatózott egy levél. A levélen két kicsi, nagyon fényes szem. A levél szeme figyel! Föl-le ringatózott a levél az ágacska végén, és figyel. Mégis lélegzetet kellett vennem, mert az erőfeszítéstől elgyengültem és mégsem haltam meg egészen. Pedig szerettem volna, ha azt hiszi. Óvatosan beszívtam egy kis levegőt és akkor már nem volt olyan vörös és homályos és láttam, hogy nem a levélnek van szeme, hanem zöld levelibéka ül a levélen. Éppen olyan zöld, mint a levél. A háta mintha a levél domborulata lenne. Néztam a szemét, és ő nézte a szememet. Mintha nem élne. De azt is láttam, hogy izgatottan lüktet a tokája, mintha ott, közvetlenül széles szája alatt ütne a szíve, és szétvetett lábakkal üldögél, miközben le-föl ringatózik a levélen, föl-le, ugrásra készen. Amikor a legmélyebbre hajolt a levél, lüktetés. Bennem is ugyanúgy lüktet a vér. De mintha valami szörnyű dolog történt volna, valami tévedés. Azt hittem, hogy én nagyobb vagyok a békánál, de a béka egészen nagyra nőtt és én egyre kisebbre zsugorodtam, mert hatalmas szemeivel engem figyel, s minél jobban figyel, annál kisebb és jelentéktelenebb lettem én. Le kellett hunynom a szemem, de hatalmas tokájában még így is ott lüktetett az erő, és csukott szemmel a sötétben várni, hogy rám ugorjon; bekapjon, mint egy bogarat. Amikor fölébredtem, a levél mozdulatlanul meredt előre az ágacska végén, a homlokom fölött. Ugyanúgy sütött a nap. Nyitott tenyeremen hangyák másztak, szépen, nyugodtan, sorban, egymás után. A hangyákat bezártam a tenyerembe, de gyorsan kimásztak az ujjaim között. Azt hittem, azért ébredtem föl, mert a nagymama kiabált, hívott ebédelni, de a nagymama aludt az ágyon. Az ajtóban megálltam, s figyeltem, lélegzik-e. A szobában sötét volt és hűvös, és a nagymama szaga. Az éjjeliszekrényen egy pohár víz. A nagymama ujján a türkizköves gyűrű, amit én öröklök, majd ha meghal. Óvatosan, ne reccsenjen a padló, kimentem a kertbe. Mindig sütött a nap. Felvettem a földről egy hullott barackot és kétfelé nyitottam. A barack leve az ujjamra csurrant, a nedves mag domborulatán fehér kukac araszolt előre. A kukacot belenyomtam a barack húsába. Fészkelődött, vergődött, de olyan mélyre nyomtam ebbe a puha, édes ingoványba, hogy ne is lássam, és akkor vele együtt bekaptam, vigyázva, ne rágjam, lenyeltem a barackot. Elképzelem, hogy a kukac élve a gyomromba jutott. Most benn van a sötétben és él, és nem tudja, merre? Még mindig nem volt este. Darazsak érkeztek. Úgy érzem, valami baj történhetett velem. Hirtelen. Mintha nem is én ülnék itt a fűben, hanem valaki más, akinek érzem a súlyosságát, de nem én vagyok, és olyan homályos minden. Hirtelen. Egy pókháló foszlánya felcsillant, és eltűnt a levegőben. És amit nézek, azt nem én látom, és azért tűnik minden el, és soha nem tudom, mit láttam az előbb, mert azt már nem látom. Ez biztos csak velem van így, s ezért vagyok én rossz. De el kell titkolni előlük és úgy kell csinálni, mintha én is látnék mindent, amit ők. És már nem is ültem ott, ahol az előbb, hanem felugrottam és

átkaroltam a barackfa törzsét, de még mindig úgy éreztem, hogy ez sem én vagyok, mert nem azt érzem, amit az előbb; talán ez a fatörzs vagyok, ilyen jó, ilyen erős. Aztán nem értettem, miért térdelek itt a fánál és miért karolom át a törzsét, és valamit csinálni kellett, hogy ne így legyen, de nem tudtam, hogy mit csinálhatnék. Csak lecsúsztam a fáról a földre. A fűnek jó szaga volt, és nagyon kinyitottam a szemem, hogy ne legyen ez a homályosság, lássam a fűvet. Mindegyik fű kinőtt a földből, de még nagyon sok hely volt közöttük. Üres utak. Ha fű lennék, én is kinőnék a földből és itt állnék a többi fűvek között. Valamelyik én lennék. De jönne egy ember és letiporna a tenyerével. Fel kellett ugrani és futni innen. Megálltam a kavicsos sétaúton és visszanéztem. De hogyan titkoljam a rosszaságomat, ha azt minden érzi? Ha kiválasztanék magamnak egy fűvet, ami olyan, mintha a gyerekem lenne, vagy én, és őt szeretném. Letérdeltem, hogy válogassak a fűvek között. Olyan volt innen, mint egy erdő. A bogarak sétálhatnak a fák között. Fújtam a fűvet, legyen vihar, fújtam és ordítottam, ordítottam és csúsztam a fűvön, aztán a hátamra vettem magam és beleordítottam az égbe, de be kellett hunynom a szemem, mert úgy sütött a nap. Fűveken fekszem! Arra gondoltam, hogy bemegyek és megmondom a nagymamának, de elindult a testem és hemperegtem lefelé a lejtőn; az ég, a fű, a fák, a föld, az ég, a fű, a bokrok egyre közelebről, és közben ordítottam, hogy fűveken fekszem! fűveken fekszem! de a föld mindig befogta a számat, és ez jó volt. És megint az üres ég, de most beárnyékolta a bokor, a fehér virágok, nézhettem, amiről nem lehetett tudni, távol van-e vagy közel. Labdát kéne hozni. A piros labda felrepült az égbe. A súlyos fehér kelyhek lágyan hintáztak a felnyúló ágak végén. Darázs jött. Leszállt a nyitott kehely élére és végigsétált körben, aztán bemászott a virág belsejébe; a szíromlevélen zsongó árnyék. Alkonyatkor összecsukódtak. Lenn, a kerítésnél, mintha nagy fehér cseppek hulltak volna az éjszakában, lehulltak valahonnan, de soha nem értek le a földre. A levelek között egy arc. De nem tudtam, ki ő. Lassan, mintha fájna, kinyitotta a száját, mondani akart valamit, de a szájában nagyon sötét volt és mozgott a sötétben valami, amit nem láttam. És hiába erőlködött. Akkor kinyújtotta a kezét és letépett egy virágot. Megmutatta nekem és még mindig nyitva volt a szája. Azt akarta, hogy megszagoljam. Beleláttam a virág belsejébe, de kifolyt a víz, kidőlt. „Miért gurítottad a labdát?” nem veszi észre, hogy kidőlt a víz a virágból, mert egyáltalában nem volt dühös. „Miért gurítottad a labdát?” „Nem gurítottam, dobtam, repüljön!” „Miért mondod, hogy dobtad, amikor gurítottad, tudom. Én vagyok az orvos. A labdát nem szabad gurítani, a labdát dobni kell, repüljön!” „De én nem gurítottam!” „Rajta! Dobjad! Nem hallod? Kifolyt a víz! Nem hallod? Rajta! Föl!” Néztem, ahová mutatott, de a nyitott ajtón bejött egy másik ember is. Kipp-kopp, furcsán kopogtak a léptek, és persze észrevette, hogy nézek valamit, sietett felém. „Foltos lett a takaróm!” „Hol?” – kérdezte és még mindig jött felém. „Itt.” Közel volt már, egészen közel, és megfogta a takarót és fölemelte és nézte. „Hol?” „Itt.” „Nem, nem látok semmit, nem látok, nem látok semmit.” „Pedig foltos lett.” „Mitől?” „A vértől!” Kinyitotta a száját és fogta a takarót és húzta rólam a takarót és tömte bele a szájába és közben nevetett, pedig tele volt már a szája a takaróval, és már tudtam, hogy a virágból talán nem víz folyt, hanem vér, de úgy nevetett, hogy nekem is nevetnem kellett, úgy tömte a takarót a szájába. És szétnyitottam a bokrot, de nem találtam a labdát, pedig itt gurult el valahová. És közben nagyon nevettem, mert eszembe jutott, hogyan tömte ez az ember a szájába a takarót. És madár szállt egy ágra, a fejem fölé; hegyes farktollát kissé megemelte és fehér, meszes váladék csöppent végig a levélen, ahol a béka ült. Meszet szarik a madár! Ezen is nevetni kellett. A madár forgatta a fejét és felröppent. Látni akartam, hová? Rohantam a bokrok között, az arcomba csaptak a levelek, ágak, de láttam, merre repül, hozzájuk ment, inni. Roppant valami. Üres csigaház. A bokrok alatt borostyán indázott sűrűn szertesét, sötét levelek. A madár közben továbbrepült, át a ház felett. A teraszon, ahonnan az anyjuk mindig kiabált, hosszú rúdján

csukott napernyő a vaskorlátnak döntve. Mintha itt még fényesebb lett volna a kert. Itt is körben a bokrok, és a bokrok körében a kurtára vágott gyeppel, középütt pedig a medence nyugodt vize. A vízen a teknő. Arra gondoltam, valaki mégis ott maradt a házban, és a behúzott zsaluk rései mögül figyel. Ha azt mondanám, hogy átgurult a labdám? Minden mozdulat, zaj. De a zsaluk nem moccantak, és a teraszra sem jött ki senki. Figyeltem. Lehet, hogy pisztolyuk van és lelőnek, pedig csak a labdámat akarom keresni. Mintha már por lepte volna be a házat. Mégis vár benne valaki. A fegyver csöve a zsalu rései között. De tényleg, én tényleg a labdámat keresem, mert sötét volt, amikor átrepült ide és nem találtam a sötétben. Na keresd! Kiléptem a bokrok közül. Ha nincsen senki a házban, akkor most enyém az egész. Ide költözöm, és minden az enyém. Leülhetek a zongorához. A kard is az enyém. A kandalló fölött lóg egy puska is, és van egy kis kép, ami világít a sötétben és az is az enyém. A japán kép. Ha nem vitték magukkal. És majd feleséget veszek magamnak és itt lakunk. A feleségem felveszi az anyjuk ruháit és elhozom a zöld bársonyruhát, amit Évának akartam adni. Este kocsi jön, a piros lámpák világítanak, és a zöld bársonyruhát felveszi, amikor estélyre megyünk. Az ékszerek! Tudom, megmutatta, hol vannak az ékszerek! Elindultam és úgy csináltam, mintha keresnék valamit, ha valaki mégis figyel a házból, ha közben visszajöttek, lássa, hogy a labdámat keresem. Csak nem tudtam tovább ezt játszani, mert nem ment ki a fejemből, hogy tudom, nekem megmutatták, hol vannak eldugva az ékszerek; és a zongora; és a japán kép; és a kard; és a puska. Ha azt mondanám, hogy ott hagytam a labdámat, ha mégis lenne valaki a házban? Milyen labdát? Piros, nagy fehér pöttyökkel. Biztosan nem ismerték a titkos járatot. És ha ott ül a pincében valaki? Nem láttunk semmilyen labdát. Lopni akart. Reszkettem, és nem tudtam elindulni a ház felé. Pedig már benn vagyok a házban és turkálom az ékszerek között és verem a zongorát és turkálom, mindenben turkáltam, de a házban, az ablak mögött áll az a fegyveres, vár és figyel és tudja, nagyon jól tudja, hogy én most mit gondolok. Nem jönnek vissza többé, soha. Éreztem, hogy nincsen ott senki; le kellett hunynom a szemem, ne lássam azt az embert a pisztollyal a behúzott zsaluk mögött. Nincs ott senki. Mehetek. Kinyithatom az óvóhely súlyos vasablakát. Nehezen nyílik. Vasnyelv szorítja a helyére, és ezt a vasnyelvet mindig kövel kell felütni, és ez zajt okoz, rövid koppanások tompa kongást. De nem hallja senki, nincs a pincében senki, csak én leszek. A nyitott ablakon lehatol annyi fény, hogy láthassam, a pince üres. Becsúszhatok a nyíláson, ujjaimmal megkapaszkodhatom és leengedhetem a testem ebbe a sötét mélységbe. És a talpam érzi már a téglákat; a téglák arra szolgálnak, hogy könnyebb legyen ez a leereszkedés. Behúzhatom a súlyos vasablakot. Nyikorog. Belülről is beakaszthatom a vasnyelvet. A téglák billegnek a lábam alatt, még egy ugrás és teljesen itt vagyok. A képzelet nagyobb mélységet számít a valóságosnál, és furcsán megroggyan a térdem, de ez már a rücskös beton. A sötétben mintha két fényes cérnaszál feszülne, még várni kell, szokjon a szemem a sötéthez, ne ütközzen neki semminek. De még olyan, mintha azt álmodnám, sehol sem vagyok. Elvétem az irányt, nekiütközöm. Ez a láda. A ládába be lehet mászni, és akkor benn van az ember egy házban, a házban van a pince, és a pincében a láda. Fölöttem a láda, a láda fölött a pince, és a pince fölött a ház. A ház fölött az ég. Ha bemászok a ládába, ezt elképzelve. Hallgatom a sötétség neszeit. Mintha fönnyelne valami, de nem ember és nem állat. Hallom a lélegzetem. Amíg nem voltam itt, a ház nem hallotta a lélegzetem, a saját csendjében volt. Ilyen sokáig, ha van is fönnyel valaki, nem tud senki mozdulatlan maradni. Ilyen sokáig csak én tudom figyelni, mozdul-e valami, vagy csak magamat hallom, s ha magamat hallom, és ha egyre nyugodtabb, hosszabb lesz ez a lélegzés, ami az enyém, és ha a szívem nem üt már olyan izgatottan, a hasamra nem kell rászorítanom a kezem, hogy ne fájjon, akkor indulhatok, akkor elhagyhatom a leshelyem, akkor az ablak széles kerete mögül kiléphetek, akkor már biztosan nem fordul vissza a nagymama, a nagypapa pedig

alszik odafönn. Már nem remegett úgy a lábam. És fönn semmi zaj, és bennem is elmélyült ez a csönd, ami itt volt körülöttem. Így ők nem tudnak várni, csak én. Tehát nincsenek. Nincs senki fönn. Nincs. Tenyeremet megtámasztottam a ládán, szemem már hozzászokott a sötéthez. A hosszú folyosó elkanyarodik a ház alatt. Minden lépés után várni kell, ne halljam a saját lépteim zaját, s a tenyeremmel kitapinthatom a következő lépést a falon. Téglák közül kicsurgó durva habarcs. Még mindig nem ütközött a lépcsőfokba a lábfejem. Még mindig egy lépés a durva betonon. Még mindig egy tapogatózás, egy lépés. Ez már lépcső. A lépcsők, a lépcső tetején az ajtó. Nyitva van. Nem nyikorog, némán nyílik a rés. De az előszoba is sötét. Meleg és áporodott. A résen kitódul az előszoba szaga, az a szag! És a hátamat a pince hidege hűti, mégis melegem van, és a belső meleg a külső hideggel egyszerre érinti a bőröm; beleborzongok. A sötét levelek, kusza indák között zörren valami. Tompa csillanás két levél alatt. A sikló lágyan hajtja magát előre a testén, mintha vízen úszna. Felém. És nem látni, hol van az eleje, hol van a vége, csak halványbarna testének tompa csillanásait a levelek alatt, amint nyugodtan hajtja magát felém. Aztán mégis mozdulatlanra mered. Két okos szeme, tátogása a levelek között. Mintha előrenézne, valahová, oda, amerre indult, de mintha közben látna engem is. Nagy száját becsukja, ő sem vesz lélegzetet. Kemény fején sötétebb, vastag pikkelyek. Két luk a szeme alatt, ez az orra. Akár ág, inda is lehetne a levelek között. Buta kígyó. A fejedet süti a nap. Nem tudnék olyan gyorsan rácsapni, hogy ne fusson ki a kezeim közül, mint a gyíkok is. Ha csak a karom nyújtom felé, árnyék sem érintené, mert előlről süt a nap és mögénk veti árnyékait. Nagyon lassan nyújtom a karom, olyan lassan, hogy ne vegyem észre magam sem. Hátról kell megragadni, a nyakánál. Gyanútlanul figyel. A teste mozdulatlan a levelek között, de nem látni hol a vége. Kicsit megroggyantom a térdem, hogy közelebb legyek, és így maradok. És úgy látom, ő nem tett semmit, nem gondol arra, hogy védekezzen. Hátról kell, mert lehet, hogy a kezembe marja a mérget. Ezt az utolsó mozdulatot nagyon gyorsan kell megtenni majd, de nem tudom, hogyan tegyem. Mintha mégis látná, hogy mit teszek, de gyanútlanul néz előre, arra, amerre indult, a medence felé, de mintha közben látna engem is. Elgyengülök, fáradok, de akarom. Nem tudom jobban megroggyantani a térdem, a karom sem kerülhet közelebb. Zörrenés, és rácsapok, és ujjaim között érzem kemény fejét, csapkod a teste, de ügyetlenül fogom, szorítom a nyakát, csapkod, de csapkodásait lefogják a levelek, én pedig fölötte térdelek, és szorítom, nyomom a fejét bele a puha földbe, ne tudjon moccanni, míg jobban át nem fogom az ujjaimmal és reszketek és borzongás futott végig rajtam, mert nagy száját kinyitja, hosszú nyelvének árnyékvillanásai; de nem engedem, és nevetni kéne, mert jól fogom, de nagyon erősen kell szorítani, tátogat, mozdítani sem tudja a fejét, csak hosszú teste csapkod a karom mögött. Tátogat, hosszú nyelve kivillan gyors ütemben; és felugrottam és felemeltem a levegőbe. Olyan hosszú volt, mit a karom. És úgy lógott a levegőben, mint egy merev bot. De ez a bot meglendült a levegőben és az arcomba csapott, sima, hideg, erős suhintás az arcomon; és újra kimerevedett és újra belecsapott, csattan, átsuhan, nyálkásan, hűvösen, és én már nem éreztem, hogy a földön állok, csak a kezem, az ujjaim közül bármikor kisikló nyakát, és azt hittem, hogy nem bírom tovább, de akkor elszabadul, és újra kimerevedett, de most nem az arcomba csapott, hanem rátekeredett a karomra; meztelen karomra fonódva, síkos, hűvös, verdeső teste; futottam a medence felé, valahogy megszabadulni, megszabadulni tőle, rohantam, de nem éreztem magam, csak a kezem, a karomra tekeredett testét, ezt az undorító lüktetést, csúszást, lökést, szorítást; és hiába ráztam; ha bedobnám a medencébe! de hogyan tépjem le a karomról? A másik kezemmel? és ha a vízben is lélegezni tud? nem mertem hozzányúlni a másik kezemmel, hiába ráztam, ragaszkodott, vonaglott, nem mertem letépni, csak szorítottam a nyakát, és féltem, hogy kicsúszik, de úgy szorítottam, hogy mozdulni sem tudott a feje, ám éreztem, hogy fáradok. És ott

volt egy fehér kő. És nem tudtam tovább a levegőben tartani. Letérdeltem és belenyomtam a fejét a vízbe, de csapkodott, élt a karomra rátekeredve. A másik kezemmel megfogtam azt a követ. Kihúztam a fejét a vízből. Tátogott. A medence betonperemén ütni kezdtem a fejét a kővel. Minden ütés jó volt, pedig a kő ütötte a saját kezemet is, és úgy láttam, hogy a saját kezemből csorog a vér, de ütöttem, úgy ütöttem, de még mindig csapkodott és nem ment le a karomról és élt, de ütöttem, csupa vér volt a kő. És láttam, hogy már nincs fej, csak a vérben valami mozgó zúzalék, de ütöttem, mert még mindig csapkodott, nem engedte a karomat, de elengedtem a követ, a vízbe csobbant, és letéptem, de még mindig úgy éreztem, hogy ott van és téptem a karomról a bőrt, pedig a sikló teste már a földön csapkodott saját szétzúzott feje körül. És nem lehetett tudni, melyik az ő vére és melyik az én vérem ott a betonon a szétzúzott fej körül, és a kezem is olyan volt, mint a sikló szétvert feje, mintha még mindig ott szorítanám és ütném, de nem fájt. Nem tudtam, nem tudtam felállni. A sikló vonaglott a száraz betonon. Futottam. Megbotlottam, de nem tudtam futni, elesni sem, mégis örülni kellett volna, hogy nincsen már ott a karomon, de a karom, az ujjaim érezték a testét; és végre felbuktam valamiben. Jó volt feküdni a fűben. A fűvön hűtöttem a kezem. Lüktetett. De nem lehetett itt feküdni, mert a többi kígyók előmászna, föl kellett állni. Úgy éreztem, így soha többé nem mehetek haza. Csend volt a kertben, csak én lihegtem. Előmászna a bokrok alól. Tudtam, ha visszanezdek, még vonaglik. Itt maradok és nem fogja tudni senki sem. Egy kicsit nyitva hagytam a pince vasablakát, legyen valami fény. Elindultam a folyosón, de sötét volt. Kitapogattam a lépcsőket. Az ajtó csukva. A ládában ültem. A ládát régi szőnyegekkel béleltük puhára. Kinn sütött a nap, egy darab üres ég. A combom, a lábam szára hűtötte a kezemet. Arra gondoltam, mi lesz ha a szájából a kezemre csorgott a méreg. Meghalok, itt a ládában. Ragacsos lett a vér és ez már biztosan azért van. Nem vérzett, csak szivárgott. Szerettem volna elaludni a ládában, de a kezemet csípte a méreg. Nem néztem, ne lássam! A kerti csapnál lemostam magam, ne legyek ilyen véres, ha meghalok, ne tudják, soha ne tudják meg, hogy mi történt velem. Ültem a ládában, és néztem, kinn süt a nap. De el kellett menni innen is. A sarokból még nagyobb kígyók másztak elő. Ha nem találom zárva az ajtót, akkor leakaszthattam volna a kardot és szétvághattam volna darabokra, ne mozogjon tovább. Nagy zöld gyík feküdt a földön, hanyatt, még rúgott, de én kavicsokat szórtam a fejére és félttem, pedig már alig élt. El kellett menni innen is. Amikor ki akartam mászni a pincéből, láttam, hogy a Csider megy föl a lépcsőn a teraszra. Látni akartam, mit csinál. Benézett az üvegajtón. Belerúgott a napernyő rúdjaiba. A napernyő megcsúszott a korláton és nagyot csattant a terasz kövezetén. Csider körülnézett és nem mozdult, hallgatta, van-e itt valaki. Elindult lefelé a lépcsőn. Akkor gyorsan kilöktem a pince vasablakát, nyikorogjon. „Te Csider!” Észrevette, hogy csak én vagyok. Nyáron mindig kopaszra nyírták. A fejét dörzsölte és úgy csinált, mintha nem ijedt volna meg. Benn maradtam a pincében, a lábam alatt billegtek a téglák, nem akartam, hogy lássa a kezem. „Ott be lehet menni?” Lehajolt és benézett. „Mi van itt?” „Itt fel lehet menni a házba, de az a baj, hogy az ajtóra lakatot tettek, belülről.” „Engedj, én is bemászok!” Lenn a pincében suttogva beszélünk. Az ablak nyitva maradt. „Van itt gyertyánk is, gyufánk.” Csider körüljárta a pincét és benézett a folyosóba is, de ott sötét volt. A fejét vakarta. Én bemásztam a ládába. „Nem hagytak itt semmi iratot?” „Biztosan fenn. De az ajtót jól bezárták.” Csider mindent megnézett és ő is bemászott a ládába. Ketten is elfértünk. Éva mindig kinn maradt. „Te Csider! Ezt most találtam ki!” „Mit?” „Meszet szarik a madár!” Vakarta a fejét. „Jó! Nem?” „Az apjuk egy kém volt” – suttogta. „Á, már régen elment Argentínába, onnan küldi a csomagokat.” Nevetett. „Ott volt kém!” „Én nem láttam soha!” „Az a nő pedig azért nem ment el, azért maradt itt, mert egy bűdös kurva.” „Nem!” – mondtam hangosan. Ő suttogott. „Azt hiszed, nem tudjuk? Külföldi autó jár ide! Letagadod?” „Én is láttam az ablakból és a nagymama volt a tanú!”

„Büdös kurva volt!” Valamit akart, mert kimászott a ládából. Arra gondoltam, ha ő is tudja, akkor mégis el kell mondanom, és a nagymamát nem lett volna szabad említeni, mert az titkos. „Egyszer benn játszottunk a szobában és bejött teljesen meztelenül. Teljesen meztelen volt.” „Ne kiabálj! Teljesen meztelen?” „Igen.” A kezem nagyon fáj és félttem, hogy megtalálja a gyufát és a gyertyát és azt sem kellett volna mondanom. „És milyen?” „Hát teljesen meztelen és szőrös neki ott. És úgy járkált, pedig mi is ott voltunk.” „Te Simon, van itt papír?” „Papír? Ott fönn. Biztosan fönn, de az ajtót becsukták lakatra. Ki kéne nyitni valahogy.” Csider odajött hozzám. „Kuss! Mondtam már, hogy ne kiabálj!” Nem láttam az arcát, mert kinn sütött a nap. Suttogott. „Én nem barátkoztam velük, nem én!” „Valamivel ki kéne nyitni azt az ajtót! Van nekik egy képük, ami világít a sötétben. Japán kép. És azt is megmondták, megmutatták, hol vannak az ékszerek! És a kard!” „Kard?” „Te Csider, csináljuk azt!” „Mit?” „Amit a mi padlásunkon!” „Á, nekem most nem, nekem most szarnom kell.” Elment a sarokba és letolta a nadrágját. Leguggolt. Nézttem. Kijött belőle a szar. Sokáig ott guggolt és néha nyögött egy kicsit.

Egyik nap a nagypapa éppen az ősöket mesélte a padláson. A nagymama hozott a közértből egy halat. Nagyon örült, hogy kapott, mert a nagypapa szerette. Két órát állt sorba, de a hallal nem mehetett templomba. Ha tudta, hogy ma hoznak valamit, akkor engem is magával vitt. Ezt nem szerettem, mert az emberek kiabáltak. „Nézzék, hogy tolakszik!” „Nem tudja? Hátul a sor vége!” „Süket.” „Hová gyúri már magát, hallja?” A nagymama fogta a kezemet és húzott maga után, és én nem láttam semmit az emberek között, mert ki akartak nyomni; és a nagymama is kiabált. „Szégyentelene! Nem látják, hogy gyerekkel vagyok?” „Küldte volna a cselédjét!” „Ezt a lovat nevezni gyereknek!” „Hagyta volna, miért nem hagyta otthon?” „Fehér kalapban? Fehér kalapban jön, amikor zsírt osztanak?” A nagymama letépte a fejről a fehér kalapot, és mindenki láthatta, hogy majdnem egészen kopasz, és akkor előbb kaptunk. A nagymama azt mondta nekem, ez a kiszolgálónő mindenkit becsap és szökére van festve a haja. Egyszer ez a kiszolgálónő sikítani kezdett. „Jaj! Istenem!” Összevissza csapkodott a kezével és sikított. „Jajistenem!” És dobogott a lábával. „Takarodjanak! Jaj, istenem, fogják be a szájukat! Vagy takarodjanak! Én dolgozó nő vagyok! Én így nem tudok! Így nem tudok számolni! Nekem számolni kell! Nem tudok! Nem bírom! Abbahagyom! Nem bírom!” Akkor mindenki elhallgatott. Nagy késsel vágta a zsírt, és a késről egy papírra kente, és mindenki csendben volt. A mérlegre dobta a papírt és megint vágta a zsírt és a papírra kente és nézte a mérleget. Sírt. Mi ott álltunk elől. Az a nő vágta a zsírt és közben sírt, és megtörölte a szemét, de zsíros lett az arca és nem hallatszott más, csak a sírás és ahogy zörgött a papír. Félttem, elüldöznek minket. A halat betettük a kádba. Éjjel kopogtak az ablakomon. Nem mertem fölkelni, pedig láttam a katonasapkát; az apám. A halat addig a mosdóba tettük, hogy az apám fürdeni tudjon. Állt a kádban és szappanozta magát. Amikor ott voltunk a közértben, az a nő, akinek szökére volt festve a haja, nem tudta tovább mérni a zsírt. Reszketett, mintha félne, kezében a nagy késsel, és sírt. Akkor egy férfi, akit a templomban láttam, bement a pult mögé a nőhöz. A nagymama azt mondta, ha nagyobb leszek, ministrálhatok, de az apámnak nem szabad tudni, és akkor nálam lehet a csengő. Ha rázom a csengőt, mindenki letérdel. Amikor letérdeltünk, az a férfi, aki bement a nőhöz, ránk nézett, nem értettem, miért néz, nem csináltam semmit! és átkarolta a nőt, és leültette egy ládára és vigasztalta. „Nyugodjon meg! Nyugodjon meg! Kérem, nyugodjon meg! Most csend van. Számolhat, dolgozhat nyugodtan.” Térdeltünk, a toronyban megszólaltak, megkondultak, kongtak a harangok. A pap felmutatta az Úr testét. A nő sírt és nem

tudta abbahagyni. Mi álltunk és néztük. Szerettem nézni, hogyan szappanozza magát az apám, még a hátát is. A nő összetette a kezét, reszketett, mintha valakitől félne. Kezében a hosszú kés. „Ne haragudjanak! Nem bírom! Nem bírom! ne haragudjanak!” Az a férfi, akit egyszer a templomban láttam, simogatta a szőke nő haját, ami festett. „Nyugodjon meg, kérem! Nem haragszik magára senki. Mindnyájan emberek vagyunk.” De akkor azt mondta valaki, hogy az a férfi biztosan csak azért vigasztalja a kisasszonyt, mert soron kívül akarja megkapni a zsírt; és megint mindenki kiabált. A hal nyitogatta a száját, mozgatta a kopoltyúját és úszkált a kádban. A nagymama azt mondta, pénteken megesszük. Elképzelve a keresztfát. Az előszobában, a tükör alatt, a fiókban tartották a kalapácsot, a harapófogót, a fűrész és a szöveget. Néztem a tenyerem, de nem mertem beleverni a szöveget. A hal úgy úszkált, mintha keresne valamilyen kijáratot. Amíg körbeúszott, négyszer nyitotta a kopoltyúját. A nagypapa megkérdezte, akarom-e hallani a halszagú lány történetét? „Igen.” „Akkor jól figyelj – mondta a nagypapa –, hogy értsél a szóból!” Néztük a halat. „Egyszer nagyon régen, egyszer nagyon messze történt mindaz, ami történt.” Azt hittem, az ősök idejében, amiről a padláson mesélt, de a nagypapa megrázta a fejét. „Nem! Megmondottam, figyelj! Nem figyelsz! Az ősöknek még meghalni sem volt idejük, még élnek, itt élnek bennünk. De ez, amit mesélni készülök, ez olyan időkből történt, amit már elfeledtünk, akkor, amikor még óriás szörnyek, kígyódémonok, sárkányok és nagy szellemek éltek a földön; és úgy éltek, úgy szerették, úgy gyűlöltek egymást, akár az emberek. Csak a szeretet, gyűlölet maradt. Ha gyíkot látsz, vagy siklót, a szörnyek árnyai! erre gondoldj. És most erről, a csodák idejéről mesélek, s ez messzi föld. Ein unübersehbares Gebiet. Az ősök, az más idő. Az ősök Hárán földjén éltek, ahonnan Ábrám elindult, Kanaán földjén éltek, ahonnan Jákob menekült, Egyiptom földjén éltek, ahol József uralkodott, az ősök az Eufrátesz völgyében, a Jordán völgyében, a Nílus mellett éltek, és az itt van, itt van egy karnyújtásnyira; nem hallod? a pálmák, a datolyapálmák hőségben zizegnek! még a fogad alatt megcsikordul a homok; nem is beszélve, ha virágba borulnak Kordovában az olajligetek! vagy nem is beszélve a német tölgyesek illatáról! ez itt van, ehhez nem szükségeltetik mély emlékezet. Én arról mesélek, amire te már nem emlékezhetsz. Itt kellett volna kezdenem. Vagy még előbb. Talán ott kellett volna kezdenem, hogy kezdetben teremté Isten az eget és a földet. Kezdetben, de mikor? Ez már nemcsak neked, nekem is megfejtethetetlen idő. És miből? A szellem az anyagot, aztán az anyag a szellemnek ezt a komédiáját? De ha nem itt kezdtem is, ezekhez a terekhez majd eljutsz magad. Tehát valamennyi idővel a teremtés után, ami annyit tesz: nagyon régen és nagyon messze, élt akkor a folyó, a nagy folyó, milyen folyó? akkor még nem nevezték néven a folyókat! de később ezt a folyót Gangának becézték; élt itt a parton egy égi tündér. Tehát kezdődik a mese. A haja fekete volt, mint az éj, szeme sugaras, akár a folyó tükre a legfényesebb órán, bőre sima selyem. Így élt az égi tündér saját szépségében örvendezve. Nem messzire a folyótól sűrű erdő. Ott, ahová már a napfény sem ér el, örök homályban, füvekkel és kígyókkal táplálva öreg testét, egy szent ember éldegélt. Halandó, de szentségben olyan tiszta, mint szépségben a halhatatlan tündér; olyan tiszta, amilyen halandó lehet. Vágyat soha nem érzett, s ezáltal soha nem vezérelte sem gyűlölet, sem szeretet. Közömbös élő, a létezés kristálya, de a kristályos lélek romlandó húsban. És már csak napjai voltak e húsban. A hús a halálra várt; meghalni vártak a szív húsa, a bogyókat elemésztő gyomor húsa, a könnyű érfalak, a hártyák. Ott, a sötét erdő mélyén. Mert hol a fenében várakozhat a halálra egy szent, ha nem a sötét erdő mélyén? Ilyen a mese. Már csak órák. Tudta, ha e napok, hónapok, vagy órák lejártak, érzékeny testét, érzéketlen lelkét visszateszi a végtelen hatalom ölébe. És ha így lesz, ez a lélek soha nem születik újra húsban, földi lénynek. Elindult. De a holdsütésben az égi tündér fürdőzött a folyóban. Kerek fara volt a lánynak, jó kerek, mintha sima cipő nézne tükörbe. A két melle, mint két vadkecske, egy

zergének kettős fia, akik a liliumok között legelnek. A bölcs mozdulatlan, azt kérdezte magamagától: kicsoda ez, aki úgy láttatik, mint egy hajnal, szép, mint a hold, tiszta, mint a fény, szagos, miként a tavaszi napforduló éjszakája? És csaknem felkiáltott a bölcs, így szólván: Akárki vagy! Vonj engemet teutánad, hadd fussunk! – de szó a száján ki nem jött. Világossá lobbant a sötét! Magja a földre hullt! Megértette a bölcs: az előbbi volt a vágy, az utóbbi a kielégülés; olyan érzések, amelyektől menten egész idejében élnie adatott. A bűvös piszok szennyezése; hogy új életre szülessék, mint a férgek! És haragjában megátkozta a tündért. Legyél néma hal! Éljen a vízben, míg nem szülsz két gyereket! Miért épp ezt az átkot mondta, amikor annyi átok lehetséges? Nem tudom. A tündér a folyóba csobbant. Ott élt a többi hal között. A szája, a szép, úgy tátogott, mint ennek itt.” Jött a nagymama, vigyük a halat már. „Még befejezzük a mesét! Sok éve telt a folyóban. Talán ötezer év. De alkonyatkor halász jött, hálóját a nagy vízbe merítette, a szép halacska a hálóban maradt. Iszákjába tette, hazavitte. Agyoncsapta, ahogy rögvest agyoncsapom én ezt. Felvágta a hasát, megtisztítandó tisztátalan beleitől. De lám! A szép halnak nem voltak belsősegei. Két kicsi gyerek kuporgott a hasában. Fiúra formázva az egyik, és lány volt a másik. Megrémült a halász, s magához hívta a királyt. A király megvizsgálta a jeleket, s mert értett hozzá, így szólt: szerencsések vagyunk, mert a szellem hetedízigen is szellemet szül, s mivel a szellem két részre osztotta halhatatlanságát, mi is megoszthatunk. A fiút magamhoz veszem és felnevelem. A lányról te gondoskodik, legyen a tiéd. És két nap alatt felnőtt a lány és szép volt. Haja fekete, mint az éj, szeme sugaras, akár a folyó tükre a legfényesebb órán, bőre sima selyem. Kérője mégsem akadt, mert rossz szaga volt, mint a halaknak. Minden mondat a bölcsesség foglalata! Figyelsz? Jól figyeld! Ha testbe bújik, megbüdösödik a szellem! Ez az átok értelme! De most már érjünk gyorsan a végére, legyen kezében az egész gyümölcs. A halász révésznek adta a lányt. A lány utasokat vitt a folyó két partja között. Az utasok kápráztak, de nem érinthették. Sok év eltelt, de a lány nem öregedett. Milyen volt sok-sok év után is?” A nagypapa felemelte az ujját. Ez azt jelentette, meg kell tanulnom, amit mond. Amikor a hét főbűnt mondta, akkor is felemelte az ujját. „A hét bűn miatt a hetedik égbe vonult az Isten. Miért? Na, rajta! Mondjuk! Miért?” „Mert Ádámot és Évát az élvezet bűnébe csábította a kígyó. És az Isten az első égbe vonult vissza.” „Tovább!” „Mert Káint az irigység bűne kivetkőztette emberi mivoltából, és meggyilkolta saját édestestvérét.” „Kicsodát?” „Ábelt. És az Isten a második égbe vonult vissza.” „Tovább!” „Mert Enos és társai a bálványimádás bűnébe estek.” „És az Isten?” „A harmadik égbe vonult vissza.” „Mit nevezünk bálványimádásnak?” „Azt, amikor az emberek nem a teremtőt, hanem a teremtményeit imádják!” „Mit nevezünk Isten teremtményeinek?” „Nem tudom.” „Mi az, hogy nem tudom? Gondolkozz! Mindent tudsz! Ilyen kifejezést nem ismerek! Tudd: Isten teremtménye minden, mi földön és égen, az ismert és ismeretlen világokban létezik, s az is, ami nem létezik. Tovább! Mondd tovább!” „Mit tovább?” „Noé ideje következik!” „Noé idejében az emberek a kegyetlenség és méltatlanság bűnébe estek. És az Isten a negyedik égbe vonult vissza. Ámráfel király az igaztalanság bűnében fetrengve idegen népeket leigázott, bár azok nem bántották őt. Ezért az Isten az ötödik égbe vonult vissza.” „Miért ment a hatodikba?” „Nimród király tornyot épített.” „Babilonban. Miért?” „Mert föl akart érni az égig!” „És ez?” „Ez a dicsvágy bűne!” „Fejzd be hát a bűnök felsorolását!” „És az Isten már a hatodik égből tekintett ránk, mivel egy király elvette Ábrahámotól, akit korábban Ábrámnak hívtak, az egyik feleségét, és ezzel bünt követett el a családi boldogság ellen.” A nagypapa azt akarta, hogy mindent megtanuljak, amit ő tud. Együtt mondtuk a nagypapával: „A haja fekete, mint az éj, a szeme sugaras, akár a folyó tükre a legfényesebb órán, bőre sima selyem.” A nagypapa nevetett, mert örült, hogy már én is tudom, és kiabált: „Ilyen egy szép nő! De hallgassuk, mi történt! A szép nő ezer év múltával is

szép! Ezer év múlva bölcs öreg érkezett a folyóhoz. A halszagú vitte. A szellem tette halhatatlan széppé, ami a testben ugye bűdös. A halszagú vitte. A bölcs kérlelni kezdte: ha átérnek a túlsó partra, tegyen a kedvére. De így válaszolt a lány: itt a folyó partján sok ember él, halászok és remeték. Azt kívánod tán, hogy előttük szeresselek? Akkor a böcs felemelte az ujját és köd ereszkedett a tájra. És jót nevetett magában a nagyhatalmú öreg: gyorsan elbánt a lánnyal! De így válaszolt a lány: én tiszta vagyok, mint a legmagasabb hegy csúcsán a hó. Ha te bepiszkolod tisztaságomat, mi marad nekem? Ha nemcsak szép, de okos, mint egy paripa, akkor még kívánatosabb a lány! Borzalmasat nevetett, csak az ördög nevet így és a borzalmas nevetéstől még a halakat is kiverte a hideg veríték, úgy nevetett az öreg. Talán nem tetszem neked? Gurgulázott. Fogaim kihulltak, igaz, de csak azért, mert ételt rágnom nem kell. A fülemben úgy nő a szőr, igaz, mint sekély vízben a sás, de csak azért, mert hangot már nem kell hallanom. A nyelvemen ezer éve kékült meg a lepedék és a bőröm hatszáz éve nem ivott szerelemizzadás- esőt, kirepedt, mint a föld; de hogyan kívánhatlak ily hevesen, ha te oly ostoba vagy, hogy a test mögött nem látod a lelkem; balga nő! undorod csak testem éri el! De szólt a lány: látom a lelked, öreg. Látom, lelked szeretni kész, és lelkedet szeretni én mindig kész vagyok. Az elmés választól ugrált a bölcs elméje, ficáncolt. És szólt: ha lelked szeretni kész lelkemet, úgy ígérem, csak lelkem érinti majd testedet. Lássad az erőm, hatalmam! És egy szempillantásnyi idő alatt izmos ifjúvá serdült az öreg. Isten, te, ki a szerelem párviadalát így kitaláltad! A halszagú lány, az okos, még azt kérte, ne legyen halszagú a teste. És befogadta. Ahol befogadta, ott halszagú maradt. Még aznap megszülte Vjászát. Vjásza még aznap ifjúvá érett és kérte az anyját, hagyja magára, mert legyőzve a test kényszerét, Isten ismeretének szeretné áldozni az életét. A lány magára maradt, mint azt a szent ígérte. Férjhez ment az egyik halászhoz, asszony lett, mint a többi lány, és gyereket szült, mint a többiek, hetet, melle meglottyadt, ajka ráncba facsarodott és meghalt. Vjásza élte tovább a tündért, amit a nagyanyja ültetett az anyjába, s az apja átszármasztott belé. Így szól a mese.” „És ez igaz?” – kérdeztem én. A nagymama bekiabált a konyhából. „És az, aki most így született, az is az ősök közé tartozik?” – kérdeztem én. Kiabált a nagymama, vigyük már a halat. A hal nyugodtan úszkált a kádban, még nem tudta, mi történhet vele, ha visszük. És amikor azt kérdeztem a nagypapától, milyen volt az ő nagypapája, nem válaszolt. Olyan sötét volt a szemében, hiába néztem, nem láttam, mi van benne. Azt hittem, kiabálni fog. Ha sokáig kiabált, fekete lett a szája. De felemelte az ujját: „Eljött az idő!” És úgy nézett, mintha valamit keresne bennem. És lassan visszafektette a tenyerét a fotel karfájára. A kéz szétnyitott ujjakkal pihent a bordó bársonyon. Mintha nem kéz lenne, hanem furcsa állat. Néha megérintettem a vastag ereket. Ha aludt. „Tedd a fejemre a kezéd.” Suttogott. A haja puha és fehér. Nem értettem. Rám nézett, aztán lehunyta a szemét. Fehér halántékán is duzzadt az ér; egyszer térképen mutatta, milyen kanyargós a Jordán folyó. A kezem felmelegedett a fején. Suttogott. „Eljött az idő. Látom. Értelmed kinyílik az időre. Látom. Ez nagy dolog. Segítsünk nyitni a kapukat, jó?” Bólogatott és olyan szépen mosolygott és kinyitotta a szemét és magához ölelt. „Segíts föllátnom!” De nem tudtam segíteni, mert magához ölelt és egészen közlelől láttam az orrán a kis lukakat, amikben kis fekete piszkok voltak és ezeket észre sem vettem régen. Azt hittem, sírni fog és akkor ilyen közlelől láthatom, honnan jönnek ki a könnyek; de kiabált és beleláttam a szájába. „Segíts föllátnom!” De nem tudtam segíteni. „Add ide a botomat!” Amíg a botját kerestem, a nagypapa belekapaszkodott a fotelba, pedig tudott bot nélkül is járni. Nagyon nagy volt a nagypapa. Ha föllállt, úgy látszott, hogy nem fér el a szobában. Közelebb jöttek a falak. Ment a botjával és kiabált. „Eljött az idő!” De én nem értettem, és nem tudtam hová megy és nem mentem utána, mert féltem is, de az ajtóban visszafordult és ordított. „Miért nem nyitod előttem az ajtót?” Kinyitottam előtte az ajtót. „Felmegyünk.” A tükörben mentünk, a nagypapa

és én. Lassan mentünk föl a lépcsőn. A nagypapa sietett. A lépcső nyikorgott. Minden lépcső után egy pihenés. Amíg pihentünk, gyorsan lélegzett, de úgy, mintha a torkában lenne valami. Ami nem engedi ki a levegőt. „Mielőtt meghalok.” Azt hittem, mutatni akar, képeket. „Éppen időben.” A nagymama nem volt otthon, mert elment a közértbe, hátha osztanak valamit. Akkor kapta a halat. Ha a nagymama elment, a nagypapa mindig kitalált valamit. Az emeleten sokáig pihentünk. Nem a nagypapa régi szobájába mentünk, és a nagymama régi szobáját is elhagytuk már. A nagymama itt hallgatta a rádiót. Amikor a fotelt levitték, mert a nagypapa nem tudott lépcsőt járni, az apám azt mondta, leviszi a rádiót is; de a nagypapa azt válaszolta, hogy neki nem kell, nem kíváncsi a hazugságokra. „Apám így teljesen elszakad az élettől!” „Az elkövetkezőkben ez a feladatom! Elszakadni!” És ott volt az emeleti folyosó végén a vasajtó a nagy kulccsal. „Nyisd ki!” – mondta a nagypapa. „A padlásra megyünk?” A rossz díványra ültünk. Ott, ahol a Csider. „Mellettem ülj, ne lásd az arcomat.” És mást nem mondott. Azt hittem, elmélkedni fogunk. Cipőnk a porban. Nehezen lélegzett a melegben. Féltem, nem tudtam, mi történhetik. És minden olyan homályos volt, és halkán pattogtak a cserepek, és a nagypapa lélegzetvétele, és a fejünk fölött az ablakon besütött a nap, de nem lehetett látni az eget sem, csak a fényt, ahogy ferdén lezuhant és soha nem volt vége. Nem tudtam, mi történhet az arcával, amiért nem láthatom, mégis itt kell maradnom. Ültünk. A nagypapa sárga cipőjét mindig fényesre tisztította a nagymama. Talán majd megint el kell mondanom, hogy most mire gondoltam, de nem tudom és nem tudni nem szabad, de nem tudom. Szerettem volna dobbantani, a padlás furcsán dobog. A padláson érzem magam alatt a házat, mégis olyan, mintha nem a házban lennék. Hosszú botokkal piszkáltam a homályos, sötét sarkokat. Mielőtt behúzódnék oda, menjenek onnan a lények. Mire odakaptam a fejem, eltűntek már. A hátam mögé. A színüket láttam: mint a padlás pora, szürke. Gubbasztottak a gerendák tövében, vagy a kémény mellett álltak. Amikor jöttem a bottal, mintha sikítani akarnának, kitátották a szájukat és eltűntek. Mindig a hátam mögött. Egyszer, amikor megfordultam, lássam, hová tűnt, nagyon gyorsan fordultam, ne legyen ideje elinalni, kötélén lógott egy gerendáról, mert felakasztotta magát, és a csontjára már rászáradt a bőr, vagy ilyen volt, de ez is eltűnt. A nagypapa lassan lélegzett, de izzadt a homloka, és nagyon összegörnyedt és csukva volt a szeme, mintha elaludt volna. „Ne nézz!” Nem tudom, hogyan láthatta, hiszen csukva volt a szeme. „Amikor gyerek voltam, a nagyapám udvarában leültünk a padra. A szederfa alá. Ne nézz! – mondta a nagyapám. – Csak halld, amit mondandó leszek. Arcom ne zavarja látásodat.” Néztam a gerendák között lehulló fényt, a porszemek hullámozásait. „A hátamat a szederfa törzsének támasztottam, óvatosan, hogy a nagyapám ne vegye észre ezt az illetlenséget, és a lombokat néztem, külön-külön minden levelet; mennyi levél! Néha lepottyant egy-egy szeder. Azért ültünk oda a padra, mert én megkérdeztem a nagyapámtól, milyen volt az ő nagyapja és akkor azt mondta a nagyapám, hogy eljött az idő, és leültetett a padra. Sabbath volt, azaz szombat, ebéd után. Ebédre volt kemencében sült sólet, finom, porhanyós marhahússal, és édes puliszka is volt, hideg. Mire a nagyapám befejezte, amit most én is mondani fogok, már feljött az esthajnalcsillag a tiszta égre. De még sokáig ültünk ott némán, és láttuk a teliholdat is, vörösen. A nagyapám azt mondta, zavarban lenne, ha nem kezdhethé úgy elbeszélését, ahogy az ő nagyapja kezdte. És az ő nagyapja is azt mondta, zavarban lenne, ha nem kezdhethé úgy elbeszélését, ahogy az ő nagyapja kezdte. A kezdet pedig: kohen vagy, Áron főpap nemzetségéből való; ami nem több és nem kevesebb, mint ha azt mondanám, és az én nagyapám is ezt mondta nekem és a nagyapámnak is ezt mondta a nagyapja, kiválasztottja vagy a kiválasztott népnek, testvére Mózesnek, annak, kihez így szólt az Isten az írás tanúbizonysága szerint: És szólj minden bölcs szívűeknek, akiket betöltöttem a bölcsesség lelkével, hogy csinálják meg az Áron ruháit, az ő felszentelésére, hogy

papom legyen. Így idézte a nagyapámnak a nagyapja és a nagyapám nekem, és így idézem neked én, és így nyitották ki a kaput, amit most én is kinyitok neked. Hallod, amit mondok? Mert én ilyen halkán nem hallok a saját szavaimat, de érzem. Ha a süket halkán beszél, mintha nem is ő, hanem saját szelleme beszélne belőle. Most, így, jó? Még így is hallod, amit mondok?”

„Hallom.” „Én is ezt válaszoltam a nagyapámnak. A szederfa alatt, a padon. Az ő nagyapja Nicolsburgból jött ide. Kicsi udvar volt, a padon ülve látni lehetett a havasokat. Tiszta időben a kőfal fölött. A kőfal bűdös volt, mégis szerettünk ott játszani. Hiába kergette őket a nagymama, ide jártak a részegek vizelni. A nagyapapa italt mért, de árult olajat, sót, cernát, gyertyát, cukrot és szövetet is. A szövetért Bécsbe, Berlinbe vagy Pestre utazott. Persze inkább a könyvekért meg a beszélgetésekért ment olyan messzire. Két vég szövetet hozott. Az egyik vég sötétzöld, a másik sötétbarna szövet. Mire elfogyott a két vég, eltelt egy év. Újra útnak indulhatott. Egyszer Bécsből hozott a nagymamának egy napernyőt, halványlila, vagy inkább ciklámenszínűt. A nagymama szépen becsomagolta az ernyőt és eltette a szekrénybe. Később, évek múlva, eszébe jutott valakinek: Miért nem viseli azt az ernyőt Simonné asszony, amit az ura hozott? De a nagymama csodálkozott. Mit szólnának, ha egy zsidóasszony hétköznapon ernyővel járna-kelne a faluban? Szombaton meg nem megyek sehová, mert hiszen megszentelte a szombatot az Úr. De a nagyapapa annyit olvasott, hogy kételkedni kezdett, létezik-e személyes Isten. Az udvart, aminek a közepén a szederfa állt, ez a magas kőfal kerítette, és nem az utcáról, hanem innen nyílt a bolt. Okosan. Ne fosszák ki olyan könnyen, ha történne valami. Ezt még az a nagyapapa tervezte ki így, aki Nicolsburgból származott ide. Ha valami történik, elreteszelhették a nagykaput. A boltból lehetett bemenni a nappali szobába. Itt ült a nagyapapa az ablak előtt a könyveivel. Még ma is látom. Ha jött valaki, hallom, nyílik a nagykapun a kiskapu, aztán a csengettyű a bolt ajtaján és a nagyapapa csak kiszólt a könyvei mögül, hogy csak vegye el, amit akar, a pénzt tegye le és vigye. Töltsön magának, igyon. De nem volt ez így jól, mert sokan becsapták. A nagymama hiába számolta még jobban a krajcárokat, a nagyapám teljesen beleőrült a tudományába és azt kiabálta, nem tud addig olajjal, sóval bajmóldni, amíg nem tisztázza, létezik-e Isten személy szerint. Ez érthető! Ételért vesz magához, csak azért pihen, hogy új erővel fejthesse a titkok titkát. És ha a titkok titkát fejt, miért kívánják tőle, hogy részeg parasztnak pálinkát töltsön? Ez érthető! Nem? A nagymama értette, de kettéválasztotta azt, amit Isten egybeszerkesztett, a nagy családi ágyat. Amíg a hitetlenség bűnében fetreng, amíg nem a bolttal foglalkozik, énhozzám nem érhet! Nem akarom, hogy az ő bűnéért azok bűnhődjenek, akik még meg sem fogantak! A rabbi egyetértett a nagymamával, de a nagyapapára sem haragudott. Azt mondta, legjobb ha vár. Így éltek. Nyolc évig nem született több gyerek. Akkor már volt három. De nyolc év múlva a nagyapapa megtalálta a megdönthetetlen érveket. És a kilencedik évben megszületett az apám. Megszületett az apád, az én hitem elsőszülöttje, az egyetlen, a valódi fiam, az én Józsefem, a hit gyönyörében fogant fiú. Így mondta a nagyapám a szederfa alatt, és már láttuk az esthajnalcsillagot az égen, ez a mondat volt a pont elbeszélésének végén, aztán vörösen fölkel a hold. De a nagyapám, a te ükapád, akkor még nem tudhatta azt, amit én, a te nagyapád most tudok. Nem tudhatta, hogy a nyolc évig tenyésző kétely bennem szökik majd kalászba és aratásra érik; ezt én sem tudhattam akkor, amikor vörösen felkel a hold. Pedig biztos jeladás volt az is. Ami benne kétely, az bennem már a bizonyosság. Akkor én még nem tudhattam, azért jövök világra, hogy a törvényt beteljesítsem, a végzetet, s így vezessem vissza a nagy folyót oda, ahonnan kétezer évvel ezelőtt elindult kanyarogni a világba szertesét. Csak egyetlen szót kell kimondanom, amit nem mondhatnék. Jézus. Egyszer, ezeröttszázkilencvennyolcban így kiáltott fel egy ősidő Budán: haljunk meg, hogy megmeneküljünk. Ez lett az én jelmondatom. Majd te is válassz, vagy válasszon ő tégedet. Megölni mindent, ami még megmaradt, hogy élhessünk

tovább! Megölni, hogy mindez halott mítosz legyen. Hiszen megváltó született és nem vették észre. Csak a büntetést, ami figyelmetlenségükre következett. Mert a törvény kimondja, tiszta beszéd: Ha pedig nem hallgatsz az Úrnak, a te Istenednek a szavára, átkozott leszel a városban és átkozott a mezőn. Átkozott lesz a te kosarad és a te sütőteknőd. Átkozott lesz a te méhednek gyümölcse és a te földednek gyümölcse, a te teheneidnek fajtája és a te juhaidnak ellése. Átkozott leszel bejöttödben és átkozott leszel kimentedben. Hozzáragasztja az Úr a döghalált. És tapogatni fogsz délben, amint tapogat a vak a sötétben; és szerencsétlen leszel a te utaidban, sőt elnyomott és kifosztott leszel minden időben, és nem lesz, aki megszabadítson. Az Úr elvisz téged oly nép közé, amelyet nem ismertél sem te, sem a te atyáid; és szolgálni fogsz ott idegen isteneket: fát és köveket. Az átkot! Én életemmé váltottam az átkot. Beteljesíteni, segíteni az átkot! Ezért jöttem én! Vörösen kelt fel akkor a hold! Meghalni, hogy megmeneküljünk! Ezért jöttem én, beteljesíteni az átkot, a végső pusztulást. Ezért vettem én keresztény nőbe a magomat és megosztottam a vért; de az apád zsidó nőt vett magának, és így elvesztegette benned, amit én nyertem, a te véred így felerészben megint csak zsidó; de te is keresztény vért veszel magadnak, és elenyésszik a vér! Ezt beteljesíteni, ezért jöttem én! Megölni, hogy élhessen. Mert nem enyészhet el a vér; ami volt, az van. Ha egyetlen csepp lesz is belőle ezer évre, akkor is ott lesz az a csepp valakiben. Egyetlen csepp. Nem érted! Persze nem értheted, hiszen te ezen a kapun már be nem léphetsz, megkeveredett, nem visz be már a véred, csak éppen annyira, hogy benézz. De azért nézz be ide. Ott kezdjük, ahol az én nagyapám kezdte. Figyelj! Leültünk a padra. A nagyapám így beszélt: miért választotta éppen Áront papjául az Isten? Talán csak ékes szavai miatt? Hiába keresnéd Áronban a magyarázatot. Száz, kétszáz, talán négyszáz évvel előbb, amikor Áron még hol volt? ott a magyarázat; és nem másutt, mint Lea száján. Amikor Lea, ez a szereleméhes, csúnya asszonyi állat, ez a hűséges szuka, másodszor esett teherbe Jákobtól, annak az éjnek a reggelén örömeiben így kiáltott: Meghallgatott az Úr! És megszülvén fiát, nevezte az ő nevét Simeonnak, ami ugyanazt jelenti: meghallgatás. Ahogy a fiút az Úr adta Lea ölébe, úgy a nevet is ő adta Lea szájára. És ez az első pecsét. Mert ennek a névnek, Simon, vagy régiesebben: Simeon, kettős értelme van, s e kettő egybefoglaltatik; egyik értelme: az Úr szavát meghallja e név jogosultja, a másik értelme: e név jogosultjának szavát meghallja az Úr. És ha valaki feltöri a név pecsétjét, mint Lea második fia, aki sükettségében nem hallotta az Urat? Lea fia borzalmas, véres bosszút állt Sikkem lakóin, amikor azok megbecstelenítették Dianát. Ártatlanokon állt bosszút, hiszen a bűnösök elfutottak. Ez bűn! A bűnt átokkal torolta az Úr – emlékezzenek! És Simont és az ő nemzetségét szolgálásra adta, saját testvéreinek kezére. Ez a második pecsét. Így lettek a Simonok szolgák, ha Isten szolgálói is. Ez a harmadik pecsét. És eltelt hatezer év. Azóta ez a te neved. De még nincs nyitva a kapu, ez még kicsi rés, ám tárul. Ne nézz! Figyelj! Mondom tovább.

Akkor Jeruzsálemben két Simon élt. Az egyik alig néhány hónapja érkezett, Nisan elején, de amikor mesterét megfeszítették, mert messiásnak, a zsidók királyának mondotta magát, egy időre ez a Simon ott rekedt. Napnyugtakor néha látták kimenni a városkapun, de senki nem tudta, hová tart, végleg elmegy-e. Aki tudta, hallgatott. De figyelték. A másik Simon Cirénéből jött, a fia már Jeruzsálemben születtek, sok éve itt lakott. Ez a két Simon nem ismerte egymást, bár tudták: él nekem Jeruzsálemben egy rokonom, aki a messzi Cirénéből származott oda, és akit nem ismerek; és a másik is tudta: él nekem egy rokonom, Galileában volt halász, mígnem ez a hamis próféta, aki három éve csavarog büntetlenül és csodáival elkápráztatja a hiszékeny tömeget,

mígnem ez a csaló, emberhalásznak nevezvén őt, tanítványává fogadta és most ki tudja, merre járnak; így beszélnek. Nem látták egymást soha, bár az Úr gondoskodott róla, hogy egy bizonyos nap, a Nisan tizenötödike, mindkettőjük számára egyként emlékezetes legyen. Hasonlítottak is; természetük, ábrázatuk; mintha egyazon anya szülte volna őket; mindkettő szikár és alacsony, égő fekete szemű és keményen hallgatag. Akik felületesen ismerték, könnyen összetéveszthették őket. Nézd! Itt jön a galileai Simon, aki a tanítványa annak, akinek a nevét sem szabad kimondani, s milyen gazdag ruhát öltött magára, s micsoda pompás sarut visel! Nézd, itt jön! Ez a cirénei Simon lenne? De miért öltözött ma ilyen szegényesen, milyen szemétdombról kotorta elő ezt a szakadt sarut? Ők egymást nem keresték. Olyan gazdag volt az egyik, amilyen szegény a másik. S mindkettő így szólt magában, amikor a másikra gondolt: mi dolgom vele? Tévedtek. De ki éri fel ésszel önnön tévedéseit? Az Úrnak gondja volt velük, csak hogy míg találkozásukról gondoskodott, eltelt majdnem kétezer év. Nem nagy idő. Bennem találkoztak. De erről még hallgatok. Erről a nagyapám nem tudhatott, és most csak azt mondhatom, amit ő, a szederfa alatt, a padon. Nem is találkozhattak, mert a galileai Simon, akit a Szanhedrin emberei figyeltek, furcsa utakon járt és a gazdagok házeit elkerülte; napokra eltűnt, elveszítették a nyomát, aztán egy sötét kapualjban vagy egy sikátor déli árnyékában váratlanul megjelent, s akkor megint a nyomába szegődtek, mint a kutyák; nem találkozhattak, ezt a találkozást az Úr későbbre halasztotta, nem találkozhattak, mert miközben a galileai Simon, az emberhalász, furcsa utakon járt, a másik Simon, a gazdag, aki Cirénéből származott, akivel az emlékezetes esemény történt Nisan tizenötödikén, pénteken, ez a Simon, amikor a Páska-ünnep nyolc napja lejárt és Jeruzsálemben minden visszatért a régi, a hétköznapi, a megszokott ütembe, végleg bezárkózott a házába. Egy sötét, forró szobában guggolt, várta a hírt és sokat imádkozott. Ha szóltak hozzá, nem felelt, az ételt alig érintette és a házban ijedt csend honolt. Alexandert szerette leginkább, a legidősebb fiút, az elsőszülöttet. Annak ellenére szerette, hogy Alexander sem látszott olyanak, aki folytatni képes az ő tevékenységét; pénzhez ez a fiú sem értett, nem tudta, mikor kell vásárolni, mit, s hogyan eladni nyereséggel; Alexandert csak a föld érdekelte, a növények növése, az állatok ellése; de az apa szemének és szívének még mindig kedvesebb volt a föld szeretete, mint az a pepecselés, amit Rufus művelt, a kisebbik fiú, aki már kicsi gyermek korában órákig állt az ötvösök műhelyei előtt, bámulva azokat, amint tálat, kancsót kalapálnak, amint egyes mozdulatokkal ékköveket illesztenek a nyakba, karra, lábba való díszekbe. Már Ijjar hónapjának közepén jártak. Mindenki gyorsan felejtett. Alexander learatta az árpát, amiből akkor az első kévét az ünnepi áldozatra vitték; az árpa abban az évben hússzoros termést hozott, ami jó közepesnek mondható. A forró napok már érlelték a búzát. De mindez Simont nem érdekelte. Ő a házból ki nem léphetett, mert szemét bántotta a fény, s erről a fényről most már nem tudta, honnan jön, s mi az; fülét zavarta a város zaja, s ha emberek közé kellett volna lépnie, akik tudatlanul és koszosan tülekedtek a templom körül, úgy érezte volna, hogy mindenki őt figyel, gúnyosan; Simon imádkozott, imádságaiban azt kérte az Úrtól, világosítsa meg elméjét a történetek felől. És néha Alexandert hívta; a fiú nem látta apját a sötétben; és kérte, menne el a templomba megérdeklődni rabbi Abjatartól, jött-e hír; de a rabbi mindig azt üzenté: semmi. Simon elveszett ebben a semmiben. Néhány nap, és holtan találták. Rufus bosszúságot érzett gyász helyett. Amíg halott apját nézte, azt gondolta: holtan találtuk a sarokban, akár egy kutyát. Ha felment a háztetőre, amit széles, faragott kőkorlát övezett, és csinos oszlopok emeltek könnyű napvédő tetőt fölé – ez a tető új divat Jeruzsálemben, de egyesek úgy vélekedtek, hogy undorító utáncsása a rómainak, s mint ilyen, mélyen erkölcstelen: eltakarni a fényt arcunk elől! háborgott állítólag maga rabbi Abjatar –, ha Rufus a korlátra támaszkodott, a szomszédos ház tetőtlen tetején láthatta néha a lányt, akit szeretett és akivel az Úr Nisan tizenötödikén, éppen azon a

napon, amely apja számára oly végzetesnek bizonyult, összehozta. Most még jobban kívánta látni, mint annak előtte, hiszen azóta nemcsak testének arányait, hajának fényét és suta oldalpillantásait, hanem leheletének szagát, a hangját, ijedelmét és nevetését is szerethette már. A lány a halál napján nem mutatkozott. A nagyapám homlokára hullott egy szeder. Nem mertem nevetni, pedig szétkente az arcán a levét. Mindig, mindent megéreztem, tudott. Akkor is ezt mondta: Ne nézz! Ha nézel, nem hallod, és egy szeder, az nem olyan nagy dolog.” Gyorsan elfordítottam a fejem, mert én is éppen néztem a nagypapát. „Erről jut eszembe! Ilyen volt az én nagyapám! Egyszer játszottunk a szederfa alatt és potyogott a szeder és mi kitaláltunk valamit. Széder este kivirágzott szederfa! Szédervirág estezette faszeder! Szederki faeste széderzott! Estekiszéder fazottszeder! Der est ekiszé der szefazott! És szaladtunk a nagypapához, és megkérdeztük nagypapát: DER EKISZÉ EST DER SZEFAZOTT – ez mit jelent? Nagyapánk nevetett. Ihr seid ja dumme Esel! Wir hatten dasselbe Spiel gemacht, als mein Grossvater diesen Baum setzte. Es ist ja ungarisch gesagt und heisst: SZEDER ESTE KIVIRÁGZOTT SZÉDERFA! A nagyapám nevetett, mi pedig kiabáltunk, mert örültünk, hogy a nagypapa mindent tud, de ezt mégsem tudja pontosan, és így kiabáltunk: Nein! Nein! Eben umgekehrt: SZÉDER ESTE KIVIRÁGZOTT SZEDERFA!” A nagypapa nevetett. Örültem, hogy én is tudok hasonlót. „Nagypapa én is tudok ilyet!” A nagypapa nem válaszolt, de én azért mondtam: „PATYA RATYA TYATYA RA ARA TYATYA TYARA PA! Ez mit jelent, tudod?” A nagypapa hallgatott. Csak a cipőjét néztem, de nem mozdult a cipője sem. Nem tudtam, miért nem nevet, miért nem válaszol, miért nem tetszik ez is neki és olyan csönd volt és a csöndben zúgtak a legyek és még hallani lehetett azt a hülyeséget, amit én mondtam és a Gábor az iskolában tanulta valakitől, hogy ezt gyorsan kell mondani. „Ezt nem is lehet tudni nagypapa, mert ennek egyáltalán nincsen értelme, ez nem jelent semmit. Semmit se jelent.” A sárga cipőjét néztem a porban. „Aznap, csütörtökön, Nisan tizennegyedikén Rufus nem látta Ráchelt a tetőn. Hallod, amit mondok, hallod? Halld! Rufus nagyon szép ifjú. Teste arányos, fénylik. Mielőtt kilépne a házból, vagy mielőtt a tetőre menne, bőrét megkeni és gondosan fésülködik. Csak azzal elégedett, ami olyan szépen arányos, mint ő maga. Csakhogy önmagát még arányosabbnak gondolja, mint amilyen s ezért a dolgok többségével is elégedetlen. Amíg a korlátnak dőlve áll a tetőn és várja, Ráchel hátha megjelenik a szomszédos tetőn, lenn, az udvaron, két szolgálóval hozza a bárányt az anyja; az árnyékban megáll, kezét homlokához emeli és csendesen felszól a fiának: Rufus, kérlek, ma öltözz fel rendesen! Rufus az oszlopnak dől, nem válaszol. Ujját végighúzza a kövön, ujja szereti ezt a finoman faragott recézetet. Mert Rufus nem olyan ruhát visel, amelyet a nagyapja viselt, vagy amelyet az apja, bátyja is. Az új divat szerint öltözik; fehér, könnyű lepel, amit a vállán díszes csat fog össze dús redőkbe; ezt maga készítette, rakta ki kövekkel. Az övet is, ami vékony derekát még vékonyabbnak mutatja. Ez az öltözék rövid, és nemcsak egyik vállát engedi látni fönn, hanem szabadon hagyja szép térdeit, arányos combját, erős lábszárait – rövidsége miatt. Az öltözet finom, mégis katonás; a legionáriusok hasonlókat viselnek. A mozdulatlan melegben forr a város. Innen látni a falat és a Déli-kaput, ahol az érkezők csapatai letáboroznak, porfelhőt kevernek. Még fönn van a nap, de már sietősek a zajok, mert mihelyt lejjebb ereszkedik, mindenütt ölni kezdik majd a bárányokat. Jeruzsálemben kezdődik a nyolcnapos ünnep. A jövevények szállást keresnek, egy udvart, ahol fölülhetik sátrukat. Azt mondják, az éjjel egy légióval Pilátus is megérkezett. A bárány bőrért szállás kapható. Rufus a legszegényebb koldusnál is idegenebbnek érzi magát itt a tetőn, a zajongó forogtatag fölött. Azt hiszi, szerelme miatt, amit semmi nem tud csillapítani. De nem! Szerelme is beteg gyökerű. Ő nem feleséget akar venni magának, a törvény szerint, hanem a szépséget akarja, a megfoghatatlant a megfoghatóban. És ami itt van, ami körülötte és alatta, az olyan

zűrzavaros és durva, annyira kedve ellenére való. Ráchel, a lány, aki a szomszédos tetőn anyja és nővérei körében néha megjelenik, Ráchel teste nyúlánk és mégis gömbölyű. A nyúlánkság, a felfelé törekvés és a gömbölyűség, az önmagába való visszahajlás ellentéte teremti tökéletes formává, s ez kergeti Rufust, mintha a lányban is azt a tökéletességet élvezné szemével, amit a kezével, kicsi vésővel, kalapáccsal alakít, ha az ezüstmű-rézből könnyű csipkét ver. Vagy így nézi, az ellentéteknek ezt a játékát szeretné látni a saját testében is, ha nem fedí ruha, habár e bűne szülei előtt nem titok, az anyja gyakran meglesi, és amit lát, nehezen találva rá szavakat, elmondja Simonnak. Az arányok! Jeruzsálemben mindent törvény igazgat, és a törvény másfajta arány; az ész uralma az érzékek fölött, és nem a hité! és az ész az érzékek nélkül aránytalan! A törvényben a logika tartja az arányt, s minden, ami a törvény logikájából kihull, piszok és hulladék! Ami formába kíváncsozó érzék, az tiszteletlen törvényszegés! A báránynak, amit naplemente után, de sötétedés előtt kell levágni, egyévesnek kell lennie és csak hím lehet; aznap este mindenütt a menekülés emlékének szentelt sietős, élvezet nélküli evés; a bárány vérének megenni nem szabad, bűn! csontját nem törheted! az a családtag, aki nem vesz a páskavacsorából, bárány helyett és édes kásába mártott keserű fű helyett: halált egyen! Mert bűnözött. Bűn! Másnap reggel Rufus ismét felveheti azt a ruhát. Ma van Nisan tizenötödike. Az a nap. A Páska második napján minden férfi, aki saját földjéről arat, vigyen zsenge kévét a templomi áldozatra! Rufus viszi a sarlót, Alexander hozza a kévét, és előttük lépked az apjuk, aki náluknál jóval alacsonyabb. Földjük kívül a városon van, túl az Északi-kapun. Onnan tartanak most visszafelé. Simon hallgat, fiai sem beszélnek. A kopár sziklatetőről, amit ez okból Golgotának neveznek, meredeken ereszkedik az út. A Khedron völgyén túl fénypárában reszket az Olajfák hegye. Akkor sem szólnak, csak mennek tovább, amikor észreveszik, hogy ott lenn, a kapu körül, történik valami. A délelőtt túlhevített fénye masszává olvasztja a főkapun kiömlő testeket; fölfelé áramlik a tömeg, a kapu sötét szája a fénybe löki, porfelhőbe oldja emberhullámaikat. Katonák páncélja, dárdák hegye csillan. Simon megáll, s megállnak a fiúk. Még messze vannak, de védtelenek. Simon mozdulatot tesz, az út szélére húzódva várnak, mozdulatlanul. Simon Rufusra pillant. Arra gondol, ezen az úton hajtották fogságra az őseket. Simon nem szereti ezt a fiát, még híresen csúnya lányait is jobban, de szeretne Rufus sorsán könnyíteni. Ilyen szépnek lenni értelmetlen és nehéz. A titkos híradások rémülettel töltik el. Amikor megszületett – a második is fiú! – Simon nevetett, úgy örült; fiú volt, hosszú, vörös haj borította a fejét. Ezért nevezték a nevét Rufusnak, ami annyit tesz: veresfejű. De Rufus haja, mintha a neve ellen is tiltakozna, megfeketedett. Ez az az út! – mondja Simon nevelői szándékoktól hajtva. – Ezen az úton hajtották őseinket fogságra a babiloniak. Csak azért mondom, Rufus, hogy tudd! A szabadság kényes dolog. Ezeket a napokat, mint a mai is, megszentelte az Úr, áldott legyen a neve, s aki törvénytisztelő, az ilyen napokon tekintetét a múltra és nem a saját testére veti. Azért mondom, hogy emlékezzetek! Ez az út őrzi a visszatérők lépteit! Szabadságban a test önnön múltjáról szívesen megfeledkezik. Még nem látni, miféle népség özönlik, kaptat a meredek úton fölfelé. A tiszta levegőben még a mezei pacsirták hangja szól, de jól hallani már a mordulást, ami a végenincs tömeget feléjük löki. Mintha a föld morajlana, s jönnek közelebb. Ott állnak, várnak mozdulatlanul. Egyik sem szól. Gyerekek loholnak elől. Meztelen suhancok. Lihegnek fölfelé. Simont és két fiát beszippantja a kiáltozás; egy furcsa eszelős madárként szökdécsel, repked, rikolt; talpak csattogása. Fölfelé görög a porfelhő, tömeget lök magában. Gyorsabban! Gyerünk! Katonák gyűrűjében három lemeztelenített liheg; a félrecsúszott kötő már nem takarja ágyékukat; testükön csíkot vág a veríték, vesszőzés nyomát; vállukon vonszolva keresztfaikat; a vállukon vér szivárog; a felhorzsolódott hús kicsillog; a keresztfák hegyesre faragott vége csikorog, ugrál a köveken;

egymásnak ütődnek; saruk csettegetése. Nem bírom! Gyerünk! Ordítva lökik, taszítják előre az élt; mindenki mindent látni akar, és a katonák is tehetetlenek, s talán még élvezik is a kavardást, amit most nem kell csillapítaniok. Simon Rufusra néz, s mint mindig, ha szól hozzá, hangja oktató. Bűnösök! – mondja halkán és megismétli – Bűnösök! A vezénylő tiszt hiába tornázik reggelente; egész napja élvezet, s most fullad, liheg. Őt, aki itt vezényelni hivatott, őt is lökik ezek a mocskosok. Honnan tudod, apám? – kérdezi Rufus, akit sért az apai hang. – Honnan tudod? Ott voltál talán, amikor a bűnt elkövették? Simon szemét elfelhőzi a düh. A szép száj élesen szemtelen, s amit mond, még mosollyal tetézi. Amint Simont megpillantja a tiszt, egy pillanatra összenéznek, mindketten dühödtek. A tiszt levegőt présel magába, amennyit tud, és már Simon is éppen üvölténi készül, amikor a tiszt átüvölti a csoszogást: Megáll! Simon arcába, a düh felhőibe belecsillan a csúcsos sisak és egy lucskos, undorítóan csupasz római arc mered. Simon védekezően és gögösen a melle elé emeli a kezét. Mintha azt mondaná, mi dolgom veletek? A tiszt még nem tudja, mit akar. Simon érzi a testből párolgó kellemetlen szagot. Békesség! – mondja a tiszt vigyorogva, de Simon nem viszonozza, ami nagy illetlenség, hiszen érzi a szóból, hogy a római jól megtanult arámiul. A kusza zsvaj visszahull; a tömeg csendje fenyegetően kivár, ha megálltak, akkor most valaminek történnie kellene. Tudod, ki megy itt? Tudod, kit viszünk? – kérdezi a tiszt és mosolyog, örül, hogy végre lélegzethez jutott. – Ha nem tudnád, akkor megmondanám. A királyodat! Egy elfüggönyözött hordszéket négy fekete visz, amit most letesznek, s recseg. Simon azt hiszi, a kérdés és a kijelentés a hordszékben ülőre vonatkozik. De a hordszék függönye olcsó fátyolszövet. A zsidók királya, ott! Mint a szeretkező galamb, az eszelős felrikolt. A római ordít, mert érzi a helyeslő morgást, ami majd rögtön elszabadul. Az út széléről nézed, hogy királyod a keresztjét viszi? Simon nem érti, hátrébb lépne, de a tömeg lökődik, mindenki mindent látni akar, s ő már nem látja a két fiát; bekerítve. Én azt mondom, tiszteletreméltó zsidó, vigyed te a keresztjét, hiszen neked királyod! Én ezen a véleményen vagyok. A válasz fület sértő, illetlen röhej. Csak azok nem mernek röhögni, akik Simont ismerik. Vigye? – üvölti a római. A tömeg kórusban válaszol. Simon mintha sikítana, nem viszem. De a tömeg válaszol, ütemre kiált. És meglökik. És újra indul a menet. Egy pillanatra, míg valahová taszítják, lökik, látja a középső meztelen szemét; nem a szemet, csak a pillantás fényét rögzíti; és amikor sötét, forró szobájában imádkozik, s várja a hírt, hogyan vélekedik a történekről a Szanhedrin és rabbi Abjatar, és imádkozik, azt kéri imáiban az Úrtól, hogy világosítsa meg elméjét a történekről felől, akkor a nagy sötétségben, amiben fuldokol, néha felsejlik ennek a pillantásnak a fénye, de nem érti a fényt; Simon nem érti, sötétsége a fényt nem tudja befogadni, pedig a fény a sötétségben világít; abba kéne kapaszkodnia, abba a fénybe, de ő nem érti és világosságért imádkozik az Úrhoz, de közben nem veszi észre a fényt, annak a tekintetnek a fényét, amit az Úr elküldött. Istenem, Uram, ha én lettem volna az akkori Simon! Pedig ez volt az utolsó figyelmeztetés. Vedd észre, megváltozott a világ! De Simon, a kohenek fia, az Áron nemzetségéből való, ezt nem értette meg. Nem érezte meg a keresztfa súlyában a figyelmeztetés terhét, csak megaláztatást érzett szegény, s ezért a Törvényhez, rabbi Abjatarhoz futott. Panaszkodik. De mit mondhatott rabbi Abjatar, miközben ébenfarudacsákra akasztotta írástekerseit? Ezért mondom neked, minden súlyban ne csak a súlyt érezd, ne a megaláztatást, mert az Úr terheit megérteni nem tudod! Ne szenvedj! A mocskos állat szenved tebened! A szenvedés súly. A súly pedig figyelmeztetés. Ennek örülni kell! Figyelmeztetés. Minden figyelmeztetés, valamire! Amikor ott, a saalfeldi erdőben, az úton, az a német leköpött, belém rúgott és én ott feküdtem a legnagyobb megaláztatásban: még meghalni sem tudok! akkor én is láttam azt a fényt, sötétségemben világított. Mert újra elküldte az Úr. Azt küldte, amit Simonnak küldött ezerkilencszáztizenegy évvel előbb. Akkor kapcsolt össze az Úr, a saalfeldi lószaros úton

azzal a két régi Simonnal. Mert én megragadtam azt, amit ő elutasított. Megragadtam azt, amit a másik Simon is megragadott, de ezerkilencszáztizenegy évvel előbb. Így egyesült bennem a két Simon. És már tudtam, hogy a sorsom nem a halál, mert akkor haltam meg, amikor születtem, s amikor majd meghalok, az életem következik. Ezért nem várom, de nem is félem a halált. És mit tudhatott erről az én nagyapám? Mit tudhatott a szederfa alatt, a padon? Mit? De vissza! Most már benn vagyunk, a kapun belül! Gyere! Ne nézz! Süllyedj velem. Rufusnál hagytuk el, és Rufus a sarlóval kínlódik előre. Követi, de nem látja az apját. Lökik, taszigálják a hegynek rohanók és a sarlóval vigyázni kell. És akkor a lányt, akinek teste tökéletességét kezével tapintaná, és akkor meglátja Ráchelt, ami nagyon szép név; anyajuh – ennyit jelent. A lábak alatt guruló, csikorgó kövek. Ráchel ijedten szalad, de közben mintha keresne valakit, bizonyára azt, akitől elszakadt; de Rufust pillantja meg. Rufus a feje fölé emeli a sarlót és lökdösődve, lábakra hágva megközelíti a lányt. Szabad kezével megfogja a lány kezét, kezében ezt az érzékeny csontocskákból, sima húsból és forró bőrből összerótt csodát szorítva, cibálja maga után, míg ki nem tépik önmagukat a tömeg erejéből. Az út szélén elengedi az izzadság közösségében felolvadt kezét, de a sarlót – megzavarodott szegény! – még mindig tartja a feje fölött. A csőcselék torlódik, rohan előttük, a végén szaladnak a magányosok; bénák és vakok. Legutolsónak egy leprás marad, s a szabályhoz híven ordítja, miközben rohadt lábán rohan: BÉLPOKLOS VAGYOK! BÉLPOKLOS! Aztán üres az út, fehér a fényben. Morajlás a tető felől. S újra hallani a mezei pacsirtákat, mintha el se hagyták volna közben az éneket. Ők pedig ott állnak. Szép. Ugye szép? Ugye? Persze az én nagyapám erről nem egészen így beszélt. Nem tudhatta azt, amit én már most tudok. Én azonban addig gondolkodtam, míg rájöttem, csak így történhetett. Ebben segítségemre volt a pontos emlékezet. A nagyapám csak annyit mondott, élt Jeruzsálemben egy Simon, akinek két fia volt. Az egyik, kit Rufusnak hívtak, mert születésétől veres fejű, feleségül vette a szépséges Ráchelt, és Rómába ment vele. Abban az időben ugyanis Ráchel nagybácsija Rómában élt. Nagy háza volt és sok kereskedő dolgozott neki. Rómában akkor divatba jöttek a zsidók. Az egyik kereskedő, aki a Páska-ünnepre Jeruzsálembé jött, azt a hírt vitte a nagybácsinak, hogy Rufus, aki most már rokon, csinos ékszereket kalapál, gyűrűket, függőket, karpereceket. A nagybácsi a következő évben, amikor egy másik kereskedő érkezett, így írt nekik: Dicsérettessék az Úr neve, drága testvéreim, akikkel tudathatom a hírt, ha még nem hallottátok volna – amit kétek –, hogy a felhők elvonultak és Rómában most süt a nap. Igaz, a császár – kit saját bűnei immár megölettek –, zsinagógánkba beállította saját szobrait, a márványban is kéjvágó testével megszenteltelenítette a templomot, a bűnei sokaságában ez csak egy! de a rabbik bölcsek! pénteken, titokban, kárpitot vontak a szobrok köré, s így mi, akik itt, Rómában imádjuk az Istent, akit ti ott Jeruzsálemben imádtok, a rabbik bölcsessége folytán kerültük el a halálos bünt. Most már, mondom, süt a nap. A szobrokat kivitték és röpítéssé törték. Bizony nehéz munka volt, három napig is bajmóldtunk, míg sikerült leszedni a fejét. Az új császár, a Claudius nevű, nemcsak a szobrokat töreti, de Istennek legyen hála, alaposan felforgatja a régi rendet is; ami tegnap még igaz volt, nem biztos, hogy holnap igaz; a fejtelenség tökéletes; így történt, hogy nekünk – akiket a régi megalázott hitünk miatt – visszaadja azon jogokat és kiváltságokat, amelyeket Caesar és Augustus idején élveztek ősünk. Gyertek Rómába drága testvéreim! Róma szépre éhes város, s mint hallom, Rufus, akit még nem ismerek, tőled nem idegen az, ami szép. Az oltár vereteit is ki kell javítani és minden római hölgy zsidó ékszereket akar. Az én házam nagy. A gyűrűt, amit küldtetek, becülöm. Én is gyűrűt küldök néktek, bár a kapotthoz képest, tudom, silány vacak. De fogadjátok jelként – miként ősünk –, e gyűrűvel gyermekeimmé tettelek benneteket, ti szegény, drága árvák. Így szólt a levél. Az új városban, Cézareában, amit nagy Heródes épített, hajóra szálltak. Ciprusra ment a hajó. Innen

Kréta szigetére vették az irányt, de a hajót három napig hányta a tenger és a negyedik nap reggelén sziklához vágta Rhodus partjainál. Rufus a hátán vonszolta Ráchelt a partra, akinek közben megjöttek első fájásai. Ott szülte a fiút. Kéfásnak nevezték, ami annyit tesz: kőszikla. Minden értékük a tengerbe veszett. Rufus egy évig dolgozott Rhoduson, s ezen a pénzen hajóztak tovább. Szirakuzáig jutottak, de ott már nem volt mit enniük, a kis Kéfás sírdogált. De sok jámbor zsidó élt ott a gojok között és amikor megtudták, kicsoda-micsoda Ráchel nagybácsija, szívesen adtak pénzt hitellelve. Így a család szerencsésen Rómába érkezett. A nagybácsi persze nem sejtette előre, hogy a cirénei Simon vagyonának harmadát a pámfiliai tenger nyeli el, s még adósságokat is fizethet utánuk. Kis kamrát kaptak a nagy házban, de örültek, mert a kamra az átriumra nyílt, mint a termék, s középen a szökőkút csobogott. Itt szült Ráchel egy lányt, akit Jáhelnek nevezett, azaz vadkecske, aki a kemény sziklákon szabadon szökell. A nagybácsi bizony nevetett a szegény rokonok háta mögött: vadkecskét szült az anyajuh? Vajon ki hágtá meg? Amikor felserdült, Kéfás szép lett, mint egykor apja volt, de szépsége lágy, mint az anyjáié még a szülések előtt. Éjszaka a macedon rabszolgákhoz szökdösött, a színház körül lebzelt, mindenkit utánozni tudott, táncolt és énekelt, végül eltűnt, s azt mondták, színész lett belőle, de bizony nemcsak az. Jáhel is a nevére ütött. Nem tudni hol, s mikor, de egy előkelő családból való ifjú belészeretett. Ennek az úrnak Caius volt a neve, mint igen sok rómainak. De nem a családjára büszke, hanem a nevére. Caius. Hiszen úgy hívnak, ahogy Caius Mariust, akit hétszer választottak konzullá, mert gyermekkorában állítólag olyan sasfészekre lelt, amelyekben hét sasfiók csipogott; és Julius Caesarnak is Caius volt a neve, Caius Julius Caesar, aki rokona volt a nagy Mariusnak, s így bizonyos fokig nekem, habár ismerni nem ismerték egymást, mert egy másik, egy következő nemzedék; de már kamaszkorában példaképnek választotta Mariust, aki mondom, nekem rokonom! Amint ez a mi kis buta Caiusunk is példaképnek választotta a két nagyot, hogy róluk szónokolva ő is megfürdethesse kicsinységét nagyságukban. Itt volt tehát ez a szerelem, az a kölcsönös szenvedély a lusta észjárású Caius és a fűrge elméjű Jáhel között; Caius gazdag, Jáhel szegény, Caius buta, Jáhel okos, Jáhel szorgos, Caius lagymatag. Mintha Caius arra várna, hogy az istenek e névrokonság mián egyik napról a másikra konzullá vagy praetorrá emelik; a fegyverforgatáshoz nem értett, szónoknak szintén csapnivaló, de míg Jáhel pici és vékony, addig Caius hatalmas termet, bár az arca nem olyan erőteljes, mint a másik két Caiusé, kiket reménytelve hordott a szívében, de bambaságához bizonyos jóindulat társult és ábrázata lányosan szőrtelen. Egy szőrös zsidó lányának ez igen vonzó lehet. Hiába Caius a te neved, mondta neki a csípős nyelvű Jáhel, szakálltalan vagy, mint Clodius, s a véred, akárcsak neki, nem a hatalomra, hanem a nőkre hevül, nem kell lebecsülni, ez is hatalom! vagy ha már sok hispániai bort ittál – szegény Jáhel nem tudta még mit jelent az ő száján ez a szó: Hispánia! –, akkor szép fiúknál keresed örömed, mint az én bátyám, Kéfás, akit ha egy éve nem láttam is, azért nagyon szeretek; inkább Clodiusra ütöttél te, arra a Clodiusra gondolok, mondta a művelt Jáhel, aki lánynak öltözve surrant Caesar hitvesének, Pompeiának a hálótermébe – megtehetted, az is szőrtelen! –, ez akkor történt, amikor az asszonyok Bona Deának ünnepét ülték, aki a görögök szerint nem más, mint Dionüosz anyja, de ne csücsörítsd ilyen illetlenül a szád kedves Caiusom, mondta az okos Jáhel, mert én azért szeretlek, Clodius lelkű, Marius testű Caiusom, én szeretlek, talán éppen ezért. Már egyáltalán nem voltak divatosak a jeruzsálemi ékszerek. Ha néhányszor titkon az övé is lett, Jáhel mégsem lehetett a Caiusé. És már azt is beszéltek, hogy a befogadott zsidó lány nemcsak az előkelő ágyra fekszik, de átokkal fenyegeti Caiust, ha végleg nem lehet az övé, ez pedig csak úgy lehet, ha zsidó hitre tér és ennek jeléül vért iszik egy titkos pince mélyén, ahol ezek összegyűlnek szombaton, hogy egy bizonyos Chrestus vezetésével összeesküvést szöjjenek és

lázadást szítsanak. A nagy zsidóházakat éjjel gyújtották fel és vették körül. Aki a tűzből kifutott, azt lándzsával döfték szíven. Így halt meg a nagybácsi, leszúrva; a nagynéni szintén a lándzsa hegyén végezte életét; hét fiuk a tűzben égett; Rufust és Ráchelt a medence vizébe fújtatták az átrium közepén, ahol a szép szökőkút csobog; és nem kegyelmeztek a rabszolgáknak sem, pedig azok nem is vártak sem megváltóra, se semmire. Nem tudni, hogyan, Jáhel mégis megmenekült. Még annak az éjnek a hajnalán zsidó kereskedő indult Hispániába; az vitte magával. Tíz gyereket szült neki, elhízott és nagyon jó anya lett. A tíz közül hat fiú; a hat fiúnak összesen harminchat fia született. Így mesélte el az unokáknak, amit a nagyapám elmesélt nekem. Így enyészett el a név, amit az ősök viseltek, s fiúról fiúra szállt – Simon, Simeon. Majd később visszatér a név, amikor a szétszakadt család az összeömlő vérben találkozik. Nem kell sok idő. De Jáhel, amikor mesélt, ezt nem tudhatta még. A harminchat fiú továbbvitte Jáhel, Jáhelen keresztül Rufus és Jáhel, Rufuson keresztül az Áron nemzetségből való Simon vérét a világ tájaira. És közben megint eltelt ötszáz év, körülbelül. Akkoriban nehéz idők jártak. Volt egy fiú akkor az unokák leszármazottjai közül, akinek egy lánya született, s mert még jól emlékezett, s a lányka már a bölcsőben olyan szép volt, hogy csodájára jártak, Ráchelnek nevezte, annak a Ráchelnek az emlékére, aki először Rómába jött, s így ősanyának is nevezhető. Ennek nem volt több gyermeke. S hogy ezt az egyet el ne vegyék, színleg felvette a keresztény hitet, csak az volt a baj, hogy a disznóhúst nem bírta megenni. Kihányta. Szorult helyzetében levelet menesztett Szurába, tanácsot kérvén a bölcséktől, mitévők legyenek a szorongatott zsidók, hogyan tartsák meg hitük parancsolatait az üldöztetések ellenére is. Tíz évbe telt, míg megérkezett a válasz. Nem levél, hanem egy kereskedő, aki nem volt kereskedő, hanem híres gáon, s úgy hívták, hogy Samuel ben Joszef. Ráchel közben gyönyörű lány lett, és Samuel, aki a levél írójának a házában kapott szállást, természetesen nyomban belészerezett. Az öszzegyűlt zsidókhoz így beszélt: Emlékezzetek! Enos és társai a bálványimádás bűnébe estek, s ezért az Úr a harmadik égbe vonult vissza. És mit nevezünk bálványimádásnak? Ha az emberek, maguk is az Úr teremtményei, nem a teremtőt imádják, hanem a kiválasztott teremtményeket. Élőket, holtakat. Mintha az Úr beteljesítette volna az átkot és olyan nép közé vitt volna, amelyet nem ismertetek sem ti, sem atyáitok, és ahogy írva van, szolgálni fogsz ott idegen isteneket; fákat és köveket. És a színlelésről? Színlelni valamit annyi, mint hazudni. A Misnából kiolvasható, hogy bűn ez is. Tehát kettős értelemben vétkeztek, s én nem tehetek mást, mint hogy a legszigorúbb feddést alkalmazom és imádkozom értetek. Most pedig, míg vissza nem tér aklába a nyáj, itt maradok. És ott maradt. Ráchel tizenkét gyereket szült neki. De Samuel harminc év múlva újra útnak indult, hogy visszatérjen a szurai főiskolára, aminek egykor, eljövetele előtt, híres tanára volt. A kicsiket magukkal vitték. Két legnagyobb fia, már köztiszteletnek örvendő rabbi mind a kettő, ott, Kordovában maradt. De Szurából vagy bárhonnán, hiába várták a hírt, Ráchelnek, Samuelnek és a kicsiknek örökre nyomuk veszett a világban. Egyszer talán felfedezzük őket, visszatérnek. Ha valaki bekopog hozzád, soha nem tudhatod! Hát ne csodálkozz, ha álmodban ismeretlen nyelveken, arámiul, héberül, görögül, arabul, latinul és a többi, a későbbi idők miatt még sok más nyelven is beszélsz. Ez csak álom, de minden igaz és minden valószínű. Hát ne csodálkozz!”

De a fürdőszobából valami furcsa puffanás. A hal kinn vergődik a kövön. Dobálja magát, a mosdó alatt. A nagymama az arcához emeli a kezét, az ujjai között ömlenek a könnyei. Én egy széken állok. Azon a széken, ahol a nagypapa ült. Nevetni kell, mert látom a tükörben, hogy a

mosdókagylóba pisilek, de közben a fogkefét markolom és a fogkeféből csurog. És a mosdóban csapkod a hal, úszna, de nincs elég hely neki. Cuppogás. Mert ő áll a kádban, szappanozza magát, a szőrökön habzik a szappan és a szappan hangjai, és érzem, valaki figyel. Megfordulhatok? A szemüveges nő figyel, s mellette, azon a széken, ahol én álltam előbb, Frigyes bácsi ül. Nevet. Felugrik és rohan. A sötétben eltűnik, érzem, ott a sötétben én vagyok, engem ölel, s szájamba szorítja a fogkefét és ettől a fogam kitörik. Talán vérzik is. Frigyes bácsi nevet. Vérzik, elvérzem én, kifolyok. Fekszem valahol. A kő hideg. Nem tudom, hogyan kerültem ide. Itt sok minden történik velem, de hiába bármi, mozdulni nem tudok, én csak figyelhetem. Sötét. Ordít valaki. „Ha késsel megvágna az ujjadat, fájna, ugye? Felelj!” „Fájna!” Milyen érdekes. Az én hangom felelt, pedig látom az arcomat: nem nyitotta száját. „Így vágtam én beléd, mint a kés!” Talán a nagypapa ordított. „Fájni fog!” Már tudtam, hol vagyok. A gáztűzhelyen mosófazék. A hagyma feketére pirul. És akkor mégis most történt, hogy a lépcső korlátján lecsúsztam és lezuhantam ide. De hiába várom, nem jöhet, a nagymama benn fekszik a szobában és most már, ha kifolyik a vérem, én is meghalok. Akkor mégis most vágtam meg az ujjamat. De ez a fehér láb nem emberé. Ágy. Mintha a konyhánkban lenne. Onnan elhozták az ágyakat. A fürdőszobában is fekete és fehér kockás a kő. Még ott a hal. De az ablakon a függönyöket szél dagasztja, a nap szépen besüt, a szél lebegteti a vérfoltokat. Tíz fehér. Emeletes ágyak, fehér falak. Itt senki nincs. Akkor húszan laktunk, ha nem hiányozna; mindig egy a betegszobán. Csak fekete kockára lépjek! Várni kell. Valaki jön és akkor majd én is elmegyek. Csak fekete kockákon, sétálni az ágyak előtt, fehér kockára nem szabad! De akkor mégsem itt vagyok, mert ez a nő nem volt még ott, s nem tudom, miért került ide; ha ő fölém hajlik, akkor én fekszem. Fekszem valahol. A szája mozog. Fekete és fehér kockák fölött. Mintha egy puha fehérben feküdnék, a közepén, de mégis a hideg kövön, és ez a nő mondana valamit; azt látom, hogy a szája mozog! de nem hallanám. A nagymama, ő hozza a bilit, mert nekem kell pisilnem. Mégis a nagypapa fekszik az ágyban, nem én. De hogyan kerültek az ágyak oda? Ki tette ezt? Mindig ugyanúgy feküdt. Nem veszi észre, a szemébe száll az a légy. El kell hajtani! Néz, mert nem lehet lecsukni a szemét. A nagymama fekete kendővel takarja el a tükröt is. Nem tudom, hol jönnek be a legyek. A nagymama fekete kendőt lobogtat, behúzza a zsalugátert, becsukja az ablakot. Mégis bejönnek a legyek. El kell hajtanom. Gyertya serceg a sötétben. Gyertyát gyújtott a nagypapa feje fölött. Hiába járunk ilyen óvatosan, a padló mégis recseg. Akkor mégis itt vagyok? „Én elmegyek, templomba megyek, te maradj vele, míg jön az angyal. Az angyal érte jön, ne félj!” Eltűnik. A nagypapa talpa kilóg a takaró alól. Kinn fúj a szél, hallani, de az előbb még a nap sütött. Frigyes bácsi jön az úton, megáll. A nagypapa fut elé. Az ég sötét. Frigyes bácsi az orrához emel egy rózsát, megszagolja és jön tovább. A nagypapa megáll. Kivágódik az ajtó és a résben a nagymama kiabál: „Isten hozta Frigyes! Maceszt adjak a kávéhoz vagy kalácsot?” De ők megölelik egymást és sír a nagypapa. Frigyes bácsi megkérdezi: „A székleted?” „Már rendben van. Az ember a pincében szarik.” A nagymama a tejeskávéhoz kalácsot adott. A fehér kalácsban duzzadt mazsolák. Frigyes bácsi világoskék szeme. „Mért sírsz? Ha itt vagy kedvesem, ha a karomban érzem a súlyodat, akkor ez azt jelenti, hogy élünk! Még élünk kedvesem!” A nagypapa Frigyes bácsi vállára hajtja a fejét. „Éppen ez!” Fehér abrosz repül. „Ez a legfinomabb damaszt. Még a nagypapa megboldogult édesanyjának a kelengyéből való. Úgy vigyázz! Még csak két alkalommal terítettem vele. Aki beszennyezi!” Három csésze az asztalon, a harmadik nekem. Bécsi porcelán. Akkoriban Mária Terézia volt az uralkodó. Ezüstkanalakat és azt a kristálytálat a tejszínhabnak, azt is tegyük! Ezüstkosárkában a felszeletelt kalács. Két kéz a fehér damasztabroszon, a csészék, ezüstök között. „Mire mondd, hogy éppen ez!” A nagypapa csontos keze magába gyűri Frigyes bácsi párnás kezét. „Éppen ez! Ha te jössz,

mintha valami visszatérne a múltból, illetéktelenül, valami, ami becsap, ami már nem az, ami volt, ami már nem él, mert bennem halott. De visszajön, tehát mozog, mutatja új képeit, pedig az én múltam már úgy megkövesedett, nekem már meghaltál te is! Szerettelek! és azt kérném: ne bántsátok a köveimet! és ha nem jönél soha, akkor olyan lenne nekem, mintha magam is meghaltam volna már, csak nem vettem volna észre, mikor. Ami történik még velem, oly kevés, az nem is az élet, már a halál történései! Nem érzed ezt?” Frigyes bácsi párnás keze maga alá gyűri a nagypapa csontos kezét az asztalon. Nevet. „Kilóg a lábad! Ló! Te buta. Nyögdécselő. Erzelmes zsidó.” A gyertya füstölt, sercegett a nagypapa feje felett; gyöngyök futnak a gyertya oldalán. Egy légy zúg, az orrán ereszkedik és mászik a nagy luk felé; bemászik! Mintha én feküdnék ott a helyén, pedig itt ülök, de ez nem ő! valami fekszik ott, ami rám hasonlít, vagy én vagyok. Csinálni kellene valamit! Felugrani! De valami ideköt. Nem tudok sehová. Itt ülök, vagy fekszem ott, mert lehet, hogy ez az egész valami tévedés, és én nem vettem észre, hogy nekem közben fiam született és unokám; én megöregedtem és meghaltam és most néz az a fiú, aki én vagyok. Vagy csak elálmosodtam, a nagymama azt mondta, maradjak itt, és álmodok és felébredek. Hová mehetek el? A nagypapa mégis a fotelban ül, a vörös bársonyon pihen a keze. De ez nem a nagypapa, ez az én kezem! De a nagypapa hirtelen elrántja a kezét, egy csésze felborul és dühében a nyaka, a szája elfeketedik. „Te ezt nem mondhatod! Neked már meg kellett volna értened, hogy én! én ÉN vagyok!” De Frigyes bácsi lehunyja a szemét és szuszog. „Csak azért mondom, hogy dühöngj, mert ha dühöngsz, érzed, hogy élsz!” A nagypapa nem nevet. „Ez komoly. És hiába röhögsz! Röhejed hiába rejtéd, olyan éles, mint a kés! Ezzel a rejtett röhejjel közlöd, de hiába, te kés! hogy az én egész eszmém, az egész életem tévedés!” Egy szürke árny a gerenda mögé suhan. Örülnek az árnyak. Hang nyöszörög: nagypapa mesélj! nagypapa nem emlékszem semmire! Hallom, ez a hang bennem nyöszörög, és akkor még mindig nem jött a nagymama és akkor ezt mégis álmodtam talán. A test olyan pontosan kirajzolódott a paplanon, s a két kéz összekulcsolva a kék selyem puhaságába süppedt; súly. A legyek a falon, és a homloka és az orra körül. A gyertya lángja, a sercegés. Kinn a szél hangjai és a zsalugáter résein beszűrődő fény és a gyomrom kis kordulásai. Nem kaptam reggelit. Ezt ma elfelejtette a nagymama. Egyszer, amíg ők veszekedtek, én megettem az egész tejszínhabot, de este hánytam. Frigyes bácsi mindig összemorzszáta a szőnyeget. A kalácsot apró darabokra tördelte, és közben hadonászott vele. „Komoly? Nem tudom, kedvesem, hogy létezik-e valami, amiről mi emberek komolyan beszélhetünk. Én bizony nevetek. Rajtad. Nevetek rajtad is! Tévedés? Milyen igazsághoz viszonyíthatod? Tévedés lenne az egész életed? Eszmék? Az eszme csak célhoz irányozható. De ki tudja a célokat? Isten? Te mondod, kedvesem, nem én, hogy tévedés. Eszme és tévedés, cél és igazság – ezek a francia négyes párfjai. Könnyedén lejtik a táncukat. Ha szereted eszmédet, a kétely is legyen a tiéd. Én nem kételkedem, mert eszmém sincsenek, s eszmém azért sincsenek, mert nem látok célokat, s mert célok sincsenek, nem tudom, semmit nem tudok, Istenre bízam magam. Ismered a portugál történetet? Érdekel?” Frigyes bácsi az asztalra fektette a tenyerét és a nagypapa a tenyerébe tette a kezét. „Nem értek a történelemhez, de a portugál történetre jól emlékszem.” „Ismerem!” „Maimi Simonra gondolok, aki meghalt, de nem keresztelkedett, de azért kitértek a többi zsidók!” „A történetet ismerem, nekem oldalági rokonom! De mit merészelsz te nekem? Mit beszélsz? Én gyújtottam a máglyatüzet? Én levetkőztem! De ki nem tértem soha! Ez világi máz! Én eljutottam a saját lelkemig. Saját! Csak Istenhez térő lelkemig! És ez a lélek, a saját, az enyém, semmilyen nyájba nem sorolható!” „Hallgass! Mondom tovább!” „Ne fáradj vele, jól ismerem!” „A végét, a végét nem ismered!” „Minek a végét? Vége nincs!” – a nagypapa ordított. Frigyes bácsi ordított. De nem engedték, húzkodták, gyömöszölték egymás kezét a csészek és ezüstök között az asztalon. Frigyes bácsi a

kalácsot a kávéba nyomta és amikor a kalács már beszívta a kávé, akkor ette meg. A gyertya mellett, a bögrében ott volt a nagypapa foga. A nagymama azt mondta, elteesszük, mert minden emlék, ami a nagypapától maradt. Frigyes bácsi kis golyókat is gyúrt a kalácsból és meghajigálta a nagypapát. Nevetgéltek, és a nagymama azt mondta, ő azért nem jön be kávézni velünk, mert ezt nem bírja ki. Mint a hülyék! „Ruhe! Ezt nem tudhatod! Az ötszáz éve kitért zsidók Oportóban, az elmúlt év tavaszán zsinagógát emeltek a zsidók istenének és visszatértek az ötszáz éve kitért zsidók!” – Frigyes bácsi ordított. A nagypapa is ordított. „És ötszáz év múltán, ötszáz év múlva mi lesz, azt tudod? Ötszáz év! Nincs idő! ez a tévedés, idő nincs! csak én, én, én vagyok! Csak én vagyok, az aktuális jelenvaló! Én!” Frigyes bácsi nézte a nagypapát, elengedte a nagypapa kezét, megtörölte a homlokát és szuszogott: „Jóbot és azt a hosszas vitát, de Jóbot ismered!” A nagypapa a fehér abroszra fektette a tenyerét és Frigyes bácsi a tenyerébe tette a kezét. „Jóbot? Értem. Te kés!” És a nagypapa az asztal fölé hajolt és megcsókolta Frigyes bácsi kezét. Aztán csak ültek és sírtak. A nagypapa nyögött, Frigyes bácsi szipogott, de nevetni akart. „Te mégis, hiába tiltakozol, te kiválasztott vagy, kedvesem. Te kiválasztottad magad. Magad, a magad elméjével. Magad. Én pedig belesimultam abba, ami nékem más elmék által adatott. És abba öltöztem, amiből te kivetkőztetted magad. Kedvesem! Én talpig begombolva ülök, s te itt ülsz pőrén, velem. Így ülünk ketten a világ tetején. Két vén hülyék! És végső soron mindkettő eszme csak. Csak eszme, ami nemtudás. És végső soron a nemtudásban testvérek vagyunk.” Frigyes bácsi olyan magas volt, mint a nagypapa, de kövér. Amikor a nagypapa meghalt, nem jöhetett, mert már ő sem élt, de a nagymama azt mondta, ezt eddig nem akarták megmondani nekem. Nem tudom, az órával mi lett. Biztosan akkor halt meg, amikor a halat ettük és csöngött a telefon. Pénteken. A kövér embereknek külön koporsót kell csinálni, mondta a nagymama. A nagy hasán még egy kis duzzanat. Az volt az óra a mellénye zsebében. Ez az óra minden félórán ütött; eljátszott egy kis dallamot. Mintha zenélne a hasa. Amikor megérkezett és a fotelba ült, behúzott a lába közé és a hasára kellett hajtanom a fejem; aztán lekapcsolta a láncot a mellénye gombjáról és az órát átadta nekem. Amíg ők beszélgettek, én feküdtem az ágyon és vártam, mikor zenél az óra. Amikor ütött, lehunytam a szemem, s már játszotta is a dallamot; de hiába örültem, mert a dallamnak vége lett, s megint várhattam, hogy elteljen az az idő. A kávé már megittuk és ők fogták egymás kezét. A nagypapa mesélt. „Nem tudom, elmeséltem-e már neked, hogy amikor jöttem hazafelé, Krakón jöttem át. Nagy tömeg állt egy ház előtt. Megálltam én is, néztem, mit bámulnak ők. A bomba szabályos keresztmetszetet csinált abból a házból, úgyhogy a kettéhasított szobák ép felén, majdnem érintetlenül ott lógtak a képek a falon, a díványon a párnák, kissé porosak, a második emeleten egy éjjeliedény, nem tudom, miért, de éppen az asztal közepén, és megperzselődött csipke az asztalon; a harmadikon egy selyemkárpittal bevont szobában pianínó állt a falnál. A kettészelt lépcsőházban egy férfi ment fölfelé, ezt figyelte a tömeg, s most már ezt figyeltem én. Idős férfi volt; minden emeleten megállt, megpihent, aztán ment tovább. A harmadikon, ott, betette a kulcsot a zárba, kinyitotta az ajtót, és becsukta maga után. Az előszobában felakasztotta a kabátját a fogasra. A szobába ment. Körülnézett, elmosolyodott, ujját végighúzta a széken, láthatta: poros; majd leült a pianínó elé és felnyitotta a hangszer fedelét. Nézte a billentyűket és sokáig gondolkodott. Mi lenn álltunk némán. Azt hiszem, a lengyelek tudták, ki ő. Aztán játszani kezdett, azt hiszem, Chopint. De magának játszott, gyakorolt. Szoktatta a kezét. Ha elvétett egy futamot, újra kezdte, s ettől ugyanaz a dallam mindig más oldaláról mutatkozott. Így még szebb volt az egész. Gyűlt a tömeg, egészen nagyra gyűlt. Sokan sírtak is. Több mint egy órán át tartott a furcsa előadás. Akkor a férfi felállt, megropogtatta a derekát és elindult egy ajtó felé. Az ajtó a mélybe nyílt. S ő magával rántotta az ajtót keretestül, s az ajtókeret az egész megmaradt falat.” Az óra ütött, eljátszotta a

dallamot, Frigyes bácsi felállt és megkérdezte: „Ezt te találtad ki, ugye? Ugye, te találtad ki, felelj!” A nagypapa nem válaszolt. Frigyes bácsi nevetett. „Ezt te találtad ki, tudom! Az élet nem ilyen, tudom! Ugye, te találtad ki, tudom!” Frigyes bácsi nevetett és visszahuppant a fotelba és a fotelnak kitört a lába. Ő a földön ült és nevetett. Amikor elment, a fotelt kitoltuk a szobából a lépcső alá. Majd meg kell javítani. Éjjel kopogtak az ablakon. A selyemcipő, amit abból a szekrényből loptam ki, ott volt az ágy előtt. Gyorsan be kellett dugni valahová. „Nyisd ki, én vagyok!” Az ablakban egy fej katonasapkában: az apám. Nem gyújtok villanyt és akkor csak én leszek veled, mert nem tudja meg a nagymama! Nem találtam a selyemcipőt és feldőlt a szék. Előrenyújtottam a kezem. Ő türelmetlenül topogott az ajtó előtt. A kulcsot azért nem találtam, mert benne volt a zárban. A kulcsot a zárban kell tartani, így a tolvajok nem tudják bedugni az álkulcsaikat. Az apám arca borostás volt és meleg. A ruhája olyan szagú. Ha nem ébred fel a nagymama, én megkeresem a benzint és kimosom a ruhát. „Apa, én kimosom! Megkeresem a benzint és kimosom!” A fürdőszobában felgyújtottuk a villanyt, de el kellett takarnom a szemem, s így nem láthattam őt. A hal a kád alján aludt, de felébredt a fényre. „A nagymama halat kapott!” „Nem kell kimosni, mert reggel már megyek!” A ruháit az én kezembe adta, aztán ott állt meztelenül és én nagyon szerettem, ha meztelen. A nagypapa azt mondta, a törvény értelmében senki ne lássa apjának az ágyékát fedetlenül. Éva azt mondta, hogy az ágyék az a fasz. „Apa, és akkor alhatok veled?” „Hoztam neked valamit, még elfelejtem. Add ide a nadrágomat! És a mosdóba eressz vizet. Addig odatesszük a halat.” Amíg ő nadrágja zsebében kereste, amit nekem hozott, én vizet engedtem a mosdóba, de nem néztem hátra, csak vártam, mi lesz az, amit kapok. Olyan volt, mint a töltény, amit Csider adott, de üres. „Síp. Fújjál bele!” A mosdóban csapkodott a hal, úszott volna, de nem volt elég hely neki. Apám a zuhany alatt állt, lehunyta a szemét, én a széken ültem és néha belefújtam a sípba, hogy lássa örülnök a sípnak. De olyan izgatott voltam, mert itt ülök és ő a kádban áll és szappanozza magát és veled alhatok, mert itt lesz reggelig. Akkor kinyílt az ajtó és a résben a nagymama hunyorgott és kiabált: „Feri! Feri! Te meg mit sípolsz ott éjnek idején?” De nem jött, hanem visszaszaladt. A síp elgurult. Éjjel a nagymama fején nem volt kendő vagy kalap, és amikor hozta a bilit és én azt kiabáltam, hogy viszi a bilit! viszi a bilit! akkor mindig azt akartam kiabálni, hogy jön a kopasz! jön a kopasz! – de ezt nem kiabáltam sosem. A nagymama visszaszaladt és már kendő volt a fején. „Megmossam a hátadat? Térdelj le kisfiam, megmosom a hátadat!” Ő letérdelt a kádban és a nagymama a hátát szappanozta. Ütemre beszélt. „A ruhádat kimosom? Kimosom, gyorsan, benzinben mosom! Éhes vagy? Mit adjak? Jó lesz tojás?” A nagypapa már messziről kiabált és az ajtót egészen kitartha, de ott megállt. „Nagyon vártalak! Baj van! Nagy bajok! Die letzte Woche wurde Frigyes Sohn verhaftet!” Ő kicsúszott nagymama keze alól és felállt. „Nem mosod meg a hajadat? A hajadat ne mossam meg, kisfiam?” „És most mit csináljak apám?” „Te kérdezed? Amikor a barátod!” Ő a zuhany alá állt és behunyta a szemét. A víz suhogott, fénylett a teste, s a lába alatt belebugyogott a lefolyóba a víz. „Ifjúkori butaságok! Ha letartóztatták, biztosan jó oka volt.” A nagypapa kiabált. „Er war doch dein Freund!” Ő kinyitotta a szemét és suttogott és a nagypapa előredőlt, úgy figyelt, hogy a választ a szájáról olvashassa le. „A barátságok is elmúlnak apám, ha kialakul valamiféle szilárd világ. Sajnos. Egyre jobban megcsontosodom.” „De nem rólad van szó most! Az nem lehet, hogy téged semmilyen erkölcs és idő ne kötelezne!” „Papa! Ne kiabálj! Nem látod, hogy most jött haza? Kisfiam! Tojást?” „Azt kell mindig tisztázni apám, hogy hol áll, s akkor erkölcsről is vitázhatunk. Törülközőt!” A nagymama nem tudta, hol mossa le a szappanos kezét és kinyitotta a szekrényt és két ujjá közé csippentve kivette a tiszta törülközőt. „Pártok! Én is mindig csak egy pártot ismerek! De csak röhögj, tudod, hogy sért! Amióta az Isten teremtette a világot, az embernek mégis két pártja létezik. A Káiné és az Ábelé! De persze igazad

van, hiszen csak az egyik pártjára állhatok!” „Ne vitatkozzunk, apám, fáradt vagyok.” „Üldözött és üldöző!” „Kisfiam itt a törülköző!” „Apa! Nem találom a sípomat!” „És ha azt kérdezed, hogy hol állok én, akkor erre csak azt felelhetem, hogy itt. A fürdőszobában, itt vagyok. Vad vagyok és nem vadász!” „Kisfiam, a törülköző!” Apám nevetett és kilépett a kádból és elvette a törülközőt. A síp biztosan a kád alá gurult. „Ne haragudjon, apám, de ez olyan patetikusan szép, hogy hányni kell!” A mosdóban csapkodott a hal. Törülközött. Nem zárta el senki, a zuhany rózsájából ömlött a víz és a vizet hangosan nyelte a lefolyó. Ő elől ment, dereka köré tekerte a törülközőt. A nagymama szaladt utána és a nagypapa is igyekezett. Innen a fürdőszobából láttam a szobát, ahová belépnem oly ritkán szabad. Ha a nagymama takarított, bejöttem vele. Vagy délután, ha mindenki aludt. A legszebb szoba. Szőnyeg nincs, minden lépés recseg; és teljesen üres, fehér falak. Az ablakon függönyök sincsenek, nem kell, mert a nap nem süt ide; kinn hatalmas három fenyő; és a fenyők sötét árnyai mozognak benne a falakon. Itt nem oszon senki a hátam mögött, nyugodt vagyok. A nagy ágyon puha, zöld takaró. Lefeküdni, s elképzelni, hogy mellettem itt van ő. Az ablak előtt hosszú asztal, szép hajlított lábakon, és a karosszék párnáin éppen olyan a huzat, zöld és puha. Az asztal lapja üres, s csak egy fiókja van, de mindig zárva, mert ott vannak a legfontosabb iratok. A Nyina Potapovát is innen loptam el, egyszer vasárnap délelőtt. Csider a padláson hiába keresi; ami titkos, az itt található, de ezt én nem árulhatom el neki. És a szobában semmi más. Ha felgyújtjuk a csillárt, mégis tompán ragyog az egész. A nagypapa megint mondott valamit, s ő a szoba közepén, a csillár fényében megállt. Letépte derekáról a törülközőt. Milyen nagy, milyen szőrös, milyen meztelen. Az ágyon a puha, zöld takarónak olyan szaga volt, mint akkor, amikor a vállába fúrtam a fejem; a takaró közepén folt vagy kopás, nem tudom. A nagymama tiszta pizsamát nyújt neki. Ha elmegy, a nagymama mos, vasal, bármikor érkezik, tiszta holmija legyen. Ha elmegy, a nagymamával várjuk a levelet vagy a táviratot. De a postás nem jön be, a kapuban kiabál, mert fél a kutyától. Pedig a kutyám nem harap. Ha kivicsorítja a fogát, akkor mosolyog, de mindenki fél, mert azt hiszik, hogy harapni akar. Egyszer, vasárnap délelőtt. A nagymama nem vihetett misére engem is, mert szombaton ő megérkezett. Vasárnap délelőtt az előszobába a nap besütött. A tükörben nézte magát. „Már öszülök. Vegyél ki onnan kalapácsot, szeget; levélszekrényt csinálunk. Még nem tudom, miből.” A lépcső alatt, a rossz holmik és a bőröndök között kutattunk alkalmas deszka után. Egy régi fiókot talált. Abból csináltuk a levélszekrényt. Olyan lett, mint egy kicsi ház. Volt ajtaja, ablaka; ferde tetővel, hogy lecsorogjon, ha esik az eső. Azután a postás már nem kiabált. Abba dobta a levelet. Amikor megdőglött, vicsorított a kutya. Szerettem volna a száját a helyére húzni, rendesen, de nem lehetett. A postás mégse jött be már. Hiába álltam az ablaknál délelőtt, hiába vártam, mikor jön levél vagy távirat. Mindig váratlanul. A szekrényes szoba sötét és meleg. Futottam a világos szoba felé, mert hirtelen látni akartam a szemét. „Hogyan beszéljek, Istenem? Mint az imában, kérném, hogy add Te a szájamba szavad!” Ha megengedte, hogy mellé feküdjek, s a villant még nem oltotta el, mindig néztem a szemét, mert nem értettem, mitől lett ilyen kék; mitől lehet? „Jaj, vedd fél a pizsamát, megfázol így kisfiam!” Akkor, vasárnap reggel bebújtam mellé az ágyba is. Meztelenül feküdt. Szerettem volna én is levetni a pizsamám, de nem mertem, nem tudom, miért. Úgy jobban érezhettem volna őt. A vállába fúrtam a fejem, érezhettem a takaró szagát, és a testére szorítottam a testemet. De ő gyorsan eltolt magától és suttogott. „Menj el innen! Menj! Menj vissza az ágyadba, menj! Menj el innen! Menj!” Csak a pizsamanadrágot vette el a nagymamától és a karosszékbe dobta a nedves törülközőt, de a padlóra esett. „De néma vagy!” „Kezdjük, kezdjük előlről, apám?” „Iszonyatosan rettegek! Tudom a sorsodat!” Ő szétbontotta a szépen levasalt pizsamanadrágot és mintha magához mérné, eltakarta az alsótestét vele; sokáig gondolkodott, elnevette magát, az üres nadrágszárat

meglobogtatta a nagypapa előtt. „Ugyan, apám! Ne haragudjon, nem tudom megtartóztatni magam. Nevetek. Mit tud maga? Ugyan, hol áll már maga, apám? Én azt hiszem, maga már nincs sehol!” „Még élek! Ha nem vetted volna észre, még élek! S amíg él az ember, a kimondott szavak, a kimondott gondolat, ha tenni nem tud semmit is, terjed, hat, és ezt meg nem akadályozhatod! Nem látod? Hiába mosod magad! Véres! Mit csinálsz Isten ítélőszéke előtt? Fiam!” „Istenről ne beszéljen nekem!” „Hogyan támasztott belőlem Isten ilyen ördögöt?” „Elég! Unom!” „Unod?” „A biblikus átkait! Unom.” „Unod? Most én nevessek? Haha! Félsz! Rettegsz a mélységtől, amit szavaimmal előtted nyitok! Félsz, remegsz! Attól, hogy ha múltad nem igazol s a múlt, a te múltad is én vagyok! akkor mégis véres maradsz és a mélybe zuhansz, a mélybe, amit látni én nyitok!” „Elég! Nem érti? Elég!” „Kisfiam! Papa! Kisfiam! Tojás?” „Ha nem venném figyelembe, hogy Ön, akihez soha egyetlen percre nem volt közöm, akiből igaz! kicsikartam a pénzt, de szerencsére soha nem magamnak és mert tudtam, ha jól tesz, és ez volt az életében az egyetlen használható, a pénze, amit arra a célra adott, hogy most megfojtsam vele, nem érti? mi nem viszonzunk! annyit kapott érte, hogy boldogan csodálhatta önmagát! hiszen az önzetlenséget hírből sem ismeri, minden mozdulata képmutató hazugság, mindig a szüzességét óvta, mert gyáva, mindig gyáva volt! Mindig utáltam a képtelen szóvirágait! Mocskos vágyai szellemmé szublimálva! S nem vette észre, hogy nem élt? Ön nem élt! Érti! Volt, de nem élt! Ha nem venném figyelembe, hogy sajnós Ön az apám, akkor most egy gyilkos szokása szerint szájon vágnám és gondoskodnék, hogy gondolatai, amelyek egyébként szart se érnek! ne terjedhessenek sehová, még az én fülemben se!” „Ocsmány! Vagy ilyen bűnös, ilyen bűnös vagyok, istenem? Letartóztat a fiam? Itt vagyok!” „Vigye innen a kezét! Nekem maga mártír se lehet! Undorodom! Érti? Széttépem, mint ezt a rongyot, így! Takarodjon a szobámból, érti?” Én fogtam az ajtót. A nagypapa széttárta a karját. Ő kettéhasította a pizsamát. De a fürdőszobából valami furcsa puffanás. A hal kinn vergődött a kövön, a mosdó alatt. Fogtam a halat, de csúszott, nem engedte magát. Magamhoz szorítottam a halat. És visszatettem a kádba, és vizet engedtem neki. A nagymama sírt és a konyhába rohant. Nyálkás lett a pizsamám. Ő az ajtókat becsapta és kulccsal magára zárta mindegyiket. Amikor megtelt a kád, úszni kezdett a hal. Csend volt. A nagypapa itt mesélte a halszagú lány történetét. Amikor a nagymama a közértbe ment, a nagypapa a padláson mesélte az ősoket. A nagymama akkor hozta a halat. „Úgy mesélem, ahogy az én nagyapám mesélte Szernyén, a szederfa alatt a padon.” A nagypapa azon a széken ült, ahol én ültem, amikor az apám szappanozta magát és a mosdóban csapkodott a hal. De most suttozott. „Ne nézz! Én már nem vagyok!” Néztem a fekete-fehér kockás követ. A tetőn az ablak hálós üvegből. Nem tudtam elképzelni, a dróthálót hogyan nyomták az üvegbe bele. Néztem. Ott zuhan a fény, ferdén zuhan. Most! Most! Most zuhan! Jó lett volna látni azt a pillanatot, amikor elkezdődik a fény. Vagy amikor vége van. „Ne nézz! Csak figyelj! Vége nincs, majd benned folytatódik és te tovább mondhatod. Ha tudod. Mondom tovább, még mindig úgy, tovább, ahogy a nagyapám mondotta nekem. Mintha az csúszott volna ki a számon, vigyázz a szádra! hogy Samuel ben Jozsef két nagyobbik fia Kordovában maradt. Így mondtam?” „Így!” „Így feleltem akkor én is, és eképpen folytatta a szernyei nagyapám: akkor rosszul mondtam, mert így tervezték, de nem így történt. És hazudni nem akarok. Ebben a történetben mellékesek a szereplők tervei, képzelgése. Csak a tényekhez ragaszkodhatunk. A tények pedig úgy illeszkednek egymáshoz e finom szerkezetben, mint a fogaskerekek: egyik mozgatja a másikat; a hazugságnak egyetlen kis porszeme elegendő, és csikorog és megáll az egész! Ó, nem! Nem a történelem! A történelem fogaskerekeinek illeszkedései titokzatosan tökéletesek; porszem nem kerülhet közé, mert a szerkezetet üvegharang fedi, mint a sajtokat. Csak a mi elbeszélésünk lehet hanyag, ha nem vagyunk kellő mértékben óvatosak. Az óvatosság ebben az esetben ragaszkodást

jelent. Zu den Tatsachen. Tehát helyesbíték: a Guadalquivir völgyében, számarháton utazott a család. Le a tengerig.

Cádizban eladták a fölösleges szamarakat. Csak az a kettő maradt, az egyi Rubené, közönséges szürke csacsi, a másik Júdáé, de ez nem akármilyen, hanem fehér. A parton állt a két fiú. Amikor a kellemes szél a láthatáron túlvitte a hajót, elindultak volna visszafelé, de Júda testének terhe alatt minduntalan összeroskadt a szép fehér szamár. Ruben megvizsgálta az állatot. Úgy elnehezedett a szívem! Azt hiszem, a búcsú terhét nem bírja a szamár! Júda így siránkozott. Bolond! felelte erre Ruben, ki tárgyszerűségéről neves. Ez a szamár beteg. Eladjuk. A bőréért még kaphatunk is valamicske pénzt. És hozzátesszünk, és veszünk helyette másikat. Júda, aki inkább érzékeny lelkű, mint okos, így válaszolt: Már hogyan adhatnánk el a bőrét, amikor él? Hogyan? És ha bolond vagyok, akkor menjél egyedül! Én orvoshoz megyek! Ruben felnevetett: Minek mennél orvoshoz? Te vagy a beteg szamár? Júda már kiabált: A szamarat viszem! De Ruben tovább incselkedett: Magadat? Szamárnak orvost? Az orvos nem szamár! Júda erre futni kezdett, rángatva maga után a beteget és így kiáltozott: Csak menj, menj egyedül! Elboldogulok magam! Nem megyek veled! Ruben felült a szamarára és az ellenkező irányban elkocogott, de még visszakiabált: Te olyan ostoba vagy, mint a szamarad! Szamárkirály! Így tért vissza Ruben Kordovába. De így maradt Cádizban Júda, a beteg szamár miatt. Egy fiú vezette. Átballagtak a városon; elől a fiú, utána a szamár; Júda nézelődve mögöttük ballagott. Elhagyták az utolsó házakat, amikor a kisfiú megállt. Ott! Az! Az a ház! Ösvényen lehetett megközelíteni. Az ösvény szélén olajfák és sok vadvirág. Szakállas öreg állt a ház előtt. Amikor megtudta, hogy a szamár gazdája Samuel ben Joszef fia, meghajolt és hosszan hallgatott. Nem tudom – mondta később –, de remélem, hogy a szamár meggyógyításához az én tudományom is elég. Apád tudományát ösmerem, forrón tisztetem. Az ő tudománya a határtalanban kutat. Én csak a határos testben együgyű megoldásokat. Azon leszek! De ha nem csal a szemem, lélekben te sem vagy nála alábbvaló, s ezért örülnék, ha megtisztelnéd házamat, míg a szamarad beteg. Júda lábát az öreg lánya, egy halvány arcú szépség mosta meg. S az a ház! Még nem látott olyat! Állatokkal tele! Minden állat a maga neme szerint, amit Noé a bárkájába fogadott, s szétengedett. Számukat el nem mondhatom! Az egyik szobában majmok kergetőztek; a sarokban egy nagy vadmacska lustálkodott. Fölöttük rikácsolva ringtak hosszú rudakon piros, sárga, kék madarak, és az erdő összes madarai repkedtek körös-körül; harkály, cinke, rigó, szarka, bagoly és mezei verebek, számtalan! nyaktekercs és örvös légykapó és kalitkában harminc gerle és harminc galamb; és vörös fejű gébics és poszáta és csíz és karvaly és zsezsék. A második szobában, külön lakásban lakott a krokodil és a kobra megint külön; ez most szépen összetekeredve szundikált, egy sündiszó nyalta a fejét; de volt itt még zöld hasú gyík és kemény hátú szarvasbogár, légy, poloska, bolha, tetű és számtalan százlábúak. És a harmadik szobában laktak a kutyák, kicsik és nagyok, hat őz és hét szarvasgida, három zerge és patájuknál futkározott egy menyét; valamint néhány bojtos farkú görény és a mókusok. És medencéjükben, a negyedik szobában, úszkáltak a halak, a rája, ez a rémisztő fekete lepény, a csinos tengeri csillag és a ponty, a keszeg, a süllő, a pizstráng, a domolykó és a fenékjáró küllő és a százkarú polip és a puha medúza, kellemes társaság, mondhatom! s a medence szélén egy gólyapár, vadkacsák és vadlibák, gém és a fehér sirály. Júda ámult. Mintha az a hely lett volna ez, amit mindig keresett. Mintha álomban érkeztem volna ide! Csodában teltek akkor napjaim, bizony. És nyugodt voltam, mert szépen gyógyult a szamár, erősödött. És az ötödik szobában, az állatok fertelmes bűzében, féktelen

zsivajában, az ablak előtt ült a halvány arcú lány. Finom selymekre növényeket hímezett aranyfonálból. Csak növényeket. És sokat tanultam az öregtől is. Megtanultam, hogy a kobra fogában mérge rejtezik, s ez meggyógyítja a lépfenét, és a sündisznó májából, ha megszáritják, megtörik és csillámporral gondosan elkeverik, kitűnő gyógyszer készíthető, ha beteg a szamar. És megtanulta, hogy a papagáj ürüléke fogfájásra jó és a lepényhal dühös váladéka megkönnyíti a tehén ellését, ha fundusát bekenjük vele. Rendetlenség? – ordított az állati ricsajban az öreg. – Isten rendje ez! De Júda a halvány arcú lány mellett is szívesen üldögélt. Felnézett a lány: Azt kérdezted, Júda, miért csinálom naphosszat ezeket a hímezéseket. Én sem tudom. Hiszen, akik viselik, mind meghalnak, és a selyem és az aranyhím a testükkel együtt elrohad! Azt hiszem, a szeleket kéne kihímezni, azt hiszem, s aztán mindenki nézhetné mintáimat, amint köröttünk a levegőégben lelkem sok indája, virága, bimbója fényesen, könnyen szétlebeg! Ilyen szépen beszélt, bizony. Júda feleségül kérte és tőle a növényeket tanulta meg. Később meghalt öregapánk, s mi ott maradtunk ketten az állatok között. Így éltek boldogan. Júda nagy könyvbe írogatta, amit tapasztalt, amit már tudott, és azt is, amit nem tudott, a nagy kérdéseket. Észre sem vette, hogy közben négy lánya született, hiszen az állatok között is elég nagy volt a szaporulat. Mintegy mellékesen, egy beteg bika gazdája elmesélte, hogy Tarik hordái átkeltek a tengeren, s bizony ez nagy veszély lehet. És egy éjjelen Cádiz égett. Rikoltoztak, nyögtek, bőgtek, rikácsoltak az állatok. Csak a krokodil maradt nyugodt, igaz, lustán felnyitotta ő is a fél szemét. Az égő város lángjai kivilágították a ház belsejét és sírtak Júda lányai, pedig ők, itt az állatok között, nem féltek semmitől. Csak az állatárnyak a falakon, attól féltünk nagyon! A vadmacska a tetőre hágva kurrogott. És egy kormos árny megállt nálunk, és a házunkba bekiabált: Akár maradsz, akár futsz te is, külön, külön legyél! Ne keverd bajba a többi szegény zsidót! De miért? – kiáltotta apánk meglepetten. Nem te árultad el Tariknak a vizigótok titkos haditerveit? – lihegte még az ismeretlen és menekült tovább. De anyánk oly nyugodt volt s szobáról szobára járt. Először a gerlek és galambok kalitkáját nyitotta ki, s mondta: repüljete! Aztán az összes erdei és mezei madarak. Elbocsátotta a majmokat, s a majmok bukfencet hánytak a vörös éjszakában. A kígyó kicsúszott az ajtón, nesztelenül tűnt el a szemünk elől. A zerge észak felé futott, és szétpattogtak a szöcskék, szaporán másztak a bogarak; améknak szárnya volt, repült. Csak a krokodil aggályoskodott, de nagymamátok addig piszkálta, míg ő is kicammogott, körülnézett, betájolta magát és elindult a Nílus deltája felé. Amikor már csak a néma halak maradtak ott, dédanya a dédapára nézett: Mehetünk! És felmálházták a fehér szamarat és elindult a család. Ruben bácsihoz, Kordova felé. Persze tudni kell, hogy amikor Cádizban éjjel van, Bagdadban már hajnalodik. És ki gondolhatta volna, hogy ezen a hajnalon indul Bagdadból Saprut, a csavargó, maga sem tudta pontosan, hová. Saprut ifjú ember, hátán viszi minden vagyonát. Saprut két napnak éjjelén nem képes ugyanarra a párnára hajtani a fejét. Ő az, kit mindig úton találsz. Szeme belső tűzben ég, szemhéja homoktól, fénytől gyulladáson vörös és csipás. Honnan jöttél, Saprut, és hová? Nem tudom. Vakon. Az orrom után. Azt hiszem, ez a legbiztosabb irány! De hiába gyalogol mérföldeket, a föld, még nem tudhatta persze: gömbölyű, s ő hiába megy, nem hagyhatja el önmagát, s ezért nincsen hely, ahol meglelné, amit keres. Hat év múlva Kordovába jutott. Nemcsak hálóhelyet kért ott, de megkérte a nagyobbik Júda lány kezét. Ez lett volna az? Két éjen át aludt együtt az ifjú pár. És Saprut a két nappalón mesélt. Saprut meséit egyszer majd külön elmondom neked. Aztán eltűnt innen is. Nem hagyott maga után más nyomot, csak egy csírázó magot. Amikor ez a mag néhány hónap múlva kikel, akkor majd a második körbe lépünk. Mert a történetnek hét köre van. Nekem hatról mesélt a nagyapám, hiszen a hetedik a miénk. Az első a Rufusé, a szépség köre volt, s ennek immár vége, s a vége: a bukás. A szépség végleg elenyészett Saprut csodás meséiben. A második, ami most

következik, az értelem köre, s ebben a körben a mesék bódulatában fogant Chasz dai ibn Saprut, az ősapa. Látod? A kapu már nyitva áll! Ezt mondta Chasz dai, amikor az unokájának mesélt. Mert azt hitte, az értelem biztos utat nyit, ami a boldogsághoz elvezet, mert nem tudta, amit a nagyapám sem tudott, amit csak én tudok, hogy az egymásból nyíló kapuk mögött zárt falak, s a kör nem bomlik ki sehol, hanem mindig visszatér. De mondom tovább, ahogy mondta ő. Chasz dai születéséről mondott valami fontosat. Chasz dai az anya viselősségének a hetedik hónapjában született, s megmaradt. Hét foga volt, hét szál haja, s olyan nagy feje, amikor szülte, az anya belehalt. Hétéves korában Chasz dai hét élő nyelven beszélt. Tizennégyéves korában Chasz dai hét nyelven verset írt. Rózsa – ez a címe annak a versnek, amelyet szájról szájra adtak az ősök, nemzedék nemzedék után, s most hozzád is felér. Így szól a vers:

*büszke bíborával
betelhetetlen
hulló bíbora – vér*

Remélem, durva szép zenéjét érted. Azt hiszem, finom utalással saját születésének halálos kínjáról beszél. Chasz dai azt a könyvet olvasságta legszívesebben, amit a nagyapja az állatokról írt. És huszonegy évesen, teste még szőrtelen, furcsa betegségeikkel már őt keresték a keresztények, a zsidók, vizigótok és arabok. Nagy híre volt. Így került a kalifa udvarába. Figyelj! Mondom: huszonegy, háromszor hét évesen! A hét! Az értelem körében a hetes szám titka megjelent! Ahogy hét föld van, hét ég, úgy az értelem körében minden a hetes szám uralma alatt történik majd velük. De tudni kell, hogy élt akkoriban egy Szanc nevű szép király. Ez a király a kalifának esküdt ellensége volt. Ha valakivel találkozott, megmutatta a hasát, lábának, karjának izmait: Nézd, te ocsmány pondró, hogy én, aki ugyanolyan anyagból vagyok, mégis milyen tökéletes! Bőröm alatt például nincsen egyetlen csöppnyi haj sem! De egyik napról a másikra hízni kezdett az önmagába bolondult dalia-király. Előbb csak hizott disznó, egy mázsá lett. Hiába sürgölődtek körötte neves orvosok, két mázsára puffadt a másik napon, s a hetedik napon már hét mázsát nyomott. Akkor kihirdették mindenütt, azt kérhet tőle, amit akar, aki meggyógyítja – ezt üzeni a hólyaggá fúvódott király. Chasz dai így szólította meg, mielőtt munkához fogott: Nem kérek tőled pénzt, földet, aranyat, várat, vagyont. Kéréssem csak annyi, ha szerencsésen meggyógyítalak, akkor gyere velem Kordovába, s kövesd meg fő ellenségedet, a kalifát, ki nekem jó uram. A hólyagkirály természetesen beleegyezett. És megtörtént a csoda. Pedig nem csoda volt. Chasz dai összetörte egy kígyó fejét; makimajomból kevés vért csapolt, ezt megszárogatta zöldgyíkok hasán, s az egészhez adott némi borsot és más fűszert. A keveréket megette egy galamb. A galamb tojt egy tojást. A tojást megette a király. Két nap alatt két mázsát leadott, s a hetedik napon újra olyan volt a hasa, mint rég, s a szolgálainak megint így csicsergett: Ugye szép, ugye szép vagyok? Ugye, ez a kis selyemkötő igen jól áll az ágyékomon? És boldogan Kordovába ment és megkövette a kalifát; boldogan, hiszen szépségének öngöggjében tetszeleghetett élete során tovább. Így volt Chasz dai egy személyben jó orvos és békeszerző. Hálából a kalifa miniszternek nevezte ki őt, s így lett Chasz dai nagyon gazdag is. S ezért okosnak is mondható. Szabad idejében Chasz dai csillagászattal, költéssel, műfordítással

foglalkozott. Dioszkoridesz növényteni munkáját ajándékba hozta neki a bizánci követ; előbb latinra fordította, majd csiszolt arab nyelvre tette át. Mert akkoriban, ott, arabok voltak a zsidók. És csodás leveleket írt. Ékesszólásának köszönhető, hogy a Fekete-tenger északi partján tanyázó kazár király, olvasván Chasz dai meggyőző érveit, egész népével a zsidó hitre tért. Így lettek a kazárok is zsidók. De Chasz dainak mégis volt egy nagy bánata. Nem született fia. És hét lánya közül a legnagyobb teherbe esett. De nem lehetett tudni, nem és nem! a lány nem árulta el, kitől. Pedig Chasz dai csúnyán elverte a lányt, többször, egymás után. Mintha e szerencsétlen ringyón, verésben tölténé ki születése és egész élete dühét; míg verte, sziszegett. A furcsa az, hogy a lánynak sem volt ellenére a verés. De Dávid csillagában e fénylő gyémánt, miért lett volna életére dühös? – kérdezhetné, ki nem élt egy tűzhelynél vele. Chasz dai életén elméje uralkodott. S az ész, ezt nem tudhatta ő, s nem tudhatta a nagyapám, az élethez kevés. Ha a törvény megengedő parancsa szerint, hetente kétszer feleségével közösült, Chasz dai még akkor sem bízhatta az ösztöneire magát, mert esze az ösztön ütemére így fohász kodott: fiú legyen! legyen fiú! magom légy fiam! add Istenem! Az ész balga bűne: akarát. És az élvezettel megvert lány, ki maga is élvezett, így kiáltozott: amit tettem, higgyed el, nem kéjvágyból tettem, apám! Annál még jobb ez a verés! A te lányod, a tied vagyok! Apám, engem valamilyen, nem tudom, milyen, magas! a legmagasabb értelem vezetett apám! Apám, tudom, ez nem belátható, ehhez még a te elmeéled is kevés! A jövőt te sem ismered! És most elmegyek! És azt hittük, örökre eltűnt a lány. Malagában szülte meg gyermekét, ki nem tudni, honnan, s miért kapta a Samuel ibn Nagdela nevet. Ők azt hitték, meggyilkolta magát a lány. És Chasz dai bánatában egy főiskolát alapított Kordovában, s onnan hirdette a rabbinikus tudományt Mose ben Enoch. De Samuel megszületett, s éppen vele, lám, a lány nem hazudott! vele röppent magasra az értelem körében a család. Elméje, mint a kristály, minden tudást áttör magán, s minden tudást átragyog. Az anya, aki utolsó cselédként szolgált, születése titkát neki sem árulta el, de arra a főiskolára küldte Samuelt tanulni, Kordovába. Samuel és Chasz dai itt találkozott, s az öreg rajongva szerette a fiút. Nem tudta, hogy nagyapa és unoka találkozik. Mégis érezte, mert neki mesélt. Ezért, ha valakivel Isten összehoz, jól vigyázz! udvarias, kedves, nyugodt, de számító legyél, mert nem tudhatod, hogy nem véred-e neked! S ha végül a szívedet is feltárod, ez a legjobb befektetés. Samuel hét nyelven írt, beszélt, olvasott. Meg tudta fejteni a csillagokból a jövő titkait. A rózsa, e furcsa családi növény, amely merev, tüskés szárazon bontja túlfűtött, bársonyos virágait, versírásra ihlette őt is, mint a nagyapát. A vers így szól, idézhetem, mert fennmaradt:

erőtlen szívek virága

rózsa

lángoltasd selymeinket, óh!

Figyeled? Mennyivel kellemesebben hangzik Chasz dai versénél! Mutatós, mégis sekély. Ilyen Samuel élete. Ő az, aki az értelem körében legmagasabbra tör, s ezért ő az, aki már le hull. Egy éjszaka lángokban állt, hamuba enyészett el reggelre Kordova. Samuel Granadába futott. Anyja élt még, itt cselédkedett, lopott, kuporgatott. Még azért halála előtt elmondta Samuelnek, hogy akit mesterének tekint, az a nagyapja volt, de az apja személye teljesen lényegtelen, azt nem

árulta el. Ő csak arra kellett, hogy legyél! Samuel halott anyja pénzéből nyitott egy kis üzletet; de nagyon jó helyen! Néha, amikor körülnézek itt, arra gondolok, hogy tulajdonképpen Samuel boltocskája ez, s én Samuel vagyok, s velem is megtörténhetik, ami vele az időben történni fog. Itt ülök a fűszerek, selymek között, nem idevaló! s az utca túlfelén nyílik a kapu, Habbus király palotájából szolga jön. A szolga, amikor árukkal megpakolva visszatér, Habbus királyhoz így beszél: Király! Lakik itt szemben egy zsidó, aki járatos minden tudományban, esze éles, mint a pengeél, hét nyelven költ, ír, olvas és beszél. A király értem küld, adjam el ezt az ócska kócerájt, mert ő már úgyis régen jó titkárt keres. S én megyek. És a nagyapám a szakállát tépte, úgy nevetett. Nem értettem, miért nevet. Persze aztán rájövök, mondta az én nagyapám is fuldokolva, hogy itt, szemben velem, nem Habbus király, hanem Grünfeld lakik! De így ível Samuel csillaga. Titkár volt előbb, de aztán miniszter. Főiskolát alapított, a könyvtárnak megszerezte a szurai talmudpéldányokat, azokat, amelyeket még a dédapja, a híres Samuel ben Joszef forgatott, amikor ott volt tanár, mielőtt hosszú útra kelt, mielőtt eltűnt a semmiben. És amikor meghalt Habbus király, végrendelete szerint Granadában Samuel lett a vezír. Háromszor hét az huszonegy; ennyi éven át korlátlan úr! Fejedelem – így tisztelik, s azt hitték a szegény, vak zsidók, hogy vele beteljesedett a próféták jóvendölése; elérkezett a zsidó királyság kora! és most a hatalom körébe lépünk! Mikor meghalt, méltóságát fia, József vette át. Könyvek közé préselt penészes virág! Őt már fojtogatta a rengeteg tudás. Azzal szórakoztatta magát és talpnyaló udvarát, hogy készakarva értelmetlen rendeleteket adott. Például ilyet: Minden kék szemű polgár előre köszöntse a fekete szeműt, oly módon, hogy terpeszbe áll, és a fenekét mutatja neki! Vagy ilyet: Minden paraszt és parasztnő kóstolja meg a földet, mielőtt magot vet bele és ha az ízetlennek találhatik, sózza meg! De Józsefnek még ez sem volt elég. Ha könyvei között már fáradtnak érezte magát, meztelenre vetkezett, mert azt mondta, másként nem látja, nem hiszi, nem érzi, hogy teste van; s ha ő meztelen, akkor szóljon a kisharang, a palotában mindenki más is járjon így, ruhátlanul. Hölgyek és urak! Szolgák és katonák! Szabók és kérelmezők! Képzeltető! És hétvényi uralkodás után, egy szeles éjjelen, keresztény időszámítás szerint 1066. december harmincadikán dühödt mórok rohanták meg a palotát. Granada égett. Egy folyosón menekült József, de elérték, s miközben a függönyöket, miként a lángokat, csattogtatta a száraz szél, némán megölték Józsefet. A menekülők vitték magukkal két gyermekét. S ezzel az Úr rendelése szerint a gyermekekben elkezdődik a szenvedés köre. Ikrek voltak, lány és fiú, és rettenetesen csúnyák. Testük lötytyedt és kövér, arcuk olyan, mint két sült alma, ami a tűzhely alá gurult, s már penészedik. Hatévi vándorlás után Rouenba értek, s itt magukhoz vette őket egy jámbor és öreg, vak zsidó. Mikor néztél tükörbe utoljára, Sárka? Talán tíz éve már, még a palotában, véletlenül. És te, Simon? Ma megláttam magam, véletlenül, amikor a tóban horgásztam halat. Borzalmas vagyok. S miért vagy te szép? Mert szeretsz, Simonka! S mert én szeretlek tégedet, nem vagy borzalmas nekem, sőt ellenkezőleg! Biztosan a Mindenható rendelte úgy; a vak tekintet előtt ne kelljen bujkálniok. Koldulásból éltek, templomok lépcsőin üldögéltek, s nekik mindenki adott, mert olyan fertelmesek voltak, hogy láttukra az egészségesek szívét hideg rémület lepte meg. Ha magukra maradtak, ölelték, csipkedték, karmolták egymást vadul, telhetetlenül. Mintha a két szörnyeteg, ne feledd! ezek is őseid! egy testté akarná olvasztani magát! A beteg testeket egészségesen vezették az ösztönök. A lány a fiútól teherbe esett. Szeretkezni lehetett némán, szülni is; de felsírt az újszülött és ezt meghallotta a vak. Összeszaladtak a koldus házába a zsidók. Az ikreket a házból kiverték, az újszülött ott maradt. Még el sem hagyhatták Rouent, amikor a falak alatt a szörnyű anyát megváltotta a láz, és a férj, ki saját vérenek férje volt, egy fára felkötötte magát. Benjámin, ezt a nevet kapta az újszülött, s körülmetélték ugyan, de hogy lány-e vagy fiú, mégsem lehetett pontosan eldönteni; és púpos volt

és amikor felserdült, szőrtelen. És magamaga sem tudta nemét. Képessége volt magát ölelni, ha magára maradt, s kielégítvén vágyait, szerelmesen csókolta saját kezét, ekképpen ujjongva magában: Hiszen én különb vagyok! Hiszen bennem együtt van az, ami bennük külön-külön! S félálomban így ábrándozott: Micsoda öröm lenne, ha megszülném saját magamból támadt saját gyermekem! S vele, ha Isten nem segít, ha oly borzalmas áron nem segít, már akkor véget ért volna az egész, és akkor a dédapám nem mondhatta volna el Sátoraljaújhelyen, és a nagyapám Szernyén a szederfa alatt nekem, s nem mondhatnám én sem itt neked. Már sötétedett. Az a pillanat, amikor a szürkület, homály még nem adja meg magát az éjszakának, még hosszan kivár. Az utcáról behallatszanak a bivalyok tompa dobbanásai. Párát legelnek a közeli erdők, s e párában tűnnek el a közeli hegyek. Szép volt. Komoly. Benjámint hajnalban idították útnak Worms felé. Levelet vitt, városokat, falvakat elkerülve, éhezve, fák alatt hálva több hónapig.” Mégis megnéztem a nagyapát. Lehunyta a szemét s olyan halkán mondta a történetet, hogy azt hiszem, nem hallhatta maga sem. Nem tudtam, mi pattog úgy, míg mesél, de rájöttem, miközben mesélte Benjámint, hogy a tetőn a cserép, mert felforrósodott, s most lehül. „Jöhiél, Istennek, a mi Atyánknak és Urunknak szolgálja rabbiként Rouenban, köszöntelek benneteket! Békesség legyen veletek, testvéreim! Tudatom, ha még nem érkezett volna el hozzátok a hír, hogy idén tavasszal Clermont-ban összeült a keresztény zsinat, s Orbán, a keresztények feje, hadjáratot hirdetett. Céljuk a mi őshazánk visszafoglalása, amit ők szent sírnak neveznek. Hadakat gyűjtenek, s pénzt mi adtunk, számításaink szerint. De a Mindenható ellenünk fordította akaratát, s a mi pénzünkéből vásárolt fegyverek legelőbb nem a távoli mohamedánokat, hanem bennünket ölnek halomra. Most már Rouen körül is gyülekeznek, kölcsönért zaklatnak a nemes lovagok. Mi pénzt adunk, s tudjuk, ezzel halálos ítéletünket írjuk alá. Még nem tudhatjuk, milyen bűnökért büntet így az Úr. Azt hiszem, egy halott írja néked e levelet, bölcs Gersonom, ki ott Wormsban rabbi vagy. Ezért arra kérünk benneteket, gondolkodjatok, böjtöljetek és imádkozzotok! Így szólt a wormsiakhoz a levél, amikor Benjámint megérkezett. Ennek a Gerson rabbinak tizennégy gyermeke között volt egy púpos lánya is. Úgy látszik, lányunk erre a Benjáminra várt! A rabbi csinos hozományt ígért. A pénz izgatta Benjámint, de félt; ha házasságra lép, nemének titkát fölfedik. A lány azonban vérmes természetű. Még a nászünnepele előtt addig szorgoskodott, míg Benjáminban győzött a férfi a sok kétely között. Kétnapos volt az újszülött, május tizennyolcadikát mondott később Benjámint fia, amikor a zsidónegyedre törtek a keresztiesek. Az asszony a csecsemővel elmenekült, de Benjámint elméjét elködösítette a tudat, hogy jönnek a katonák; női ruhába öltözött. Testét apró darabokra szelték, vérét a föld itta be, húsát a macskák éhesen fölhabálták. A púpos anya és az egészséges újszülött, Dávid nevű, áthajóztak a tengeren. Tizenöt évet Norwichban éltünk, s mi, akik németek voltunk mostanáig, askenázok, így lettünk angolok. Itt Norwichban volt egy szücsinas is, aki mestere feleségével bűnös viszonyt folytatott, de a mestere is mesterkedett vele. Vilmosnak hívták a fiút. A norwichi erdőn halva találták húsvét éjjelén. A zsidók azért gyilkolták volna meg, hogy vérét a kovásztalan kenyérbe keverjék pészah ünnepén. A hullát a zsinagóga elé cipelte a nép, megnyílt a seb, szívéből élő vér bugyogott. Norwich égett, éppen úgy, mint negyvennégy év múlva York. Dávid gyermekeivel akkor már Yorkban élt, s volt közöttük egy, ki nagyapjára ütött; púpos, törpe és vaksi is. Állítólag Yorkban, amikor a körmenet elhaladt a zsidók utcáján, húsvétkor, természetesen, egy öregasszony a bili tartalmát a Madonna képén csurrantotta végig, kizúdítván azt szokás szerint az ablakon. A püspök várába menekültek a zsidók, s a püspök, ki jó és kegyes, a fal szélére állván kívánt szót érteni a fegyveres, dühödt tömeggel: Jézus nevében megállj! Nyitott száján hatolt be a nyílvevő, s hátul a nyakszirtjénél kijött. Amikor látták a zsidók, hogy nincs menekvés, és a bedobált szuroktól, kóctól égett a yorki vár, egy kosárban engedték le Dávid fiát, a púpos

Benjámin. Ha el kell vesznünk, sorsunkról legalább valaki hírt vigyen! Ez a mondat oly tömör, hogy akár jelmondatnak is választhatná valaki, a leszármazottak közül.” Együtt mondtuk a nagyapával, míg megtanultam, s aztán mondhattam egyedül. „Ha el kell vesznünk, sorsunkról legalább valaki hírt vigyen! Figyelj! Élni akartak! Még mindig élni! Ezt nem a nagyapám mondta, nem tudhatta még, ezt hozzátoldom én: mintha a haláltól megmenthetne az élés gyalázata! És következett a ravaszság kora. Érzék és értelem végképp elkorcsosul, csak a pusztá életvágy marad. Benjámin két évig vándorolt, míg Erfurtba ért. Itt átadta, amit a szájára bíztak, az üzenetet, de üresen tárta eléjük kezét. A gyülekezet szomorkodott az üzenet hallatán, s hogy az egyetlen élön valahogy segítsenek, megtették temetőcsősznek, fizetését két évre előre kiadták, egészen kellemes vagyon, mondván: ezzel a pénzzel aztán ügyeskedhetel. Benjámin halottat mosott, gödröt ásott, megházasodott, kuporgatott. Egyetlen gyermeke született, egy hatalmas, szőke fiú, aki nagy duhaj hírében állt, ivott, kockázott és keresztény szeretőt tartott magának. De akkoriban pestis dúlt mindenütt. Állítólag a zsidók bosszúból megfertőzték a kutakat; Benjámin fekélyes, elkékült, gennyes zsidóhullákat mosott, aztán elkapta őt is a ragály. Míg el nem vesztette az eszméletét, szőke fiához, kit elmondhatatlanul szeretett, így beszélt: Úgy lesz minden, mint eddig! Minden más formában úgy ismétlődik újra, ahogy elbeszéltem neked. Tudom! Néhány nap múlva Erfurt is égni fog, ahogy égett annak idején, az ősök idején Cádiz, Kordova, Granada, Rouen, égett Worms, Norwich és York! De itt hagytuk abba, Yorknál! Amikor a várat nem tarthattuk tovább, a megmentett pénzt egy kupacba hordták a zsidók, a vagyont. Azt mondták, HOLTAK PÉNZE ez, hiszen mi még élünk, de már halottak vagyunk. Mivel köztünk a legügyesebb te vagy, az örökséget az ÉLŐKNEK add tovább. És kérd őket, imádkozzanak. Akkor szöktem a kincsekkel Erfurtba én. De nem adtam át, hanem most neked. Nem vagyok becestelen, hiszen élő vagy te is. De kalandos történetem már elmondani nincs időm. A temető mögött magányos tölgy, ismered. Ha törzsétől számított három lépésnyire, észak felé, két lábnyi mélységben gödröt ásol egy éjszaka, ott mindent, s amit azóta szereztem, megtalálsz. Te drága gyermekem! Halálos ágyamról kiáltok hozzád: bort ne, ne részegeskedj, ne igyál! És a kincsekkel menjél szépen Bécsbe, ott Henelt keresd, tudom, ő majd jó tanácsot ad. És most megáldalak. Apám sírt és én szégyenlettem magam, hogy száraz maradt a szemem, mert tudtam, csak képmutatás lenne, ha most élvezeteimről lemondanék. Bécsben, Henel háza előtt, egy szolgálta állt. Menj, jelentsd uradnak, az erfurti Mendel Jákob akar beszélni vele, Benjámin fia. Henel állva fogadta Mendel Jákobot. Érdeklődött, mennyi a tőke, amit üzletbe fektetni kíván. Jákob bevallotta vagyona felét. S hogy ez mennyi volt, nem árulta el soha, még a fiának sem, s így nem mondhatta senki tovább. Henel gondolatban beszorozta hárommal ezt az összeget, helyeslése jeléül cöcögött, és tudta, ha Budára küldi a fiát, ennek az összegnek négyszeresét adja majd vele; Mendel ne lehessen gazdagabb. Henel, miután nyelvével kicöcögte magát, atyaián Jákob vállára tette a kezét és szeme elkönnyesedett: Szánlak gyermekem árvaságod miatt! Nekem is van egy hasonló korú fiam, s elképzelem, hogyan zokogna, ha elveszítene örökre engemet. Ó, te szegény fiú! De Bécsben ne maradj! Bécs kicsi, és itt én mindent uralok. És vagyonod nevetségesen csekély, itt kérlek, ez szart sem ér. Viszont azt javaslom, menj Budára. A magyar király most bocsátotta ki a census iudeorumot: aranszabadságot kínál a zsidóknak. Aranyért arany! Az én fiam is költözik, menj te is vele! Légy barátja, testvére neki. És ettől kezdve a harciasság kora váltja fel a ravaszság korát. Budán. Vagy mondjuk úgy: a ravaszság harci mezbe öltözik? Ezerkétszázötvenegy, keresztény időszámítás szerint. Pontosan nem tudjuk, mi történt, hogyan. Üzleti titok. De néhány év, annyi, mint egy pillanat, és Budán a Mendelek az urak. Magasak, szőkék, kemény arcúak. Felépítik a házukat és egy nagy zsinagógát. Körötte azok az utcák, mindenütt építkezés, hol csak hitsorsos lakik, pénzváltók, zálogosok, kereskedők.

A kölcsönökből épít szép házat számos francia, német, olasz és néhány magyar. Jákobot követi Salamon. Salamon fia Júda. Júda fia József. Hosszú életűek. József, amikor már öreg, egy csendes délután maga mellé ülteti fia fiát. Nézik a jégtáblákat csikorgató folyót és a nagypapa így mesél: Egy szép napfényes vasárnapon megérkezett Budára Mátyás király. Oldalán ifjú hitvese, a Beatrix nevű. Lovon fogadtuk őket mi is, mint a többi urak, de külön. Díszmenetben harmincegy pompás zsidó lovas. Elöl, szép fehér paripán az apád haladt és nagyon dallamosan trombitált. Utána tíz ifjú ment fekete méneken; derekukon ezüst övek, mindegyik öv csatja akkora, hogy belőle egy nehéz serleg is kifér. Oldalukon hosszú kard, ezüst a hüvely, a markolat arany és drágakő. Utánuk lovagoltam én, szürke, egyszerű díszruhában; így terveztem el: az enyém legyen a legszerényebb öltöny, hiszen a zsidók feje én vagyok. A fejemen volt egy bársonnyal bélelt, csúcsos kalap; emlékeztetőül a királynak: külföldön a zsidók ilyen hordanak, megszegyénítésül; de a kalapot ezüsttel díszítette ki az ötvösöm, aki tehetségben nem maradt el a mi Rufusunk mögött, és az oldalamon sima aranyhüvelyben a legszebb a kardjaim közül. Utánam kettessel lovagoltak kíséretem tagjai; az ő kalapjukon fehér strucc toll lebegett, s egyforma barna díszruhában mind. Ők vitték selyembaldachin alatt Mózes törvényeit; aztán két fegyveres haladt, s a menetet szolgák követték ajándékokkal, amelyeket majd a királynénak nyújtok át. A fényes királyi pár a palota díszudvarán a kútnál megállt. Itt, miközben Júda szépen fújta a trombitát, átadtam nekik két kenyeret, egy szép, strucc tollas kalpagot, két nagy élő szarvast és két őzet megkötözve, nyolc pávát és díszes drága kendőket, tizenkettőt szám szerint; majd ketten hozták az ajándékok fejét: ezüst vesszőből font kosarat, ami telve volt húszfontnyi színezüsttel. Júda után Jakab, akinek a téli estén a nagyapja, József mesélt. Jakab után megint Jakab következik; utána Júda – a zsidó prefektusok. Az ő hatalmát öröklő Mendel Izrael, majd Mendel Izsák, de Izsák idejében már Mohácsnál van a török. A hír estére érkezik, a csata elveszett, a királyné megövegyült, mindenki menekül, akinek lába van, augusztus harmincadikán. A nagyteremben ülnek össze, ahol az öreg Izsák, ki még aznap éjjel halott, így beszél: Sok mindent megértünk. Vérünkben az összes eddigi korok. Ösztöneinkben a menekülés. Mégis azt ajánlom, inkább maradjunk, a török okos, és mi sem vagyunk buták. Izsák fia Mózes párnán viszi Buda kulcsait Szulejmán elé. Megmenekített minket Izsák ötlete. De a szultán szeptemberben üzen. Amikor belépnek, látják, emelvényen ül, vadászatról érkezett, arcát a szél pirosra csípte, hosszú szakállát csavargatja, de aztán térdre bukna a szokás szerint, s így hallgatják, míg beszél: Édeseim! Én ezt az országot magára hagyom. És amit én nem végeztem el, elvégzi majd a két buta vetélkedő. Fű sem marad. Így lesz holnapra az ország, nélkülem, enyém. Egy török közmondást idézek édeseim: Két kard nem fér meg egy hüvelyben, két oroszlán nem fér meg egy barlangban! Remélem, értitek. Mi lenne sorsotok két kard, két oroszlán között? Gyertek velem. Egyébként, hogy itt maradjatok, nem engedem. Én az élet édességét tisztetem. A pénzt is, ha nekem csöng, forog. Értitek? Boldogok leszünk! Mendel Mózes egy zsidó közmondással válaszolt: Ha tudná a nép, hogy mit szándékoznak tenni érte mások, akkor öngyilkosságot követne el! Remélem, érted Fenséges Úr: mi csak küldöttük vagyunk. Erre felszisszentek a pasák. Mendel Mózesnek levették a fejét. És hajó gyomrába préselve úsztak le a Dunán a zsidók. Házaikat kirabolták és felgyújtották, de Mózes kisebbik fia mégis titkon, koldusként Budán maradt. A másik, a nagyobb, Konstantinápolyban törökül tanul. Ezért ne csodálkozz, ha álmodban törökül beszélsz. A messzeségből egymás felé száll a két testvér sóhaja. És amikor a janicsárok felgyújtják a zsinagógáikat, és Konstantinápoly ég, Mózes fia, Ábrahám, Budára visszatér. A két testvér ismét találkozik. És máshonnan is szállingóznak Budára zsidók. Ábrahám fia ügyes, vagyona nem fényes, de elég. Gerson fiának kereskedésében sok minden kapható, ami a messzi keletről származik. Fia, Dán, híresen erős, és száz év már újra

lefutott a végtelen körön. A császári csapatok jönnek Budát felmenteni. De Dán a törökök oldalára áll, bátran harcol, s ő kiáltja el akkor az én jelmondatom: Haljunk meg, hogy megmeneküljünk! Harc és pusztulás rokon. A pusztulás a harc bukása, s nincs ember, ki ezt nálam jobban meg tudná érteni. Hiszen a pusztulás köre az enyém. És a tied? Vagy te már átléptél máshová? Ezt még nincs módunk eldönteni. Szeptember másodikán égett Buda és égett a zsinagóga is, ahová az aggok menekültek, asszonyok, csecsemők; leomlottak a falak. Újra egy pillanat, amikor csaknem véget ér. De folytathatom! Ne kérdezd, miért. Most a csoda következik! A császári csapatokkal valaki érkezik, aki éppen olyan harcias, mint Dán, aki a harcokban hősként elesett. Alexander Simon ennek a neve! Nem ismerős? Igen! Ő az! Leszármazottja annak, aki Jeruzsálemben maradt, mikor Rufus Rómába ment, s a kétfelé kanyarodó család itt találkozik. Mert a halott Dánnak egy szépséges lánya van, Eszter nevű. A lány a zsinagógából égő ruhában menekül, s megpörkölődött gyönyörű fekete haja. Ruhája tüzét erős karjaival Alexander oltja el. És Alexander Simon váltja ki a császártól, pénzért, a száznegyven életben maradt zsidót. Nicolsburgba megy a megvert menet, de Alexandernak és Eszternek ez nászmenet. Nicolsburgból ha úznek, Prágába vezet az út. És gyermekeik Prágából újra magyar földre lépnek, amikor menekülni kell, s nevük újra Simon. Kőszeg a hazájuk, majd Pest egy ideig, s ekkor elkövetkezik a csendes békesség kora. A történet hatodik köre. Pest után Kassa, majd Sátoraljaújhely. Itt lakik Simon Ábrahám, a csodarabbi, akit az ifjú Kossuth Lajos is felkeres, mert a nagyapám mindenkinek bölcs tanácsot ad. És aztán ide, Szernyére is ő költözött; akkor már élt az apám. Attól fogva van így ez a ház, és növekszik, ki tudja, mekkorára, ez a szederfa itt. Ez a családunk története. Jeruzsálem pusztulása óta a végtelen körön hat kört már megfutott. Hogyan teszi meg a hetediket? Ezt nem tudom. A békesség után talán a boldogság, végre. És talán ez lesz a tiéd, Isten nagy ajándéka lenne ennyi kellemetlenség után. Közben aztán a harciasságunkkal együtt a gazdagságunk is elveszett. De annyi elég, hogy nem éhezünk, s még mindig élünk, élünk tovább. És mégis gazdagnak érzem magam: az enyém nemcsak ennyi év, s most már a tiéd! hanem az Isten is, akit hittem, elvesztettem, aztán megleltem megint. Ezek az évek: tessék, ezt adhatom. De Istent majd magadnak kell megnyerned, ha akarja, ha tudod. Elhallgatott akkor a nagyapám. Akkor emelkedett fel a hold vörösen a hegyek fölé. Akárha én emelkednék vele. Ő nem tudta még. Bennem a végső pusztulás következik. Ez lesz a tiéd is? Ezt én nem tudom. A nagymamám kihajolt az ablakon, látta, az esthajnalcsillag már ragyog, ehetünk. És kiabált: Halihó! Mehetünk, mondta a nagyapám. Majd máskor, ami még kimaradt, ami még hátravan. És a család vacsorázni leült.”

„Ecce homo!” – kiáltotta a nagypapa és az asztalra dobta a halat. „Íme, az ember! Képzeld el: lehetne akár ember is. Az ember néha sejtí, mi következik vele, a különbség ennyi csak. Persze ki tudhatná, mit sejt a hal. És ennyi levegő és alig kap lélegzetet. Nem tudhatom.” A nagymama a nagypapa kezébe adta a húspotyolót; azzal üsse agyon. „Papa, de kérlek, vigyázz! össze ne törd az eternitet!” A nagypapa nevetett. A hal csapkodott, kinyitotta, bezárta a száját, kopoltyúját. „Hallod, a nők milyen humánusak? Az ölés műveletét nem ő végzi. Ó, mert gyenge lélek! Csak felbújtónak elég erős? Az élet az én kezemtől pusztul el, s közben ő? Félti az eternitet!” A nagypapa a tenyerébe fogta, de a hal felugrott, csúszkált a keze alatt. A nagymama eltakarta a szemét. A nagypapa ütött. „A kezedre, a kezedre vigyázz, papa!” Láttam, azért kiles az ujjai között. Reccsent a hal feje, de élt, csapkodott és csúszós nyálkájával összekente a konyhaasztal eternitlapját. „Még egyet rácsapunk és akkor vége van. Ütésünk alatt kissé, sajnos! szétfolyt a

szeme. Így nem lesz olyan jó a halleves. Ugyanis a hallevesnek jó ízt ad, ha benne fő a hal szeme.” „Csináljak belőle levest?” „Ha van ikrája vagy teje, akkor hozzáveszed a farkát és a fejét, csak ne felejtjük a keserűfogát! és csinálhatsz belőle egy jó savanykás levest.” „A többit kirántom.” „Még sütheted paprikás lisztben is. Ma rendes volt a székletem. Na, most még egy utolsót ütünk!” A nagypapa felemelte a klopfolót és ütött. Már nem csúszkált a hal, csak a farkával verdesett kicsit. „Itt fekszik előttünk egy halott. Ponty, vagy más néven ciprinus carpio, ahogy az ember tudományos neve homo sapiens. Mielőtt felbontanánk, vegyük szemügyre küllemét. Halszerű. Formája funkció: éljen a térben, amiben él. Csak azt nem tudom, milyen volt az első hal, aki a vízben élt. Nem ilyen halszerű? Csak lassan idomult? Vagy amikor Isten megteremtette az élettelen vizet, rögtön megteremtette élő párját, a halszerű halat? Mama, légy szíves, adjál egy jó éles, hegyes végű kést nekünk! A hal teste, amint látod, hosszúka. A gerincesek közé tartozik, gerince mentén a legvékonyabb; hasa, az életműködés helye, ez a legdomborúbb. Ez a kopoltyúlemez, a légzés helye. Vére, mint látod, piros, mint az embereké, de nem meleg, hanem hideg. Bőrét pikkelyek fedik, egymásra építve, alulról fölfelé, mint a cserepek a háztetőn. Ha egy háztetőről leszedjük a cserepet, a műveletet fönn, a gerincnél kell kezdeni. Mi viszont a jó éles pengét itt, a farkánál illesztjük a cserepek alá, látod, így a legegyszerűbb lebontani, alulról fölfelé. Ami neked lábad, kezed, az az úszója neki. A farkúszóval és a két mellúszóval előrehajtja magát, s a hátán e túske mögé sorakozó lebenyeg szabja meg az úszásirányt. De hogyan emelkedik a víz színére, vagy süllyed a mélybe, ha akar? A hasúszóival. Ezekkel, itt. Láthatod, küllemében is minden célszerű, jól elrendezett. Ki rendezte így? vagy mi? Mikor? Nem tudom! Még tudni kell, hogy hírével ellentétben a hal remekül hall; bár külső fülkagylója nincs, mint az embereknek, de nem is kell olyan erős és halk hangokat felfognia. Lételeme eszerint bizonyos tompaság. A szájával s ezekkel, valamint az oldalán húzódo idegekkel tapint. Szagol. Itt az orrűreg. A szájában nyálkahártyák találhatók, ezek az ízlelésre jók. Biztosan azt látja jól, ami szükséges neki, de egy hal szemével látni a halvilágot, ehhez a mi tudásunk kevés. És elképzeld, milyen kellemetlen, ha következő életében hálnak születik valaki. Mindig lát. Nincs éjjel, nincs nappal neki. Nincs szemhéja. Nem tudja becsukni a szemét, nincs mivel. Talán azért olyan bölcs a hal. Hangot nem ad. Talán ezért hosszú életűek. Van egy százötven éves ponty, Charlottenburgban él, és Frigyes bácsinak azt írta az idén, hogy még mindig jól tartja magát. Majd kérdezd meg tőle, ha jön, hogy mit írt a barátja! Talán megéri a kétszázat is könnyedén. Most pedig bontsuk ki, nézzünk bele! Bármilyen kellemetlen nekem, ezt a műveletet a segginél kell kezdenem!” „Papa! Már megint mit beszélsz?!” „Ez a luk a bélcsatorna vége, itt ürít. S ha ide beillesztjük a kés hegyét, könnyen felbontható. Ez a csont viszont, ami a két melluszonyt fogja össze a bőr alatt, kissé megnehezíti a boncolást. De helyes! A kés éles! Könnyen haladunk tovább, a fejig. Most már akár le is vághatjuk a fejét. Ezt félretesszük s majd megvizsgáljuk külön. Sajnos, már látom, hogy nincs ikrája, nincs teje. Löttek a hallevesnek! De nyúlj bele! Ne félj! Közvetlen őőd a hal, mint a nagymamának vagy nekem, mert az anyaméhben néhány hétig halak vagyunk; sötét tengerfenék. Érzed? Hasonló a te hasad tartalma is. Most vedd ki a kezed. Ami benne van, óvatosan kell kitépni, mert ha az epehólyag elpattan és tartalma szétfolyik, keserűvé teszi a húsát, ez a sötétzöld, ez az! A kés hegyével szépen kibontjuk, aztán már szabadon turkálhatunk a többiben. Ez a mája, ez a bélcsatorna, ez a szív, ez a gyomor. A vese a kloákanyílásba vezet; a hal ott vizek, ahol kakál. A nagymamát most megkérjük szépen, ne morogjon, hanem adjon egy tálat nekünk, s engedjen vizet bele. És most vehetjük a fejét. Ez a leglágyabb rész, mint a mi nyakunk, itt könnyedén felvágható. Köszönöm. A teste addig ússzon, ha tud! Most kopogtasd meg a fejtetőt! Kemény, mi? Belül üreg, ott az agy. Kevés, de arra, hogy a maga módján elboldoguljon, épp elég. Úgyesen lebontjuk a

kopoltyúlemezt, meglátod, milyen szép, ami alatta; ezért; nehéz. Ezek a bíborszinű ívek! Te nem tudnál vízben élni, nem kapnál lélegzetet. Ő a partra vetve fuldokol. Elmagyarázom. A vízben oxigén van, ez van a levegőben is. A hal beveszi a száján a vizet, a víz végigömlik a bíborlemezek között, amiben a véráram forog. A vér felszippantja a vízből az oxigént és az áramlás a szívbe viszi. Az a szív! Két részből áll, pitvar az egyiknek, kamra a másiknak a neve. A vér felfrissül az oxigéntől és a szív ezt az egész haltestbe szétlöki. A hal él, mint a hal, halaskodik és ettől nagyon elfárad a vér és a visszéren a szívbe visszatér: a szív a rossz vért visszajuttatja ide a lemezek közé, akkor nyílik ki a fedő! és az elhasznált oxigén, ami már csak másnak nevezhető, a vízbe jut. Most pedig a legrondább művelet következik. A feldarabolás. De ha ezt az úszóhólyagot most kiteszed a napra és jól megszárad, aztán ha ráütsz egy nagyot, pukanni fog. Tessék. Vigyed. Addig majd a nagymama elkészíti a halat.” Kimentem a kertbe. A nap sütött. A házában feküdt a kutya és kilógatta a pofáját, aludt. Leguggoltam elé és az orra alá toltam a hólyagot; megrándult a feje és kinyitotta a szemét. Be akarta kapni a hólyagot, de elfutottam vele és a kutya utánam szaladt, ugrált a kezem körül. A kapuhoz futottam, hogy a levélszekrénybe tegyem, onnan nem tudja kivenni és nem eszi meg. A ládában nem volt levél, üres. Jött két káposztalepke, kergetőztek egymás körül, én futottam a lepkék után, lássam, azt csinálják-e, amit a legyek. És a kutya utánam futott. A lepkék a kékben tűntek el; a bokrok fölött. Zörrenés. Éva a bokorban ült és úgy csinált, mintha sírna. Felvettem egy követ és megdobtam a kutyát, menj el; a farkát behúzta, elfutott, de mindig visszanézett. Amikor visszanézett, utánahajítottam még egy követ. „Jaj, meghalt a férjem! Mi lesz velem? Miért kellett elmennie?” Tudtam, akkor most ő játssza a mamát, Gábor a papa és én csak a gyerek lehetek megint. „Jaj, jaj, istenem! a halálban ki főz vacsorát neki?” „Majd a szeretője!” „Ott nincs szerető!” „Nem is halt meg! A teraszon áll!” Éva levette a szeméről a kezét. „Minek jöttél ide? Hívott valaki? Hülye!” Én megmutattam neki a hólyagot, de meglökött, a hólyag kiesett a kezemből, ő utána kapott és kimászott a bokorból a lukon, a kertjük felé. De a lábát megfogtam, ne vigye el. „Az az enyém!” Húztam a lábát, de a másik lábával megrúgott. Sírtam is, de aztán észrevettem, hogy a bokorban fények játszanak. A nagymama kiabált. Amikor ettük a halat, az előszobában csengett a telefon. A nagymama kiszaladt, de nem hallottuk, kivel beszél. Hívta a nagypapát. Én ettem a halat. A nagypapa azt mondta, vigyázni kell a hal szálkáival. A nagymama azt mesélte, hogy egyszer otthon, amikor az édesapját még nem gázolta halálra a ló, amikor a kocsiról leesett, pénteken, ették a halat, és egyszer csak látják, hogy az édesapa arca kék. Mintha az élet kiszállt volna belőle, nem kapott lélegzetet, csak ült. Mindenki kiabált. Akkor eszébe jutott neki, amit mesélt valaki, a Zöld Béla mesélte, ha a szálka megakad, a hátát kell ütni, attól köhög és a szálka vagy lemegy, vagy visszajön. Ő ütötte az édesapja hátát, a szálka visszajött és tovább ették a halat. De amikor már megették, az édesanyám felállt és adott nekem egy nagy pofont és azt kiabálta: hogy merted megütni az apád? Én nevettem, mert elképzelttem, hogy a nagymama kapja a pofont. De a nagypapa ordított: „Mit nevensz? Tudod egyáltalán, mit csinálsz, amikor nevensz? Tudod, mi az?” „Nem tudom.” „Na látod! A nevetés az élet legnagyobb titkai közé tartozik.” De hiába vártam, nem jöttek vissza. Már én sem ettem a halat, olyan volt a csend. Úgy állt a nagypapa széke, ahogy félrerúgta az előbb. De az előszobából sem hallatszott semmi sem. A nagymama tányérján hosszú bordacsont, az egyik felén még rajta volt a hal húsból egy kevés és a tányér szélén azok a szálkák, amiket kiköpött. Átmentem a szobákra. A nagypapa a fotelban ült. A nagymama az ágyán feküdt. Figyeltem, lélegzik-e. Most kilophatnám a cukrot a párnája alól. A cukor a zacskóba beleragadt, ki kellett köpni a papírt. A férfi az ajtóban állt. „Béla! Azonnal gyere! Béla! Gyorsan! Itt tényleg egy halott!” A hang közeledik, a padló recseg. Volt nekem egy nagyítóm még otthon. „A nagymama halat kapott.” „Nem kell kimosni, mert reggel

már megyek.” „Apa, és akkor alhatok veled?” „Nézd, majdnem elfelejtettem! Add ide a nadrágot. Látod? Ha a napfény elé tartod ezt, összegyűjti a sugarakat, és meggyullad a papír. Holnap majd kipróbálhatod.” Kinn fúj a szél, pedig az előbb még a nap sütött. Gyöngyök futnak le a gyertya oldalán, serceg. „Ha valamit nézel vele, megláthatod majdnem a legkisebb részletét. Látod? Ilyen kis hegyek, völgyek vannak a bőrödön.” A nagypapa a fotelban ült. Ha együtt lélegzek vele. Valami történik, amit nem tudok. Nem. Mi ez? Zúgás az ablak felől. Ha megnézem az új nagyítón. A pókhálóba egy légy akadt. Menekülni akar és a háló szélén ott a pók. A légy zúgása ez. A lábai a hálók között, hiába lebegteti a szárnyait. A nagypapa a fotelban ült. Volt egy nagyítóm, azon néztem, ha megöltem egy pókot vagy legyet. Délután. Tenyerét a két térde közé szorította és aludt. A szája nyitva volt, fogsora az asztalon. Hallgattam a lélegzetét és azt figyeltem, ha sokáig így ülök vele, akkor nekem is olyan lassan megy be és jön ki a levegő, mint neki. A nagymama az emeletről kiabált. „Papa! Papa! Azonnal gyere! Papa!” A nagypapa összecsukta a száját, rám nézett és cuppogott. „Mi az? Valami baj van? A fogam!” De a nagymama kiáltozott. Az ajtók nyitva voltak, legyen valami kis léghuzat. „Papa! Papa! Gyorsan gyere! Feri beszél! Papa, gyorsan gyere!” Én futottam előbb, a nagypapa elejtette a botját és nem vettem föl neki, és a bútorokba, ajtókbá kapaszkodott. „Papa, papa, gyorsan! Már beszél! Most mondja a nevét! Papa!” A nagymama a lépcső tetején kiáltozott és a rádióban egy hang beszélt. A nagypapa a lépcső alatt megállt és a korlátba kapaszkodott, én a lépcső közepéig futottam. „Papa! Papa! Feri! A rádióban Feri beszél!” A nagymama visszafutott a szobába és felerősítette a rádiót, hallhassa a nagypapa is a lépcső alatt. „Figyelmeztetem, hogy az igazat vallja, mert vallomására esetleg esküt kell tennie. A törvény a hamis tanúzást szigorúan bünteti. Megértette?” „Igen.” „Papa, ez ő!” „Kérem, mondja el, hol, hogyan és miképp jutott tudomására, hogy a vádlott az amerikai titkosszolgálat kémjével, Henry Bundrennel találkozik. Illetve mondja el azt is, milyen szerepe volt e találkozó létrehozásában.” „Ha jól emlékszem, idén július tizenharmadikán vagy tizennegyedikén Suhajda Pál ezredparancsnoktól azt az utasítást kaptam, hogy mint a határőrezred elhárító tisztje, alkalmas helyen...” „Papa! Feri beszél! Papa!” „Kérem, azt mondja, ahogy történt, részletesen!” „Igen. Suhajda Pál ezredes a fent jelzett időpontban magához hívatott és a következőket mondotta: a kormány egyik magas rangú tagja titkos találkozót beszélt meg, diplomáciai úton a jugoszláv kormány egyik magas rangú tagjával. A jugoszláv–magyar viszony elmérgesedését ismeri! Többet nem mondhatok. A mi feladatunk az, hogy ezt a találkozót a legnagyobb titokban...” „Papa! Feri! Ez Feri!” „Hallgass!” „A feladat technikai lebonyolításával önt bízom meg, s a megfelelő helyre vonatkozóan délután ötkor tegyen nekem jelentést, hogy ezt a Politikai Főcsoportfőnök elvtársnak haladéktalanul továbbíthassam. Körülbelül így hangzott, amit mondott nekem. És akkor intézkedtem és délután, még öt előtt, jelentettem, hogy Gyékényes községtől három és fél kilométerre, közvetlenül a határ szomszédságában van egy lakatlan épület, amelyet akácerdő vesz körül. A környékbeliek Buchel-tanyának nevezik. Jelenttem Suhajdának, hogy szükség esetén a tanya berendezéséről még az éjjel folyamán gondoskodhatom.” „Mi történt ezután?” „Az ezredes, akivel szemben ugyan már régen gyanúperrel éltem, de ez a dolog nem lehetett gyanús, hiszen a Politikai Főcsoportfőnök elvtársra hivatkozott, akiről akkor még azt hittem, hogy minden gyanú fölött áll.” „Figyelmeztetem, hogy a kérdés arra vonatkozott: mi történt ezután? Tartózkodjon a kommentároktól és szorítkozzon a tényekre.” „Igen. Ezután az ezredes kiküldött a szobájából és meghagyta, hogy a titkárságon várjak. Csak annyit tudok mondani, hogy közvetlen vonalon Budapesttel beszélt és ez a beszélgetés körülbelül húsz percen át tartott.” „Honnan tudja a tanú, hogy Suhajda közvetlen vonalon és Budapesttel beszélt?” „Onnan, hogy a titkárságon, miközben a titkárnővel beszélgettem, láttam, melyik vonal jelez foglaltat azon a kapcsolókészüléken, amely

a titkárnő asztalán van. És az köztudott, hogy ezen a vonalon csak Budapesttel lehet beszélni.” „Rendben van. Folytassa.” „Ekkor az ezredes visszahívott a szobájába és közölte, hogy a dolog sürgősségére való tekintettel azonnal intézkedjek a tanyaépület kitakarítására és berendezésére vonatkozóan, mert valószínű, hogy a találkozót huszonnégy órán belül létrejön. A Politikai Főcsoportfőnök elvtárs úgy rendelkezett, hogy a legegyszerűbb berendezés szükséges. Utasított, hogy vételezzek a géhán egy tárgyalóasztalt zöld posztóval, vagy ha nincs, akkor szerezzek valahonnan, és székeket is. És meszeltessem le a falat, ha piszkos lenne. Megkérdeztem, hogy valamilyen dekoráció szükséges-e. Azt válaszolta, hogy nem szükséges, de latrina mindenképpen legyen.” „Milyen utasítást kapott még?” „Azt az utasítást kaptam, hogy a berendezési munkálatokat végző szakasz később azonnal hagyja el a területet és vonuljon nyári táborhelyre, ahol teljes elszigeteltségben végezzen a büntetés határát súroló fegyelmezőgyakorlatokat. Az ezredes ezután nevetett és azt mondta, hogy kitűnő ötlet, mert legalább elfelejtik még azt is, ki volt az anyjuk.” „Felszólítom a tanút, hogy az igazat vallja. A rendőrségi kihallgatás jegyzőkönyve szerint ezen az ezredes azért nevetett, mert ez a tanú ötlete volt.” „Igen. Elnézést kérek. Ez az én ötletem volt és az ezredes jóváhagyta.” „Folytassa.” „Viszont azt az utasítást kaptam, hogy az elkövetkező óráktól a környéket biztosítani kell, de a biztosítást végző század a találkozótó színhelyét nem láthatja és a sorállomány nem tudhat róla, hogy milyen feladatot végez. A század vezényletével engem bíz meg. A biztosítási gyűrűn csak az időben megadott jelszóval haladhat át bárki. A biztosítási gyűrűn belül én sem tartózkodhatom. Ezt egyébként, mondotta, személyesen ellenőrzi majd. Ezután azt mondta, haladéktalanul lássunk munkához, amit én meg is tettem. Egyébként minden részletről jelentést adtam neki. Csak egy dologról nem. Mint már említettem, Suhajda tevékenysége nekem már az év eleje óta gyanússá vált. Az adott esetben gyanús mozzanatnak számított a szervezés gyorsasága, valamint az, hogy egy fontos kormánymegbeszélést tudtommal nem szoktak ilyen helyeken lebonyolítani. Ha ilyen megbeszélésekre sor kerül, azt az illető kormányok sokkal egyszerűbben lebonyolíthatják egy semleges országban székelő külképviseletük útján. A leginkább pedig azért volt nekem gyanús az egész, mert ha itt valóban az történt volna, amiről Suhajda nekem beszélt, akkor a fennálló politikai feszültséget figyelembe véve, a telefonbeszélgetést előttem, a fülem hallatára folytatta volna le, hogy lefedezze magát. Nekem, mint elhárító tisztnek jogköröm volt rá, sőt a belügyminiszter elvtárs ezt kifejezetten utasításba adta, hogy adott esetben az ezredparancsnok lépéseit is ellenőrizzem. Ezért a véalegység egyik katonáját elbújtattam a tanya padlásán, s azt az utasítást adtam neki, hogy minden szót, amit hall, gyorsírással jegyezzen fel, a jegyzéket adja át nekem, és minden körülmények között addig maradjon ott, amíg én érte nem megyek. A katonát a feladatra alkalmasnak, megbízhatónak találtam, mert politikailag érett és kitűnő gyorsíró.” „Hogy hívják ezt a katonát?” „Kolozsvári Tamásnak.” „Ivel, vagy ipszilonnal írja a nevét?” „Úgy emlékszem, ivel.” „A bíróság alkalmas időben kihallgatja Kolozsvári Tamást. Kérem, folytassa.” „A találkozót július tizenötödikén éjjel zajlott le. Én magam nem tartózkodtam a biztosítási gyűrűn belül, tehát közvetlen tudomásom csak arról van, hogy Gyékényes felől fél tizenegykor egy fekete autó érkezett, a tanya felé vezető úton megállt, a lámpái akkor már nem égtek. Az ajtót valaki kinyitotta és megadta a jelszót az út két oldalán álló katonáknak. Sötét éjszaka volt, csak a tanyát világítottuk meg egy jelzőlámpával, hogy az érkezők aszerint tájékozódhassanak.” „Milyen lámpával?” „Egy petróleumlámpa égett a tornác végében.” „Arról tudomása van, hogy Henry Bundren hol és hogyan lépte át a határt?” „Nem. Erről nincs tudomásom. Csak annyit jelentettek nekem, hogy két férfi érkezett, megmondták a jelszót és így érték el a házat.” „Most mondja el, hogy másnap mi történt.” „Másnap Kolozsvári Tamás elmondotta, hogy jegyzetei elég hiányosak, mert a padlásán teljes sötétben kellett dolgoznia, bár

mindent jól hallott. Én mentem érte gépkocsival, miután a biztosítási gyűrűt megszüntettem és a század azonnal útnak indult a nyári táborhely felé. Kolozsvári még a kocsiban elmondotta, hogy az idegen angolul beszélt és tolmács közvetített. Kolozsvárit feltűnés nélkül juttattam be az irodámba, s ott jegyzeteit néhány óra alatt gépírásba tette át.” „Hány oldalt tett ki ez az anyag?” „Tizenöt oldalt. És valóban elég hiányos volt.” „Ön elolvasta?” „Igen. Elolvastam.” „Mit tartalmazott?” „Többek között azt, hogy a jugoszláv utasításokat éppen úgy végre kell hajtani, mintha az közvetlenül a CIA-tól jönne. De a jegyzet legmegdöbbentőbb része mégis az volt, amely azt a tervezetet tartalmazta, hogyan kell meggyilkolni Rákosi és Gerő elvtársakat.” „Ne folytassa! A jegyzet a bíróság rendelkezésére áll. Azt mondja el, hogy mit tett ezután.” „Néhány óráig teljesen tehetetlen voltam, mert nem tudtam, milyen indokkal utazhatnék Budapestre. A telefonra gondolni sem mertem, hiszen most már kiderült, hogy a közvetlen vonal is a kémszervezet rendelkezésére áll. De egy véletlen a segítségemre sietett. Táviratot kaptam az édesanyámtól, hogy nyolcvannégy éves apám az éjjel meghalt és kér, hogy azonnal menjek haza. A távirat hatására Suhajda beleegyezett, hogy Budapestre utazzam. Sőt, úgy láttam, hogy ennek kifejezetten örül. Itt azonnal a Pártközpontba siettem, és az anyagot átadtam az Adminisztratív Osztály vezetőjének. Őt megkértem, haladéktalanul intézkedjen, hogy Kolozsvári tartalékos honvédet azonnal távolítsák el a laktanyából, hiszen ő az egyetlen, aki rajtam kívül mindent tud és általa az összeesküvők idő előtt tudomást szerezhetnek a lelepleztetésükről. Ő azonnal intézkedett, és fél óra múlva azt mondta, hogy a belügyi szervek a biztonság kedvéért Kolozsvárit letartóztatták és már úton van. Ezután én hazamentem, és ott vártam az utasításokat.” „A népbíráknak van kérdése a tanúhoz? A népügyész úrnak? A védelemnek? Vádlott! Nincs valami észrevétele?” „Semmi megjegyzésem nincs.” „Kérem, vezessék el a vádlottakat. A bíróság rövid szünet után folytatja munkáját.” A nagymama kijött a szobából. Én a lépcsőről felálltam. A nagypapa elengedte a korlátot, amibe kapaszkodott. A nagymama lejött a lépcsőn és én is mentem utána. „Miért mondott ilyet? Nem is jött haza! Papa! Miért? Miért nem válaszolsz? Papa, felelj! Miért mondott ilyet? Hiszen élsz! Papa!” „Tévedtem volna?” Fönn a rádió még valamit beszélt, aztán zene következett. A nagymama megfogta a nagypapa kezét. „Papa!” „Tévedtem volna?” „Papa, miért mondd ezt? Mondjál valamit, kérlek, nem bírom! Papa!” „Tévedtem volna?” A nagypapa elindult a szobájuk felé, de olyan volt, mintha ő vezetné a nagymamát. A szobámban a padlón a bot. Belerúgott a botba és a bot elcsúszott a falig. A nagypapa a fotelban ült. Két kezét a térde közé szorította, aludt. A szája nyitva volt és olyan hangosan lélegzett, mintha lenne valami a torkában. Vigyáztam, ne halljam a lélegzetét és ne aludjak én is el. Amikor a nagymama hívta, hogy kész az ebéd, a nagypapa felébredt és cuppogott. Az ablakpárkányról elvette és a helyére illesztette a fogát. „Igen. Azt hiszem.” „Mit? Papa!” „Tévedtem volna?” De azért vacsorázni kijött. A vacsoránál sem volt beszéd, csak amikor a nagypapa felállt, a nagymamára nézett: „Mondd, mama!” „Mit? Drágám, beszélj!” „Tévedtem volna?” „Miben? Mire gondolsz? Nem mondd el?” „Igen. Azt hiszem. Tévedtem volna?” Az ajtót becsukták és nyikorgott az ágy, de a nagymama hiába kérdezgette a nagypapát. Aztán az ajtó alatti rés elsötétedett. Az ablak nyitva volt és a takarót lerúgtam. „Ez tücsök?” „Nem, kisfiam, sajnos ez már az őszike.” Úgy mentem, a padló ne recsegjen. Abban a szobában felgyújtottam a villanyt és óvatosan kinyitottam a szekrény ajtaját. A szekrényben a levendula szaga. A levendula fehér vászonzacskóban volt fönn a polcon és alul. Hallgatóztam, nem jön-e a nagymama, mert hallottam valami reccsenést. Gyorsan eloltottam a villanyt és becsuktam a szekrény ajtaját. De csak a ház magában recseg. Legalul volt egy kis doboz, és nem tudtam, abban mi van. Kihúztam a dobozt és a többi doboz ledőlt. Megint hallgatóztam, de csak én hallottam a csendben a dobozok zaját. A dobozban összehajtogatva egy zöld bársonyruha. Felül

selyem és rajta tüll. Levettem a pizsamám és meztelenül álltam ott. Magamra húztam a zöld ruhát; nagyon hosszú volt. Arra gondoltam, Évának adom. Félttem, ha most jön a nagymama, visszatenni már nem lesz időm, s ha megkérdezi, hogy mit csinálok itt, majd azt mondom, hogy még nem mostam fogat. A fürdőszobában a polcon volt egy olló. Az ollóval kivágtam a zöld ruhából a szürke korongokat. Megmutattam nekik és azt hazudtam, hogy ezek aranyak, az ősök hagyták titokban nekünk, de szürkére festették, hogy ne tudja senki sem. Gábor nem hitte el. Megkocogtatta vele a fogát és azt mondta, ez ólom és fel lehet olvasztani. Az lett győztes, aki a korongot be tudta gurítani az ajtótól a dívány alá. Az ajtó kinyílt és az anyjuk meztelenül átment a szobán. A másik szobában bekapcsolta a rádiót és megint az a hang beszélt. Felvette azt a selyempongyolát, amiben Éva hülyéskedett, ha az anyjuknak este fellépése volt. A tükörben nézte magát és hallgatta, a rádióban mit mondanak. Gábor a karddal véletlenül felhasította a fotelt. Amikor a pongyolában visszajött, abba a fotelba ült. Nézte a korongot, ahogy gurul. Amikor visszamentem, a nagypapa a fotelban ült. Felém nyújtotta a kezét és odamentem és átölelt. Egészen közélről láttam a szemét. „Tévedtem volna? Legtartósabbak a halott mítoszok! Te is azt hiszed? Igen. Tévedtem volna?” És télikabátban állt a szoba közepén. De tudtam, én nem ismerem ezt a szobát. Valaki ordított. „Ha késsel megvágna az ujjadat, ugye, fájna, ugye? Így vágtam én beléd, mint a kés!” Felugrottam és futottam felé, távolodott. „Fájni fog!” Hirtelen itt volt, egészen közel. A szeme. Átöleltem a nyakát és azt hittem, ha sírok, az jó neki. De ahogy az arcához szorítottam az arcomat, éreztem, borostás, mert csak másnaponként borotválkozott és most érkezett és a ruháit még nem mosta ki a nagymama. És újra felültem és észrevettem, hogy csak álmodtam ezt. Ez az ágyam. Vagy ezt is álmodom. Ez az én szobám; az ablak előtt a fák sötét árnyai és nem áll a szoba közepén az apám. Valami furcsa. Nagypapa lélegzetvétele, de nem úgy. Az ajtó alatti rés, sötét. Miért lélegzik ilyen hangosan? De nem lélegzett. Mintha a torkán lenne valami, ami ki akar jönni, de valami nem engedi. Ott hangosan bugyog. Még hallgatóztam az ajtó előtt. Láttam, a sötétben a takaró alatt a test mozog. „Nagypapa!” nem válaszolt, csak az. „Nagypapa!” A nagymama halkán szuszogott, de az ő ágját nem láttam, mert ott olyan sötét. „Nagymama!” Nem válaszolt. Nyitva a nagypapa szája. „Nagymama!” „Mi az? Mi történt? Mit akarsz?” „Nagymama!” A nagypapa lélegzete minden szortyogás után sípolt. „Papa! Mi van? Papa!” A nagypapa nem válaszolt, a szája nyitva volt, és úgy láttam, néz a szeme. „Papa! Felelj! Papa! Mi van? Papuskám! Drágám! Felelj! Édesem! Mi van? Istenem! Orvost! Mi van! Istenem! Orvost! Mi van? Miért?” A nagymama a sötétben szaladt és én is utána, vele. Összevissza szaladtunk a szobában. A bútorok éle csak távoli fájdalom. „Papa, mi fáj? Drágám! Fáj valamid? Jaj, öltözni! Orvost! Telefonálni! Frigyes! Jaj, istenem! Frigyes, Frigyes már ő is, Frigyes! Istenem! Papa! Telefonálni kell!” A nagypapa most gyorsabban csinálja azt. A fényben a szemem elé kaptam a kezem. A nagymama kirohant. Mintha benne, a mellében lenne valami lucskok és az csinálja ezt. A szája nyitva volt és nézett a szeme és az öklében összegyűrte a takarót a melle fölött. És becsukta a száját és kipréselődött valami és véres csurgott le a szája két oldalán és az arcán láttam lila foltokat. A fürdőszobában bevizeztem a törülközőt és közben arra gondoltam, hogy ez a borogatás, és ha a fejére teszem, akkor megmenekül. De nem volt jó a telefon. A nagymama a szekrényből kirángatott egy ruhát. A törülközővel letörülte azt a szája széléről és most csukva volt a nagypapa szája és a borogatástól egészen megnyugodott, mert feküdt mozdulatlanul. „Ne hagyd magára egy percre se! Az orvosság!” A nagymama visszafutott. Megpróbálta a nagypapa szájába tölteni a szívcsöppeket, de a szája szélén lecsurgott az is. „Ne hagyd magára egy percre se!” Szerettem volna, nem mertem megfogni a kezét. A keze nyitott ujjakkal az oldala mellett hevert és a párna vizes volt a feje körül és vizes volt a haja és a homloka. Csapódott a kapu. A nagypapa megint kinyitotta a

szemét, mintha figyelne, és a szája is kinyílt, mintha szólna. És akkor úgy maradt. Én a szobámba szaladtam, az ablak mögé, mikor jön vissza a nagymama. Most fut a kereszt előtt, de nehéz az emelkedőn. De újra csapódott a kapu, mert a keresztnél biztosan megállt és visszajött, mert valamit elfelejtett. A nagymama fekete kendővel takarta le a tükröt is. A szemét már nem lehetett lecsukni és az álla, hiába kötötte föl, visszaesett. Amikor világosodni kezdett kinn, behúzta a zsalugátereket, legyen sötét. Egy gyertya égett a nagypapa feje fölött, sercegett. Azt mondta a nagymama, maradjak ott, míg ő templomba megy és elintézi a temetkezést. Mindig ugyanúgy feküdt. Nem veszi észre, a szemébe száll az a légy. El kell hajtani! A szája olyan mély, sötét, arra gondoltam, a nagypapa üres belül. A temetőben a szél valami tüzet lobogtatott, s az olyan volt, mint a nagy gyertyák tüze. A koporsó egy mély lukba tűnt és a föld dübörgött a fedelén, mintha nem is lenne benne a nagypapa, hanem üres. Amikor a temetőből visszatértünk, nyitva találtuk a kertkaput, a lakás ajtaját és a lakásban minden ajtó nyitva volt és a nyitott ajtókon át láttuk, hogy a nagypapa a fotelban ül. A nagymama a kilincsbe kapaszkodott. De láttam, hogy ez nem a nagypapa, hanem a nagypapa köntösében az apám. Aludt. A nagymama leült. Ő felébredt, és néztük egymást, messziről. „Hogyan kerültél ide?” – kérdezte halkán a nagymama. „Már nem vagyok ott. Amíg a táviratot postán utánam küldték, és akkor éppen ott sem voltam, és így ott is várt két napig” – mondta ő. A nagymama felállt és a szobájába ment. Ő is felállt. „Mit tettél?” – kérdezte a nagymama. „Mit?” – kérdezte ő. „Ami rajtad van, vedd le. És menj ki a szobánkból” – mondta a nagymama. Ő kiment. Egész nap senki nem beszélt. Én kimentem megnézni azt a levelet, amelyik akkor mozog, ha nem fúj a szél. Most is, nem tudom, mitől. Este, amikor lefeküdtünk, ő átment a szobámon a nagymamához. Hallani akartam, de csendesen beszéltek. De visszabújtam, mert jött kifelé. Az ágyamnál megállt. „Akarod, hogy mondjak valami mesét?” „Nem! Nem akarom!” Az ágyam szélére leült, aztán megfogta és az ölébe húzta a fejem. Már szerettem volna, ha mesél, de jó volt így is a csendben; furcsa, hogy ő nem lélegzik olyan hangosan, mint a nagypapa, pedig a fia neki. „A nagypapa elmesélte nekem az ősoket, de az ő apjáról, aki neked a nagyapád, ugye? mint nekem a nagypapa, ugye? Erről soha nem mesélt.” „A nagyapám? Róla meséljek? Rendben van. Na, mit is. Kezdjük ott, hogy a Hold utcában volt lakásuk, az egész első emelet, nagyon nagy lakás. Én féltem tőle. Kicsi ember volt, bajuszt és szakállt viselt. De volt nekünk egy nagybácsikánk, aki az én nagyapám testvére volt, de ott lakott velük, mert öreglegény, nem nősült meg soha. Ernő bácsi. Ernő bácsit jobban szerettem, mint a nagypapát. Nagy asztalnál zajlott az ebéd. Nagypapa az egyik végén, Ernő bácsi a másik végén ült. És ebéd közben mindig ordítottak; valami régi politikai viták, mert régen, mielőtt még én éltem, ők délelőtt a parlamentben ültek, külön oldalon, mert az egyik, a nagypapa, Tisza-párti volt, Ernő bácsi istene viszont Kossuth. És akkoriban, régen, állítólag külön kocsiban jöttek haza és úgy veszekedtek akkor is. Ebéd után, amikor már jól kiordította magát, a nagypapa aludni ment, de Ernő bácsi pipázott és mindenféle marhaságokat mesélt. Egyszer, emlékszem, azt mesélte, hogy Párizsban volt neki egy szeretője, kánkántancosnő, már elfelejtettem a nevét. Ezt a nőt ő mindig megvárta a mulató előtt, kocsiba szálltak és végigjártak még néhány helyet. Aztán mentek csak a szállodába, haza. Ott aztán Ernő bácsi díszelőadást kapott. Mert ez a nő nagy híresség volt valamiben. Tudod a kánkán milyen?” Elengedte a fejem és felállt és dúdolt egy dallamot és magasra dobálta a lábait. Aztán lihegve megállt. „Ilyen! Fergeteges! Hát ez a nő arról volt nevezetes, hogy nemcsak a legmagasabbra tudta dobálni a lábait, hanem amint a lábát emelte, ütemre, minden ütemre tudott egy jó nagyot durrantani.” Én nem értettem előbb. Ő az ágyamra ledobta magát. Egymást markolásztuk, úgy neveltünk. Én is elképzeltem: emelgeti a lábát a nő, és közben azt csinálja. És ő úgy maradt, teste a testemen, keresztben, ahogy nevetett, de nem nevetett tovább. Aztán felállt és kiment. Reggel arra

ébredtem, hogy arca sima és a bőrének olyan szaga van, mint nekünk. De amikor felébredtem, nem tudtam, hogy ezt álmodtam-e. Kimentem a kertbe. Éjjel esett az eső. A fa alatt rengeteg barack. A nagymama egész nap az ágyon feküdt. Ha feküdt, akkor nem szédült és nem fájt a feje. A párnája alá tette a cukrokat, de nekem nem mindig adott. Ha azt mondtam, hogy éhes vagyok, zsírt vagy mustárt kent egy kenyérré. Kimentem a kertbe enni. Éjjel, ha felébredtem, láttam, hogy az ablaknál áll. Este, mikor már nem élt a nagypapa, eloltotta a villanyokat, mert nem szerette, ha pazaroljuk az áramot. Az ágyam szélére ült. Megkértem, amit megígért, a Genaévat mesélje el. „Ennek a könyvnek a tetején volt egy nagy angyal, amint éppen az égbe röppen, ez az angyal volt Genaéva, és ha fosztottunk, vagy csak ültünk télen tétlenül, azt szerette az édesapám, ha ezt a legendát felolvasom. Úgy kezdődött, hogy egyszer régen élt egy csodaszép leány, olyan szép, hogy olyat még nem látott senki soha, a haja szőke és derekáig ér, és ha fut, csak úgy repíti a szél az aranyszőke haját, de szegény volt ez a lány, s a szülei már öregek. És meghaltak az öreg szülők és ő egyedül maradt szegény. Egyszer az ifjú herceg arra lovagolt. Genaéva éppen az erdőre ment egy kis rózsét gyűjteni, tudjon főzni estére magának valami hitványka kis levest. Hát ott meglátta Genaévat a herceg. Beleszeretett. Azt ígérte neki, hogy feleségül veszi, csak jöjjön vele. De Genaéva nem akart, mert azt mondta, hogy ez nem lehet, a gazdag herceg nem lehet férje egy szegény leánynak. A herceg megharagudott és elhatározta, hogy majd erőszakkal elveszi. Genaéva alig ért haza, már poroszlók jöttek és elcipelték. Gyönyörű palotába vitték, rózsavízben megfürdették, selymet, bársonyt adtak reá és aranyszőke haját gyémántokkal fonták teli. Így vezették a herceg elé. Most már elhiszed Genaéva, hogy szeretlek? – kérdezte a herceg. De Genaéva azt válaszolta, hogyan hihetné! Csak akkor hiszi el, ha vele jönne a herceg, az ő kis kunyhójába haza, hagymalevest enne vacsorára, és napközben földet szántana. Több se kellett, a herceg elment vele. De nem sokáig bírta ott. Kényes szemét bántotta a kemencefüst, orrát bizony facsarta a hagymaszag, és a tenyere sem bírta az eke szarvát tartani. És egy napon meghallotta az öreg herceg is, hogyan sorvadozik az ifjú herceg a szerelmessége miatt. Álarcos poroszlókat küldött és Genaévat tömlöcbe zárták. Az öreg herceg pedig boldogan magához ölelte fiát. Azt mondta neki, hogy Genaévat elrabolták a zsványok, most már nincs mit tennie, vegye feleségül a kényes grófkisasszonyt. Így is lett, Genaéva a tömlöcben szülte meg a gyermekét, a kisfiát. Egy éjszakán, amikor a porkoláb hortyogott, Genaéva megszökött. Erdőkben bújkált, vadalmát, somot, nyersgombát evett, és talált egy barlangot is, ahol lakhatott. Így éltek és szépen növekedett a kisfiú. Genaéva nagy haja volt közös takarójuk, s alattuk zöld moha az ágy. De egyszer Genaéva nagyon megbetegedett. Olyan beteg volt, hogy mozdulni sem tudott. Akkor jött az égből egy nagy eső. Az eső elől a barlangba futott egy szarvascsalád; és a szarvastehén hallja, hogy a barlangban egy kisgyerek sírdogál. Odament és megszojtatta a kicsit. Attól kezdve együtt éltek, Genaéva, a szarvasok és a kisfiú, egy nagy család. Míg egy napon az erdő csendjét felverték az emberzajok. És állatok. Csaholva jöttek a kutyák, horkantak a lovak. Menekültek a szarvasok. A jó szarvastehenet a barlang előtt terítette le az ifjú herceg fegyvere. Sírt a szarvastehén, és a sírásra sírva kitotyogott a barlangból egy kisfiú. A vadásztársaság nagyon elcsodálkozott. És akkor a herceg leugrott a lováról és a barlangba bement. Ott találta Genaévat, akinek a lelkét éppen akkor oldották el a földtől az angyalok; s hiába sírt a herceg, Genaéva lelke a mennybe ment és már csak annyit mondhatott: Neveld föl! Az a kisgyermek a te fiad! Ez volt az utolsó szava. Amikor ezt elolvastam, nálunk mindenki sírt. A paptól kaptuk a könyvet. Sírt, bizony sírt az édesapám. És most elmondom neked az én titkomat. Alszol?”

Hátulról jön. Nagyon sok van, mert szétúszik mindenhová, folyik, mindent kitölt; fekete, puha, alaktalan, hátulról jön. Úgy előrenyomja a fejem. Már mindenütt, test. És úgy előrenyomta már a fejem, hogy nem tudom mozdítani. Kinyitottam a szemem. Ez a puha, alaktalan valami elmenekült; vissza, a fejem mögé. Az ágyam. De itt van az ágyam körül. De hiába gondolok arra, hogy álmodtam ezt, itt várakozik a fejem mögött. Lehunytam a szemem, ne lássam az ágyat, a szobát. A fejem köré úszott, puhán. Fekete. A párnához szorítottam az arcomat. Nem tudtam megmozdítani. És becsorgott a szemem alá. Gyorsan felültem és ez visszanyomta a fekete puhát. Ez az ágyam. Megint a fejem körül, a hátam mögött várakozott, de ha nem hunyom be a szemem, akkor nem jöhet. Kinn a hold világított, és benyomta a szobába a fák sötét árnyékait. Fölkeltem, hogy megnézzem, hátha a kertben van. A fák árnyékában fehér dáliaik. Mintha a fehér dáliaik mondták volna. Sötétben fénylő fehér. Az ajtó nyitva volt. Nem állt az ablaknál a nagymama. A nagypapa ágya üres. A nagymama ágyát nem láthattam innen, mert ott sötét a szoba. Óvatosan elindultam az ágya felé, megnézni, alszik-e. A padló kicsit recsegett. „Te vagy?” – kérdezte a sötétből a nagymama. „Igen.” „Villanyt ne gyújts!” – mondta a nagymama halkán a sötétből. Mintha messzebről szóló volna, mint ahol az ágya van. „Rosszul vagy? Nagymama, rosszul vagy nagymama?” Az arca felém fordult a párnán, puhán. „Kicsit, egészen kicsit.” A takarón megmozdult a keze, de nem nyúlt felém. Fölé hajoltam, lássam. „Menj vissza kisfiam. Aludj.” Az éjjeliszekrényen tapogattam a kapcsoló után és a pohárba ütközött a kezem és azt hittem, a pohárban van a nagypapa foga. „Nem! Ne gyújtsd fel! Nem akarom, hogy lásd. Csúnya.” Mégis megtaláltam a kapcsolót. A pohárban csak a víz. Most már teljesen fölébredtem és tudtam, a saját életemben hol vagyok. A nagypapa meghalt. Engem nézett a nagymama. Nem láttam semmilyen csúnyát. Mintha csodálkozna valamin, még jobban kinyitotta a szemét és engem nézett. Vártam, mintha kérdezni akarna, de nem kérdezett. De csak a pizsamám csíkjai. De nem a szemembe nézett, hanem a nyakam, és megérintettem a nyakam, mi van ott. Akkor a nagymama arcán, mintha elmosolyodna, hogy milyen buta vagyok, ezt sem tudom, de nem mozdul a szeme, csak a szája körül a ráncok, mintha mosolyogna megint. „Nagymama!” Nézett. Nem válaszolt. A szája szép lassan kinyílt, és láttam, nem mosolyog. Kiabál. Hallgatott. De nem volt senki a hátam mögött. És akkor mégis történt valami. Hallottam, hogy a csend a testéből kijön. De nem jöhetett az egész csend, már állandóan jött a testéből a csend. Abban a csendben állok itt, ami az ő testéből, a száján, a kezéből is, kijön. Nem tudom, nem lehet megmozdítani. Azt mondta a nagymama! Most kell lefogni a szemét, felkötni az állát, mert kihűl. Mintha még jobban kinyitná a szemét, de nem, csak én látom így. Őrajta minden úgy maradt. Nem akartam, hogy nézzen tovább. Úgy, ahogy a nagymama próbálta a nagypapát; az ujjammal tartottam, maradjon úgy, ahogy a nagypapát; a fogak mögé a lámpa bevilágított és látható, hogy nem üres belül, mint a nagypapa. A kendő ott volt a széken. Az a kendő, amivel a nagymama itthon a fejét beköti, de ha elmegy, néha vesz kalapot is, mert majdnem egészen kopasz. A kezemben a bőre meleg. Azért mégis kilátszott egy kicsit a foga, az ujjammal eligazítottam a száját is; talán ez volt az, amire azt mondta: csúnya. A villanyt eloltottam. A sötétben ültem a nagypapa foteljában. Amikor már sokáig ültem ott, a szoba kivilágosodott, mert kinn sütött a hold, és láttam a nagymamát mozdulatlanul, hozzászokott a sötéthez a szemem. Szerettem volna sírni, de nem lehetett, mert arra vártam, valami mégis történhet, amit nem tudok. Akkor eszembe jutott, hogy egyszer azt mesélte a nagymama, fehér falikígyó él a lakásban és ha valaki meghal, ott kijön. De tudtam, ez csak mese volt, mégis felhúztam a lábamat, hátha igaz. Amikor felébredtem, azt hittem, csak álom volt, de a fotelban ültem, kinn már világosodott és a madarak! és fáztam a fotelban és a nagymama ott feküdt, arcán a kendővel, amit én kötöttem meg a feje tetején, amíg nem múlt el még ez az idő. Hallgattam őt, s úgy hallottam, már minden csend kijött és most már

nincsen semmi. És talán én voltam a hibás, mert a kendő miatt! a kendőt még nem szabad, csak akkor, ha már nem él! Kicsomóztam a kendőt, a szája nem nyílt ki, úgy maradt. Így sem élt. Reggel, hallottam, jön a szemeteskocsis. Ló húzta a kocsit és ő a ló mellett ment, csöngetett, hogy vigyék ki a szemetet. Az ablakból néztem. Nálunk meg sem állt, mert látta, nem jön ki senki sem. Akkor visszamentem a nagymamához és ő még mindig ugyanúgy feküdt és sírtam, mert nem tudtam, mit kell csinálni. Amikor megtöröltem a szemem, arra gondoltam, csak képzelet volt az egész. De a nagymama ugyanúgy feküdt. Kimentem az utcára, hátha erre jön valaki. Ha holnap jön a szemeteskocsis, majd szólok neki. Vagy a közértben, annak a nőnek, akinek szokéere van festve a haja, de azt a nőt nem szerette a nagymama. Ha az iskolába mennék, az most üres. Vagy a templomban az a férfi, aki ránk nézett, amikor az Úr testét felmutatták és vigasztalta a szőke nőt a pult mögött. De így, pizsamában nem mehetek és nem hagyhatom itt a nagymamát. A konyhában feltettem melegedni a mosófazékban a vizet. A konyhaszekrény felső polcán volt a liszt, a gríz, a zsemlemorzsa és a cukor, de a fekete port nem találtam. De találtam egy gyertyát és egy kolbászt papírba csomagolva. A nagymama mindig eldugta a kolbászokat. A gyertyát meggyújtottam a nagymama feje felett, behúztam a zsalugátereket, de a tükröt a komód fölött nem értem el és a kendő lecsúszott. A konyhában gőzölgött a víz. Előbb csak egy kicsit vágtam a kolbászból, de gyorsan megettem, s vágtam megint. Amikor vágni akartam még egy kis darabot, a kés az ujjamba csúszott. Be lehetett látni a húsba. De kibuggyan belőle a vér és folyt és végigfolyt a kezemen, és lecsöppent a tányérra is. Magasra tartottam az ujjamat és felálltam a székről, hogy majd a fürdőszobában. De nem estem el, csak mintha közeledne a fejem és az ajtó kinyílt, a kockás kő zuhant. Fekete-fehér. Olyan kő, mint a konyhában is. Szürke, mintha nagyon puhában. Már nem hallatszik az ordítás. Jó hideg. Mintha vinnének valahová, minden leng és fehérben vagyok, hol? Valahová. A kapunál megállt egy autó, de nem szállt ki belőle senki sem, csak járatta a motorját. Nem jött másnap a szemeteskocsis. Egy gödröt akartam ásni, de az eső esett. A kocsiból három ember jött. A kutyát is ott temettem el. Az egyik férfi a kapunál maradt. Két férfi jött a rózsák között az úton. Talán engem nem visznek el. Csengetni akartak, de én kinyitottam az ajtót előbb. „Rajtad kívül van itthon valaki, öcsi?” „A nagymama! Meghalt a nagymamám!” „Nocsak! És van még itthon valaki?” „Nem. Csak én.” Az ajtók nyitva voltak. Azt mondta, álljak a tükör elé. Én a tükör elé álltam és ő is ott maradt az előszobában, az ajtónak dőlt. És arra gondoltam közben, milyen érdekes, most nemcsak előlről lát, hanem a tükörben látja a hátamat. A másik bement. Most megy az én szobámba. Kitért ajtók között. A nagymama szobájában megáll. „Béla! Azonnal gyere!” „Mi van?” „Béla! Gyorsan! Itt tényleg egy halott!” Azt mondták, maradjak itt, ne féljek, ők rögtön visszajönnek. De nem ők jöttek, hanem másik két feketeruhás és elvitték a nagymamát. Azt mondták, maradjak itt, majd jönni fognak értem, és van-e itthon nekem enivaló. Nem mertem megkérni, hogy az apámnak szóljanak, mert tudtam. De másnap nem jött senki sem. A szemetet kivittem, ha jön a szemeteskocsis. Reggel jött és elvitte rendesen. A nagymama párnája alól kivittem a cukrokat. Beleragadt. A cukrokon a zacskó részei. Szopogattam a cukrokat és ki kellett köpni a papírt. Amikor ráharaptam, a nyelvemre buggyant a finom töltelék. Fekete alakok rohangáltak az ablak előtt. Nem tudták még, a rácson befér a fejük. Amikor felébredtem, éjjel, kopogtak az ablakon. Azt hittem, sokan vannak, de csak egy valaki. De nem ő. Óvatosan felkeltem, a padló az előszobáig nem recsegett. Ő csöngetett, de nem mozdultam az ajtó mögött. Ha csönget, akkor mégsem ő, mert ő kopog. Ha most itt állok mozdulatlanul, akkor elmegy ez, mert azt hiszi, hogy engem már elvittek valahová és akkor titokban itt maradok. És akkor majd jön ő. Megint csöngetett és a háznak nagyon rossz volt a csengetés. Úgy éreztem, nem bírom. Mégsem bírtam kinyitni sem. A tükörben láttam az árnyékomat, mintha én állnék a hátam mögött. „Apa?” –

nagyon halkán kérdeztem, csak akkor hallja meg, ha mégis ő. Csengetett. Mégis azt hittem, ő. „Apa, te vagy?” „Nyissad ki, öcsikém! Érted jöttem! Na! Nyisd ki már, ne félj!” Azt mondta, gyorsan öltözzek fel, mert Mikosdpusztára megyünk, és neki vissza kell érnie. Amíg öltöztem, mindenütt felgyújtotta a villanyokat, figyeltem, ne lopjon el valamit. „Van emelet is?” „Igen.” „És az emeleten is vannak szobák?” „Igen.” „Mennyi?” „Két szoba.” Felvettem a régi szandálomat, pedig az újnak gumitalpa van, és ez szorít, de mégis. Ez azt mondta, hogy semmit nem kell magammal hoznom, mert ott meglesz mindenem. Azért valamit mégis akartam. Amíg eloltotta a villanyokat, becsúszttam a zsebembe egy kavicsot. Ezt a kavicsot a kertben találtam, amikor a gödröt akartam ásni, hogy ott eltemessem a nagymamát. Jó lett volna a nagyító is, de arra már nem volt idő. Bezárta az ajtót és a kulcsot nem adta vissza nekem. „A kertkapunak nincsen kulcsa?” „De van, benn lóg a szögön!” „Na nem baj, holnap úgyis jönnek ide.” Nem mertem megkérdezni, ki jön. Nagy, fekete autó. Azt mondta, hátra üljek. Az ablakon függönyök. Félre akartam húzni, de azt mondta, hagyjam úgy. Gyorsan mentünk. Nem beszélt hozzám. Fáztam, és jó lett volna, ha a pulóverért visszafordulunk. Amikor elaludtam, hallottam a zenét. Néha meggyújtott egy cigarettát. A rádióban kis lámpa világított. Ilyen gyorsan még nem ment velem kocsin. Az országút teljesen üres. Láttam feljönni a napot. Olyan furcsa volt, és örültem, hogy így megyünk, de szólni kellett, hogy nem tudom már visszatartani. „Pisilnem kell.” De nem haragudott. És kiszálltam és valami nagy, végtelen mező, kicsit fúj a szél és fáztam is, de a nap már melegített azért. Tudtam, a sok madár, a pacsirták! és piros pipacsok mindenütt. Ha most futni kezdenék, nem érne utol, mert a kocsin nem tud a mezőn hajtani, és eljutnék valahová. De messze voltak a hegyek, túl a mezőn. Talán azok a hegyek, amelyekről a nagypapa mesélt. Később azt mondta, hogy rögtön ott vagyunk. Egy erdőbe értünk és itt hűvös volt megint. És amikor az erdőnek vége lett, egy kastélyt láttam a dombtetőn, alatta nagy tó, és belefolyt egy patak. A hídon dühögött a kocsin, a vaskapu előtt megállt. Két gyerek nyitotta ki a vaskaput és mi lassan felkanyarodtunk a kastély elé. A nagy kocsin alatt ropogott a kavicsos út. Innen látni lehetett a tavat. A kastély előtt egy másik ember állt és kinyitotta a kocsin ajtaját nekem. Síp lógott a nyakában, piros zsinóron. „Én azonnal visszafordulok” – mondta az, aki hozott. „Nem akar reggelizni?” „Nem. Délre vissza kell érnem. Köszönöm.” Ez a férfi megfogta a nyakam. Aztán eltűnt az erdőben a kocsin. Széles lépcsőn mentünk az emeletre. Fogta a nyakam. Végigmentünk egy folyosón, egy ajtót kinyitott és azt mondta, várjak itt, majd jönnek értem. Az ajtót becsukta. Hallottam a lépteit kopogni; de nem arra ment, ahonnan jöttünk, hanem tovább. Ez egy nagy szoba volt. Az ablakon besütött a nap és fehér függönyök. Emeletes ágyak álltak a szobában. Fekete és fehér kockás kő, mint a konyhánkban, mint a fürdőszobánkban is. Az ajtóban álltam és nem mertem elindulni, pedig szerettem volna kinézni az ablakon. Olyan csend volt, mintha nem lenne itt senki sem. Az egyik oldalon, az ablaknál öt ágy, és öt ágy a másik oldalon. Fehér vaságyak. Az ajtóval szemben egy asztal, két szék; az asztalon fehér terítő, tálcán vizeskancsóban víz és két pohár. Hallgattam, hátha hallható valami, de nem jöttek zajok. Elindultam az asztal felé és észrevettem, hogy az ágyak között a kis szekrényeken kerek lukak, öt luk mindegyiken. És nyitva voltak az ablakok, a fehér függönyöket néha meglökte a szél; és ahogy a szél mozdította a függönyöket, úgy mozogtak a kövön az árnyékok is. A két szék pontosan állt az asztal két oldalán. Nem ültem le. Mintha lenn, innen messzire, edény csörömpölne valahol. Ez a reggeli. És éreztem valami furcsa szagot. Az ablakból a kavicsos teret láttam, a kastély előtt, ahová megérkezett velem a kocsin; érdekes volt felülről nézni ezt. És egy fehér hattyú úszott a tavon a híd felé. De nem nézhettem, mert úgy hallottam, valaki jön. Nem mozdult a kilincs. Csak a csörömpölés letről, valahonnan, messziről. Elindultam a kövön úgy, hogy csak fehér kockára lépjek. A cipőm orra néha átcsúszott a fekete kockára is, pedig az volt a

szabály, hogy csak a fehér kockákat használhatom. Amikor az ajtónál megfordultam, megváltozott a szabály, akkor csak fekete kockára lehetett lépni; vissza az asztalig. Szárazak voltak a poharak. Tölteni akartam egy kicsit, de mellécsurgott és vizes lett a terítő. A hátam mögött az ajtó kinyílt. Pedig nem hallottam lépteket. A lábán kék tornacipő. Egy nagyon magas fiú. Nem szólt semmit, csak nézett. És lehajtotta a fejét. Éppen odasütött a nap. Hullámos haja, szőke, a homlokába hullt és csillogott. A kilincset megfogta. Aztán az ajtót behúzta. Suttogott. „Simon Péter te vagy?” Amikor kérdezte ezt, lustán hátravetette a fejét és kiröppent a homlokából a haja és engem nézett megint; a haja így is csillogott a homloka fölött. „Igen.” A homloka magas és domború és sima és szerettem volna, ha mindjárt odajönne hozzám. Az ajtóban állt. Suttogott. „Gyere.” Elindultam felé. Mentek a kockák a lábam alatt, össze-vissza fekete, fehér; és ez jó volt, de azért zavart, hogy a fekete és a fehér kockákra nem szabály szerint lépek; nem tudom, miért, érzem, félek is tőle egy kicsit. „Na! Gyere már!” Megint lehajtotta a fejét, a haja a homlokába hullt. Már előtte. Már éreztem a szagát. Szürke pöttyök a kék tornacipőn; sár. De látni akartam a szemét. És akkor magához ölelt. Meztelen karja a hátamat kulcsolta át. És én is átöleltem őt és így álltunk. A mellén izzadt, majdnem nedves a trikó, de ez jó volt, és nem akartam elmenni innen. A karommal a derekát; a csontok kemény ütközései és az öle melegét és az arcom érezte az izzadt trikó alatt a bordák íveit és nem akartam elmenni innen és lehunytam a szemem, még jobban érzem őt. Szorított. A hangja bejött a szemem mögé. „Ne félj! Most az igazgatónőhöz megyünk, de nem lesz semmi baj. Ne félj. Jó? Ne félj soha semmitől. Jó? Soha! Semmitől!” Elengedett, de én még mindig magamhoz akartam szorítani, hogy a sötétbe fúrhassem az arcomat. „Gyere!” Az arcomat végigsimította; kemény tenyér; és ki kellett nyitnom a szemem. „Gyere.” A folyosón egymás mellett mentünk, nem néztem rá, de láttam, éreztem magam mellett, nesztelen, nagy lépteit a tornacipőben. Ő csak ment, de én siettem. A folyosón nem járt senki, csak mi. Minden fal fehér. Nem tudom, merre mentünk, mert arra mentem, amerre vezettek a léptei. Aztán egy hatalmas barna ajtó előtt megállt. Kopogott. Kiszólt egy hang valamit. Ő suttogott: „Mevárlak, ne félj!” Kinyitotta az ajtót és még éreztem, hogy ő csukja be. Szemüveges nő ült az íróasztal mögött. Öreg. Intett, menjek közelebb. Este, mielőtt felmásztam volna az ágyamba, megkérdeztem azt a fiút, akinek olyan fekete arca volt, hogy ki az a fiú, aki értem jött. De ez nem válaszolt. Két napig nem volt szabad beszélni. Mindenütt voltak ládák az intézetben. Aki beszélt, annak a nevét ebbe a ládába dobták be a naposok vagy aki akarta, vagy ha más szabálytalanság történt, azt is itt kellett följelenteni. Amikor az ebédlőbe vonultunk, nem tudtam, hová kell ülnöm. Hosszú asztalok és padok. A pad mögé nehéz volt bemászni. Pöttyös bögrében kakaó, akkor még nem tudtam, hogy minden reggel ez a reggeli, de olyan forró, hogy csak lassan ihattuk. De volt egy üres hely és oda ültem. Ott ült ez a fekete arcú fiú, akit Angyal Jánosnak hívtak. Amikor két nap már eltelt és lehetett beszélni, ő lámpaoltás után lehívott az ágyba, mert alattam aludt, és azt mondta, ő Franciaországban született, azért van itt, majd elmeséli, de most én mondjak valamit. De nem jutott semmi az eszembe. Mert éreztem, nem lesz jó megint megkérdezni, ki az a fiú. Vigyázni kellett, nehogy följelentsenek a ládában; akire panasz volt, az Dezső pajtáshoz ment. Dezső pajtás nyakában lógott a síp. Ha megszólalt a síp, mindenki az ágya elé szaladt és jött Dezső pajtás azzal a két nagyfiúval, akik elkövették ellene a bűnt és átvizsgálták a szekrényeket. Kaptam ruhákat, tornacipőt, kéket, másik cipőt, fogkefét, szappant, törülközőt. Az ebédlőben nagy tálcán a vajás kenyerek. Amikor Dezső pajtás sípolt, leülhettünk és mindenki igyekezett jó nagy vajás kenyeret kivenni. Kettő járt. Azért jó a nagy, mert azt össze lehet hajtani és betettük az ingünk alá és este, lámpaoltás után a barátok megosztották egymás között. Angyalnak volt sója is. Lámpaoltás után a barátok átmentek egymás ágyába. De ha riadó volt, akkor ezt is észrevették, meg a szekrényben

vagy a matrac alatt a vajás kenyeret. Akinél vajás kenyeret találtak, az másnap nem ihatott kakaót. Reggel meztelenül futottunk tornázni. Mindenki nagyon szégyellte magát, mert akkor jöttek a konyhára a nők. A torna után futás következett és nem lehetett tudni, ma fürödhetünk-e a tóban. Ha fürödhattünk, akkor Dezső pajtás ordított: „Irány a tó! Futás! Még nem volt semmi! Futás! Mi van? Még mindig nem volt semmi! Futás! In-dulj!” Ha sípolt, akkor futottunk. Ha sípolt, akkor ki kellett jönni a tóból. Figyelték, ki jön ki legutoljára, mert az másnap nem fürödhetett. Ezért csak a tó szélén fröcsköltük egymást. Reggel, itt, együtt voltak a csoportok. Merényi mindig beúszott a tóba, külön. Dezső pajtás nevetett, mert mindig volt utolsó. De Merényit nem számította. Ő a hídnál kimászott és onnan futott felénk. Megfigyeltem, a combján van egy vastag ér, elágazik. Pénteken mentünk fürödni, takarítás után. De szombaton reggeltől már nem volt szabad beszélni és semmi hangot kiadni, egészen hétfő reggelig. A fürdőbe vittük a szappant és a törülközőt. Angyal azt mesélte, hogy a nagyfiúk valamit csinálnak a fürdőben, de ezt nem értettem. Egyszer azt mondtam, fáj a gyomrom. Amikor a nagyfiúk mentek, jelentettem Dezső pajtásnak, hogy most már nem fáj. És megengedte, hogy velük menjek. A zuhany alatt a nagyok állhattak legtovább, egészen addig, míg a víz kifogyott, mert ők utoljára fürödtek. De nem csináltak semmit, Angyal hazudott, csak nézték egymást. Akkor Vilmos már elment. Egyszer történt valami. Levonultunk az ebédlőbe, és a nevelők elmentek. Előbb csend volt. Nem jöttek vissza. Aztán a nagyok kuplerájoztak a zongora alatt. Csak ők. Vilmos is benn volt a zongora alatt és őt figyeltem. Amikor kimászott, észrevette, hogy figyelem és intett felém. Nekem Angyal volt a barátom, de nem modtam meg neki, hogy a Merényi Vilmost jobban szeretném. Félttem, ezt az integetést is észreveszi. Ha a barátok összevesztek, feljelentették egymást a ládában. Akkor lejött az igazgató is az ebédlőbe. Az igazgatót nem láttuk soha és arra a folyosóra sem lehetett bemenni, csak külön engedéllyel. Amikor a barna ajtón kijöttem, ő már nem volt ott, pedig végig arra gondoltam, hogy kinn vár. Az igazgatónak olyan volt a haja, mintha nem fésülködne. Fehér köpenyben ült és itt is fehér függönyök. A szemüvege lecsúszott, visszatolta; intett, menjek közelebb. Éreztem a vastag szőnyeget a talpam alatt, mint otthon a nagypapa szobájában, s jó lett volna megnézni, nem az a minta-e. „Ülj le, kisfiam, beszéljünk egy kicsit.” Hűvös volt a szék. A fehér függönyön átsütött a nap és nem láttam jól az arcát, a szemét a szemüveg mögött. Mintha nagy fehérben lennék, ahol a fényben hang jön felém. „Mindenekelőtt szeretettel köszöntelek a magam és az egész intézeti kollektíva nevében.” Mintha nem is mozdítaná a száját, míg beszél. Suttogott. „Bizonyára fáradt vagy, bizonyára nem aludtál, szegénykém. De majd kipihened magad. Néhány nap alatt minden rendbe jön. Itt remélem jó lesz neked. A mi erőnk majd megerősít téged is. Edzett, kemény ember leszel. Álmos vagy? Beszéljünk inkább holnap talán?” „Nem.” „Na, jól van akkor. Egyszóval: itt új életed következik. Ahhoz, hogy a közösségnek hasznos tagja légy, mintha most születnél volna, úgy kell eltakarja új életed a régit; hogy új ember lehess! Itt, nálunk, demokrácia uralkodik. Ezért akármit gondolsz, érzed, nekem vagy bárkinek, mindig elmondhatod. Nem mint felnőttek: ha beszélsz velem, akkor a közösség veled egyenrangú tagjával beszélsz. Mi nem gügyögünk, érted?” „Igen.” Szelíden beszélt, ősz haját ragyogtatta a fény, és én szégyelltem magam a hunyorgásom miatt. „A tárgyra térve.” Letette a szemüvegét és láttam a szemét. Kék. „Akik itt társaid lesznek, hasonló sorsúak. A szülői bűnök terhét el kell vetniök. Ebben, mi, a te fejlettebb társaid, messzemenően a segítségedre leszünk. Miről van szó?” A szemüveg csillogása mögött a szem megint eltűnik. Felállt és odajött hozzám és a vállamra fektette a tenyerét. Keményen tartott és megrázott kicsit. Nem mertem lehunyni a szemem. „Az az ember, akit eddig apádnak hívtál, nem az apád. Bűne az apaságra méltatlanná teszi. Bizonyára nem tudod még, miről beszélek, ugye?” „Áruló” – mondtam halkán én. A két tenyér megmarkolta a vállamat, az arca megremegett és

láttam, a szemüveg mögött sírni kezd. A szája és a szemöldöke össze-vissza reszketett, és láttam, hiába akar, nem tud mit csinálni vele; csak a tenyere a vállamat. „Istenem!” A vékony aranykeret alatt kicsurogtak a könnyei. „Igen.” Suttogott. „Elárult téged is.” Levette szemüvegét, s míg az ablakhoz szaladt, az öklével megtörölte a szemét. „Ne haragudj! Elérzékenyültem. Pedig ezt nem szabad. El kell felejtened.” A függőnyt félrevonta és kinézett az ablakon. Átvilágította fehér köpenyét a fény. Mosolyogva fordult vissza felém. „Gyere!” A vállamat átkarolta, és kinéztünk az ablakon. Lenn az udvaron sorban álltak. Fejek. Fehér atlétatrikóban és kék nadrágban, mint ő, aki vár az ajtó előtt. Az egész udvart betöltötték a sorok. Szépen, rendben, egymás mögött, mozdulatlanul. A barna vállakon az atlétatrikók fehér csíkjai. Magas rúdon zászló és a zászlót lengette a szél kicsit. Sütött a nap. Vártam, hátha felnéz ide valaki, hogy itt vagyok. Előre néztek. „Most, itt, közöttünk is felütötte fejét a bűn.” Suttogott. „Iszonyatos bűn, szörnyű bűn. Két napra teljes csendet rendeltünk el, hogy mindenki magába szálljon, s elgondolkodhasson a történeteken. Ha innen, tőlem majd kilépsz, és ott! Látod? Ott a negyedik oszlop harmadik sorában hagyunk neked egy üres helyet! Attól kezdve két napig te sem szólhatsz senkihez, és hozzád sem szólhat senki sem. És most menj!” Az ajtó előtt és a folyosón és sehol. Nem várt az a fiú. Az udvaron sokáig nem találtam a helyem. Rossz volt hallani a csendben a kavics csikorgásait. Aztán én is ott álltam velük. Sütött a nap. Aki mellettem állt, kicsit megroggyantotta a térdeit, majd újra kiegyenesedett. Mindig ezt csinálta. Én egyenesen álltam, de később éreztem, hogy nekem is ezt kell csinálnom, mert fáradt vagyok és nem tudok már állni így. Aki előttem állt, az is néha megroggyantotta a térdét. De fölöttünk, valahonnan, hallatszott egy sípolás. „Nincs mozgás, ugye?” – ordította onnan valaki. De azért néha, aki előttem állt, mégis megroggyantotta a térdét, és aki mellettem állt, az is. Innen nem láttam azt a szöke fiút. A régi szandál szorította a lábamat. Az új, a gumitalpú, a szekrényemben. Most már valaki oda visszament, mert az a holnap van ma már. Futottunk körben az udvaron. Nem tudtam, hová ülhetek. Aki mellettem ült, trikója alá dugott egy vajás kenyeret. Amikor senki nem nézett oda, sziszegtek. Valaki megfogta a nyakam. Az a férfi, aki a szobába vitt. Másik folyosón mentünk, lépcsőn lefelé. Kinyitott egy szobát. Itt sötét volt. Villanyt gyújtott és adott tornacipőt, kéket, rendes cipőt, trikót, gatyát, tréningruhát, szappant, fogkefét, törülközőt. Egy könyvbe írt. Fogta a nyakam és felmentünk. Bementünk abba a szobába. Úgy éreztem, ez mégsem az a szoba, csak egészen olyan. A szekrényt, az ötlukast, kinyitotta és megmutatta, mit hová tegyek. De ő sem beszélt. Aztán a felső ágyra fektette a tenyerét és ráütött. Megint fogta a nyakam és mentünk. Átmentünk azon az udvaron és egy templomba bementünk. De belül nem olyan volt, mint a miénk. Nem láttam semmi díszet és az oltár helyett egy hosszú dobogón asztal állt, piros terítővel. Itt már mindenki várt és az én helyem üres. Én is ott álltam velük. Ha egészen kicsit félrefordítottam a fejem, látni lehetett a fehér festék alatt a színes festmények faltjait. És fönna, a keskeny ablakon a színes üvegek között jött a fény. Eszembe jutott a padlás ablaka. Hallottuk, az ajtót becsukták, de nem mozdult senki, csak a térdét rogggyantotta; én is. Innen láttam a haját, de nem biztos, hogy ő. Eszembe jutott, hogy a kutyaival hempergek a fűvön. Kinyitották a vaskaput. És futottunk, a hídon dobogtak lépteink, és a hattyúk kiúsztak a tóra. Egy tisztáson leültünk és aki a nyakamat fogta, középre ült és mindenki nézhetett, amerre akart. Csak beszélni nem lehetett. Az ebédet nem tudtam megenni, megrúgtam azt a fiút, aki mellettem ült és ő gyorsan átvette a tányérjára a húst. Sziszegett. Este ő aludt alul, de mielőtt a helyemre felmásztam, megkérdeztem tőle, hogy hívják azt a szöke fiút, aki értem jött és a tisztáson is velünk szemben ült. De ez nem válaszolt. Amikor felébredtem, el kellett takarnom a szemem. Égett a lámpa és én nem tudtam, hol vagyok. Az ágyak előtt álltunk. A szekrényemből a földre szórtak mindent és vissza kellett rakni. Rendesebben. Reggel felhúzták a zászlót, de a templomba nem mentünk és a tisztásra sem. Ebéd után az ebédlőben maradtunk. Itt

volt zongora is. A fedelén volt lakat. Egészen vacsoráig mindenkinek ülni kellett a helyén. Vacsora után a templomban álltunk így, kinyílt az ajtó és jöttek. A sorok között, de nem nézett senki, csak előre. Elöl ment az igazgató, utána az, aki a nyakamat fogta és utánuk a többi tanár. Felálltak a dobogóra, az asztal mögé. Az igazgató levette a szemüvegét, és a másikra nézett. Akkor a másik elkiáltotta magát: „Pihenj!” De utána köhögnie kellett. Most a térdével mindenki azt csinálhatott, amit akart. Az igazgató intett, a többiek leültek az asztal mögé, de az igazgató állva maradt és visszatette a szemüvegét. Felemelte a fejét. Meg akartam nézni a lámpákat, jól világítanak-e. „Két napig hallgattunk. Most bizonyára mindannyiunknak furcsán, meglepően hangzik az emberi szó, a beszéd.” Felénk nyújtotta kezét és ránk nézett és a szemüvege csillogott és ettől olyan lett, mintha dühös lenne ránk, pedig halkán beszélt. „Éppen ezért rendeltük el a csendet, hogy az, ami most következik, mindenki számára emlékezetes legyen. Kérem, vezessék fel a pincéből a két tanulót.” Az asztaltól felállt két tanár és a sorok között kiment. Amíg vártunk, az igazgató állt és többször levette, visszatette a szemüvegét. A másik köhögött. Aztán megint jöttek a hátunk mögül, előre. Félttem, hogy ő! Ő a pincében volt! de két másik fiú és a kezük kötéllel volt hátrakötve. Felmentek a dobogóra és a két fiút szembefordították velünk; mindkét fiú kicsit szétvetette a lábait, nem tudom, miért. Az egyik magasra emelte a fejét, de a szemét lehunyta. A másik, mintha valakit keresne a sorok között, mozog a szeme, de sehol meg nem állapodott. A tanárok recsegették a székeket. Az igazgató kinyújtotta a karját a két fiú felé, de megvárta, hogy csend legyen, ne recsegtessék már a székeket. „Ímé! A két bűnös, akinek lelkét olyan bűn terheli, amiért akár kötél általi halál is kiszabható. De én erről nem is kívánok beszélni. Undoromnál csak felháborodásom nagyobb. Megkérem, beszéljen az, aki ellen a bűnt elkövették. Átadom a szót Dezső pajtásnak.” Az, aki a nyakamat fogta. Felállt. A nyakában zsinóron a síp. Ordított. „Merényi Vilmos lépjen ki a sorból és jöjjön ide!” Mellettem elment. Olyan kis szelet is húzott maga után. Lehajtott fejjel, nagyon lassan ő ment oda. A másik kettő előtt megállt és lustán hátravetette a fejét, hogy ne lógjon a homlokába hosszú, hullámos haja. Merényi Vilmos. „Tessék! Itt vannak! A három díszvirág együtt látható! De azok, akik ott sunyítanak most a sorok védelmében, nehogy azt higgyék! De nem! Nem fogom engedni! Nem engedem, hogy elragadjanak az indulatok! Nézzétek ezeket a mocskokat! Suhajda lehunyja a szemét. Szűz! Patkány! Aki nem mer társai szemébe nézni! A másik reszket. A nadrágba rotytant! nincs mosoly! Csak Merényit látom nyugodtnak. Persze. Mert ő azt hiszi, hogy számára már minden elintéztetett. De ő az, akitől legjobban undorodunk! De nem fogom elragadtatni magam ezek miatt! Mi lecsillapítottuk az indulatainkat! Ha voltak, egyáltalán! A tényekhez, mindig a tényekhez kell ragaszkodnunk, s láthatjátok, hogy milyen nyugodtan és megfontoltan adom elő majd e borzalmas tényeket – előbb a nevelőtestület végleges határozatát. Tehát! Péntek délben Merényi felkeresett és elmondta nekem, hogy Suhajda és Stark azzal bízták meg, lopjon el a konyháról egy nagy kést. Ezt ő ellopta. Így van, Merényi?” „Igen.” „Ezzel a késsel az volt a szándékuk, hogy mivel tudták, én este soha nem zárom be a szobám ajtaját, és a naposasztaltól jól látható, hogy mikor térek vissza a szobámba, oda a kellő időben, azaz péntek éjjel behatolnak, és engem megölnék. Én azt mondtam Merényinek pénteken délben, hogy ám legyen! És Merényi vállalkozott az egérfogó szerepére. Így történt! Pénteken Stark volt a napos. A szobám ajtajával szemben ült és a naposasztal fiókjában rejtette el a kést. Suhajda kiszökött a kertbe, onnan figyelte, mikor oltom el a villanyt. Én a villanyt fél tíz előtt öt perccel eloltottam. Ők még vártak a megbeszélés szerint fél órát. Merényi, aki a főlépcsőnél őrködött, jelezte, hogy tiszta a levegő. Így volt? Suhajda!” „Igen.” Tízper tehát Suhajda még egyszer megnézte az ablakot és feljött a kertből, Stark kivette a kést az asztalfiókból és eloltotta a világítást a folyosón. „Stark!” „Igen.” Merényi újra szabadot jelzett.

Akkor ezek megközelítették a szobámat nesztelenül, Suhajda hirtelen kitérte az ajtót és Stark egyetlen ugrással az ágynál! belém szúrta. Volna a kést, ha én akkor nem a fotelban ülök. Én abban a pillanatban elemelámpával világítottam a szemükbe. A bűnjel azóta is itt van, a kés áthatította a paplanom. És elkiáltottam magam: Kezeket fel! Láthatjátok, milyen nyugodtan adtam elő ezt a véres történetet. És most közlöm mindenkivel a nevelőtestület határozatát. Az összeesküvőket nem adjuk át a rendőrségnek. Itt maradnak közöttünk. Nem futamodunk meg a feladatunk elől. Mi azért vagyunk itt, hogy kiirtsuk a sorainkba beférkőző bűnöket, és ki is fogjuk irtani! Suhajda és Stark a közösség tagjai maradnak. Annak ellenére, hogy a legszörnyűbb bűnt kísérelték meg elkövetni? Igen. Legnagyobb büntetésük az, hogy én élek, és ők nem önmaguk előtt felmagasztosult hősként fognak meghalni, vagy élni tovább; és nem tagadhatunk meg tőlük némi elismerést. Bátrak voltak, de mert bátorságukat iszonyú bűnnek a szolgálatába állították – bűnhődjenek. Erről egyébként kezeskedhetem. Merényi viszont áruló! Mentségére szól, hogy jó ügy érdekében árulta el társait, de nem becsületességéből, hanem aljas gyávaságból. Ezért a nevelőtestület úgy határozott, hogy ő is itt marad, de a közösség tagja nem lehet, ezért őt gyávasága miatt kiközösítjük magunk közül. A történelemből pedig levontuk a megfelelő következtetést. Egyrészt: annak érdekében, hogy a bűn ne üthesse fel máskor a fejét, az intézet rendjét megszigorítjuk. Másrészt: annak érdekében, hogy ilyen ocsmány, gyáva árulásra ne kerülhessen többé sor, a folyosó különböző pontjain ládákat helyezünk el; akinek tehát valamilyen mondanivalója, panasza akad, az írja le, és a papírt a ládába dobja be. És hogy ennek az egész borzalmas komédiának méltó emléket állíthassunk, ezennel elrendelem, hogy a takarítási napot szombatról péntekre tesszük át; ha pénteken a külső mocsok eltűnik, akkor szombaton hozzáláthatunk a belső mocsok eltakarításához is. A szombati ébresztőtől a hétfői ébresztőig az egész intézet területén csend uralkodik! Tehát! Most. Oszolj után. Oszolj után sincs fecsegés! Mindenki. Mindenki hallhatta, amit mondtam, s holnap reggelig. Holnap reggelig lesz ideje levonni a megfelelő következtetéseket. Most pedig a csapat! Vi-gyázz! Pi-henj! Most pedig a csapat csoportonként elvonul.” Ha szombaton ebéd után kivonultunk, dobogott a híd és a hattyúk kiúsztak a tóra. Az ablakból is látni lehetett. Sötétedés előtt beúsztak a híd alá. Már fűtöttek, de éjszaka nem volt szabad becsukni az ablakot. Ha nedves volt a fű, álltunk a tisztáson, Dezső pajtás sétálni ment. Szépen hullottak a levelek. Amikor egyszer levonultunk az ebédlőbe és a nevelők elmentek valahova és a nagyok kuplerájoztak a zongora alatt, Merényi kimászott a zongora alól és intett nekem. Aztán az igazgatónő is lejött. Azt mondta, az intézetet feloszlatják, mert a küldetését teljesítette, és mindenkit elhelyeznek máshová. De nem történt semmi. Néha jött egy új gyerek. Reggel már nem kellett meztelenül kifutnunk, hanem a kápolnában tartották a reggeli tornát, mert leesett a hó. Dezső pajtás megígérte, hogy szánkókat és síléceket is kapunk, és akkor nagy kirándulásra megyünk. Egyszer, villanyoltás után, Merényi bedugta az ajtót a fejét és intett nekem, menjek ki. Ezt látta Angyal is. Kimentem a folyosóra, én már pizsamában voltam, de ő ruhában. Azt mondta, most éjjel megy a vonatja, a Rákócziába megy, katonaiskolába, s ha egyszer elengedik, akkor meglátogat, és majd én is menjek oda. Féltem, megint megölel, de csak kezét fogtuk és ő elment a folyosón. Amikor visszamentem, Angyal nem kérdezte, mit akart Merényi. Arra gondoltam, feljelent, de nem történt semmi; azért a barátom maradt. Csak egyik reggel, ébresztő után bejött Dezső pajtás és azt mondta, hogy Hőgyész és Angyal mától fogva helyet cserélnek. Így most Hőgyész az alsó ágyra került, és Angyal a felső ágyra az ablak mellé, éppen szemben velem. Oda persze már nem mehettem át lámpaoltás után. Azt hiszem mégis, hogy ez Merényi miatt történt így, mert beszélgettünk a folyosón. Hőgyész a legbutább a csoportban, és ezért nem volt kedvem felhívni magamhoz, vagy lemenni. És nem akartam, hogy vele lássanak, mert úgy éreztem, még Angyal a barátom. De

majd én is katonaiskolába megyek. Szombaton és vasárnap mindig csend volt, senki nem beszélt. Ha mégis mondani akartunk valamit, akkor sziszegtünk. A hattyúknak van egy kis házuk a tó partján, arra az esetre, ha befagy. Csak két sílécet kaptunk a katonaságtól, fehér léceket, ez terepszínű. Dezső pajtás Suhajdával síelni ment szombaton. Eszembe jutott, milyen hülyén veszekedtünk: a szánkón ki üljön elől? Mindig a mama ült elől, középen a gyerek, és hátul a papa kormányozott. Azért Dezső pajtást szerettük. Ha éjjel riadó volt, azt hittük, most oszlatják föl az intézetet. Ha Suhajda és Stark kiszórták a szekrényből a holmikat és nem volt igazuk, Dezső pajtás összeszidta őket önkényeskedés miatt. Igazságos. A fürdőben kevés a zuhany és lökdöstük egymást és ordítózni lehetett. Angyal most nem kérte, hogy szappanozzam be a hátát. Egyszer reggel, még ébresztő előtt, valaki ordított. Ült az ágyban és ordított. Mindenki felébredt. Éppen azt álmodtam, hogy egy kismacska a kanálisba esik és futnak a többiek és beleesnek azok is; a kanális nagyon mély, az anyamacska utánuk akar menni, de a létra vas, nem tud megkapaszkodni a körmeivel és ő is a piszkos vízbe zuhan. Kinn még sötét volt, ilyen korán. Kolozsvári ült az ágyban és ordított. Aztán már mindenki ordított. Ugráltak az ágyak tetején és valaki elkezdte a párnákat dobálni. Nem én. És közben mindenki, ahogy bírt, ordított. A párnák repültek. És akkor láttam, hogy Angyal feltérdel az ágyán és ordít és a párnával engem célzott és ordít és pofán talált. És örültem, hogy azért mégis a barátom és szeret. Én is ordítok. És felkaptam a párnát és ordítottam, és felugrottam az ágyam tetején, dobált az ágy, mert jó rugós, és közben ordítottam, és megcéloztam és teljes erőből hajítottam a párnát vissza, felé. A pofájába bele! A párna repült, a lábam valamiben megakadt, kemény, elhúzta a fejét és a párna repült a nyitott ablakon, ki! a kő belém zuhan, fekete, fehér. Szétszikkasztás. Sötét és jön az ordítás, távolodik. Az ajtó valahol kinyílt. És szürke mintha valami nagyon puhában ebben a fehérben a közepén. Jó hideg. Roppan. Üres csigaház. „Figyelj rám, ide!” Puha gyökér, sötét, mélyebbre nem látni ki. Nem.